

Актуальні проблеми соціальної сфери

збірник статей студентів і викладачів

Випуск 10

за заг. ред. Н.П. Павлик

Житомир, 2020

Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №8 від 12 березня 2020 року).*

Рецензенти:

Сейко Наталія Андріївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Мальцева Ольга Володимирівна – доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь);

Гринько Вікторія Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій освіті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

А 43 Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей студентів і викладачів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2020. – Вип. 10. – 148 с.

Редакційний колектив: З.В. Залібовська-Ільніцька, Н.П. Павлик

Макет: Н.П. Павлик

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

ПЕРЕДМОВА

Життя двоїсте. Іноді нам здається, що воно вимагає крайнощів.

Сучасне життя суперечливе та часом потребує повної включеності в різноманітні, почасти протилежні, сфери.

2019-2020 рік для кафедри соціальних технологій був насиченим емоціями, змінами, викликами, навантаженнями. Він вимагав від нас включеності, розвитку, відкритості до нового.

Але цей традиційний, хоча вже й десятий, випуск збірника «Актуальні проблеми соціальної сфери» є свідченням того, що ми впоралися. Ми зберегли себе та досягнули нових висот. Ми знайшли час і можливості продовжити наступність наукових традицій кафедри соціальних технологій. І тому можна на секундочку видихнути та сказати щире «Дякую!» кожній і кожному, залученим до спільної справи.

Дякую – колежанкам і колегам, які здійснили величезні обсяги роботи, пов'язані із акредитацією спеціальності 231 Соціальна робота!

Дякую – студенткам і студентам, які шукають, надихають і втілюють!

Дякую – нашим рідним, які підтримують, допомагають, вірять та оберігають!

Із цікавинок, якими наповнене життя кафедри соціальних технологій сьогодні, хочеться відзначити підготовку до видання чергового номеру всеукраїнського науково-популярного журналу «Неформальна освіта: кращі практики і проекти»; спільно з колегами з усіх регіонів України старт VIII Всеукраїнського дистанційного конкурсу студентських та учнівських наукових робіт із соціальної педагогіки / соціальної роботи (детальніше – <https://contest.zu.edu.ua/>); участь колег у реалізації громадських ініціатив, в тому числі у сфері неформальної освіти.

У цьому році ми провели онлайн опитування студенток і студентів щодо якості навчання за спеціальністю 231 Соціальна робота. Серед основних переваг навчання респонденти зазначили наступні: атмосфера навчання (спілкування з викладачами та студентами, можливість впливати на рішення та зміст) – 57,4%; можливості для професійного й особистісного саморозвитку (позааудиторна робота, неформальна освіта, проектна діяльність і т.д.) і зміст освіти (навчальні дисципліни, практика, професійні проекти, тощо) – по 31,5%.

Щодо доступності інформації про організацію навчання, респондентами відзначено наявність вільного доступу до інформації про організацію навчального процесу у Житомирському державному університеті імені Івана Франка – 68,5% респондентів; доступу до робочих програм та інструктивно-методичних матеріалів із навчальних дисциплін, що вивчаються – 63% опитаних; доступу до актуальної інформації щодо навчання та відпочинку, додаткових проектних і освітніх

можливостей у соціальних мережах – 72,2% респондентів. Одночасно високо оцінено студентами доступ до соціальної інфраструктури університету.

Відповідність навчання потребам і інтересам студентів у сфері професійної підготовки відзначило 76% учасників опитування; можливість займатися додатковими активностями, що сприяють професійній та особистісній самореалізації (наукова робота, студентське самоврядування, позааудиторні проекти, тощо) високо оцінили 72,2% респондентів; рівень фаховості викладачів, стиль та форми організації ними навчання знайшли позитивну підтримку у 81,5% опитаних. Загальний високий рівень задоволеності професійною підготовкою за спеціальністю 231 Соціальна робота обрали 81,5% учасників опитування.

Серед побажань студентів щодо підвищення якості освітніх послуг думки щодо збільшення кількості практичних і неформальних освітніх заходів із відвідуванням соціальних установ за спеціальністю для зростання можливостей працевлаштування й побудови кар'єри. Ми обов'язково врахуємо це при побудові змісту подальшої наукової, навчальної, соціальної діяльності.

Щиро,
Надія Павлик

ЗМІСТ

Колос Ольга	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В МОЛОДИХ СІМ'ЯХ	8
Макарець Лілія	ДИТЯЧА БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	11
Сидоренко Марія	СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНИХ НАМІРІВ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ	13
Ярошовець Таміла	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ	18
Жданюк Оксана	АНАЛІЗ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЗДІЙСНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНИМИ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2018-2019 рр.	21
Годована Ірина	ПРОФІЛАКТИЧНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ	24
Будзьяк Марина	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	27
Мирончук Едуард	СОЦІАЛЬНА РОБОТА ІЗ БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ	29
Карабанова Дарія	МЕТОДИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВА У СІМ'І	31
Лахнова Аліна	ПРОБЛЕМА ДИТЯЧОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНІ	34
Назаренко Богдан	МАСШТАБИ ПОШИРЕННЯ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА	35
Котловий Сергій	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДДЮ: ЗМІСТ І МЕТОДИ	37
Бовсуновська Інна	СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	39
Вігура Ольга	ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНСТВА	41
Котлова Людмила	ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ	43
Павлик Надія, Золотюк Людмила	СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В УМОВАХ РОБОТИЗАЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ	46
Фільчук Тетяна	ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТІСНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	55
Омельчук Тетяна	ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ	57
Нестерова Ангеліна	СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СІМ'І: ЕТАПИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	60
Горохівська Марина	ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	62

Брайткрайц Аліна	ПРОФОРІЄНТАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ	64
Вигівська Надя	ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ	66
Остапчук Дар'я	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ ТА ЇХ СІМ'ЯМИ	70
Ничипорук Тетяна	СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ	73
Чувасова Юлія	ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	75
Катрук Катерина	ТЕХНОЛОГІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ БАТЬКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	79
Володько Наталія	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СІЛЬСЬКІЙ ГРОМАДІ	81
Сичевська Анна	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ	83
Малецька Світлана	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ	85
Голян Анна	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ВИЙШЛИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	89
Самчук Діана	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ	91
Ільніцький Влад	ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ МАСАЖУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ	94
Мирончук Діана	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	96
Зелінський Богдан	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ	97
Ніконенко Ганна	ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ	99
Столяренко Оксана	СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНОЮ СІМ'ЄЮ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	101
Пастошук Софія	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І	104
Остапчук Олена, Турський Вадим	ДОСВІД ЖИТОМИРЩИНИ У ЗДІЙСНЕННІ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ БЮДЖЕТНОЇ ПРОГРАМИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ	107
Філінська Дар'я	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ	111
Кривобок Анна	ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ	113

Радченко Вікторія	МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ	115
Розбіцька-Голуб Вероніка	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	117
Ковтонюк Вікторія	АНІМАТОРСТВО У РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ЗРІЛОГО ТА СТАРЕЧОГО ВІКУ	119
Вігура Ольга	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ АЛКОГОЛЬНОЇ ТА НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ	122
Бовсунівська Тетяна	СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ СТУДЕНТСЬКИХ СІМЕЙ	124
Сіталов Дмитро	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇХ СІМ'ЯМИ	126
Ситняківська Світлана, Літяга Інна	EVENT-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»	128
Залібовська-Ільніцька Зоя	СОЦІОКУЛЬТУРНА АНІМАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	130
Іллїна Ольга	НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА»: МЕТА І ЗМІСТ	134
Коляденко Світлана, Каленська Віталїна	МІЖПРЕДМЕТНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ «ГЕШТАЛЬТ»	136
Безсмертна Вікторія	ЖИВА БІБЛІОТЕКА ЯК МЕТОД НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	139
Пастощук Софія	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	141
Ничипорук Тетяна	СТАН ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	143
Колос Ольга	ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ХОДІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	145
Малецька Світлана	СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	147

Авторка статті:

Ольга Колос,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Сім'я є першим виховним інститутом і має вплив на особистість протягом всього її життя. Саме в сім'ї закладаються основи моральності індивіда, формуються норми поведінки, збагачується внутрішній світ та індивідуальні якості людини. За таких умов основна роль у вихованні особистості на молодих сім'ях та рівню їх готовності до виховання дітей. Але не всіх сім'ях, тим паче молодих, складається все зразково. Тривалий час проблема жорстокого поведіння в сім'ї вважалася пригнобленням усталених звичаїв та традицій і залишалася поза втіленням правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства сприймалося грубим порушенням таємниці особистого життя й категорично не припускалося. Таке явище призвело до самоправства у сімейних відносинах та перетворення їх на приховані правопорушення, які залишалися поза увагою кваліфікованих органів державної влади.

Питаннями щодо попередження жорстокого поведіння в молодих сім'ях займалися такі вчені як: О. Безпалько, Н. Максимова, Т. Вовчок, І. Даниленко, І. Зверева та ін.

Молода сім'я — це мала соціальна група зі складною системою відносин, що включає відносини між подружжям (шлюбні), між батьками і дітьми (дитячо-батьківські), між членами сім'ї та іншими родичами, заснованої на кровноспоріднених зв'язках і специфічних сімейних цінностях. Ядро молодій сім'ї представляють подружжя активного репродуктивного віку (від 20 до 30 років), які проживають разом з моменту фактичного утворення подружнього союзу не менше одного року, але не більше трьох років [3].

Соціальна робота з молодістю сім'єю — це система взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї, направлена на покращення умов її життєдіяльності, розширення можливостей в реалізації прав і свобод, зазначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку всіх її членів, залучення до трудового, суспільно-творчого процесу [4].

На спільному майбутньому життєвому шляху молодій сім'ї доводиться зіштовхуватися з багатьма проблемами і труднощами, що заважатимуть її адаптації. Зокрема можна виділити низку таких проблем: матеріально-побутові проблеми; житлова проблема; проблема працевлаштування; психологічні проблеми; медичні проблеми. Але найгострішою проблемою сімей загалом, є жорстоке поведіння. Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), насильство в сім'ї стає причиною втрати від 5% до 16% здорових років життя жінками репродуктивного віку. Насильство в сім'ї не лише призводить до величезних економічних збитків, але й призводить до втрати його жертвами свободи самовизначення, гідності, здоров'я та життя. Окрім завдання фізичних травм, насильство в сім'ї впливає і на психічне здоров'я жертв, заважає їхній

самореалізації, навчанню, праці, перешкоджає їм створити сім'ю та забезпечувати потреби дітей.

Жорстоке поводження – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування однієї людини стосовно іншої, якщо ці дії порушують її конституційні права, свободи як людини та громадянина і наносять їй моральну травму, шкоду його фізичному чи психічному. Будь-які члени родини можуть стати об'єктом або жертвою жорстокого поводження в сім'ї [5].

Наслідки жорстокого поводження в сім'ї, скоєного по відношенню до людини раціонально узагальнити у такі групи:

1. Поведінкові: спроби суїциду, вживання алкоголю або наркотиків, втечі з дому, проблеми в школі, проблеми з комунікацією у суспільстві, невмотивована агресивність, ранній початок статевого життя.

2. Фізичні: сліди побоїв, порушення сну, проблеми з апетитом, часті простудні захворювання, головні болі, захворювання шлунку, астма і т.д., втомлений, млявий, апатичний вигляд, часом не реагують на фізичний біль, збуджені, емоційні, почуття провини і відповідальності за насильство, почуття самотності, різні страхи, злість з приводу насильства.

3. Соціальні: затримки у психічному розвитку, затримка в розвитку соціальних навичок, несформовані навички вирішення конфліктів, складності в довірі іншим, ізолюваність, агресивна поведінка, ранні вагітності і як наслідок аборти та бездоглядні діти [1].

Соціально-профілактична робота щодо жорстокого поводження в молодій сім'ї має три рівні: первинну, вторинну і третинну та поділяється на такі форми соціальної роботи: індивідуальна, групова, колективна.

Первинні засоби запобігання жорстокого поводження в молодій сім'ї це дії, скеровані на інформування громадськості щодо наслідків жорстокого поводження в сім'ї та зміну поведінки стосовно взаємин її членів (функціонування телефонних ліній допомоги; консультування у громадських центрах тощо).

Вторинними засобами запобігання жорстокого поводження є спеціалізовані послуги сім'ям, що потребують більшої допомоги, шляхом визначення, факторів ризику жорстокого ставлення до особистості. Для соціального працівника у даному випадку варто пам'ятати, що не всі сім'ї, які мають «фактори ризику», матимуть і випадки поганого ставлення.

Третинні засоби профілактики жорстокого поводження містять в собі надання послуг дітям та сім'ям, з якими вже трапились випадки насильства чи нехтування.

Загальними методами соціальної роботи для попередження жорстокого поводження в молодій сім'ї вважаються такі: соціально-психологічні, спрямовані на внутрішній світ людини, які передбачають певну корекцію його системи цінностей і орієнтацій; сформувані адекватну оточуючим її умовам систему ціннісних орієнтацій і уявлень; соціально-правові, що включають в себе певні процедури і операції, які допомагають привести процес життєдіяльності сім'ї відповідно до існуючих норм закону; соціально-економічні, які спрямовані на вирішення проблем матеріального благополуччя

сім'ї; соціально-групові, що дозволяють соціальному працівникові і іншим спеціалістам вести роботу з соціальним оточенням членів сім'ї [2].

Отже, проблеми молодії сім'ї – це, насправді, цілий комплекс психологічних, соціологічних, економічних, юридичних труднощів які породжують одну з головних проблем сімей загалом, жорстоке поводження. Тому проблема насильства в сім'ї потребує особливої уваги, зважаючи на поширеність цього явища в світі незалежно від рівня соціально-економічного розвитку країни, і вкоріненість через певні культурні стереотипи та практики, а також масштабність і глибину його негативних наслідків. Важливо впроваджувати соціальними працівниками інноваційні форми та методи попередження такого негативного явища.

Використана література

1. Бабенко К. Насильство в сім'ї. Бесіди з батьками // Завуч. – 2004. – №22. – С. 26-40.
2. Бондаровська А. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству. – К.: СДМ – Студіо, 1999. – 64 с.
3. Иванова Л. М. Судьба молодой семьи. – М: Знания, 1989. – 192 с.
4. Соціальна педагогіка: теорія та технології: Підручник / За ред. І.Д. Зверєвої – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.

Авторка статті:

Лілія Макарець,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ДИТЯЧА БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Проблема бездоглядності дитини у сучасному українському суспільстві в останні роки постає досить гостро. Спостереження шкільних психологів та соціальних працівників за поведінкою батьків, їх ставленням до шкільного життя і особистості дитини, її внутрішнього світу свідчать про все більшу байдужість батьків до власних дітей. Наявність такої проблеми спонукає нас до вивчення проблеми виникнення дитячої бездоглядності, з'ясування її причин та знаходження шляхів допомоги дітям, що опинилися в ситуації, коли батькам не вистачає часу на дітей або просто байдуже, що відбувається з дитиною.

Бездоглядні діти, які мають контакт з сім'єю, але з різних причин (бідність, перенаселеність в квартирі, експлуатація дітей, байдужість, непорозуміння з батьками, друзями, вчителями і т. д.) змушені більшу частину дня, а іноді і ночі проводити на вулиці. За визначенням О. В. Безпалько «дитяча бездоглядність – це послаблення чи відсутність нагляду за поведінкою, розвитком, самопочуттям дитини з боку батьків або осіб, які їх замінюють» [2].

В словнику із соціальної роботи до бездоглядних відносять дітей, які з тієї чи іншої причини не мають належної уваги з боку батьків [5]. В результаті бездоглядності у дитини, зазвичай, з'являються відхилення в поведінці, які за певних умов можуть стати відправною точкою до переходу неповнолітніх у категорію безпритульних. Такі підлітки поступово стикаються з проблемами погіршення стану фізичного і психічного здоров'ям, у них погіршуються розумові здібності, виникають різноманітні патології розвитку організму та елементарні інфекційні захворювання, подразнення шкіри, педикульоз).

Серед бездоглядних дітей поширені прояви девіантної поведінки: паління, алкоголізм, наркоманія, токсикоманія. Зростає дитяча злочинність, має місце торгівля неповнолітніми, експлуатація дітей, залучення підлітків в кримінальний бізнес, жебрацтво, проституція .

Серед умов і причин виникнення та поширення бездоглядності дітей в Україні представники Ліги соціальних працівників України виділяють наступні «фактори:

- соціальні та економічні аспекти стану українського суспільства, що зумовлюють поширення бездоглядності дітей;
- функціональна неадекватність сім'ї як фактор посилення явища бездоглядності та безпритульності дітей;
- відчуження дітей від шкільного середовища як передумова бездоглядності дітей;
- недоліки і обмеженість можливостей соціалізації дитини в інтернатних закладах як одна з причин безпритульності;
- проблеми організації дозвілля як фактор поширення бездоглядності дітей;
- вплив засобів масової інформації на прояви негативної поведінки дітей» [6].

Крім соціальних причин, М. Бабаєв, М. Крутер звертають увагу і на психологічні, які можуть спричиняти бажання дитини залишати домівку, протягом досить тривалого часу «блукати» вулицями чи подорожувати у пошуках невідомо чого. Спалах такого бажання у зміні місця проживання частіше зустрічається у хлопчиків, ніж у дівчаток та припадає на вік 7-15 років [1]. Такий стан психологи називають – «дромоманією» [4].

Сім'я – це головна умова для успішного становлення особистості і психічного розвитку дитини. Батьки повинні усвідомлювати, що вони виконують важливу соціальну роль – виховання майбутніх громадян, а кожна повноцінна сім'я є фундаментом здорового суспільства [3].

Науковці стверджують, що відсутність досвіду сімейної соціалізації призводить до спотворень особистісного і психічного розвитку дитини, пов'язаних з фрустрацією базових потреб, зумовлених умовами життя на вулиці [6].

Розглянувши причини, умови появи, проблеми дитячої бездоглядності та узагальнюючи досвід науковців С. Толстоухової, К. Акстяман, О. Безпалько, Л. Гурковська, Т. Журавель можна виділити такі профілактичні заходи з попередження дитячої бездоглядності:

- надання допомоги сім'ї на ранній стадії кризи, перед тим, як вона буде знаходитися в соціально-небезпечному положенні;
- робота з сім'єю при наявних фактах або при ризику жорстокого поводження батьків з дитиною, психічного чи психологічного насильства в сім'ї;
- своєчасна реабілітація сім'ї і дитини, в тому числі з використанням спеціалізованих центрів допомоги сім'ї і дітям;
- міжвідомча взаємодія при роботі з кожним випадком порушення прав дитини;
- інформування батьків щодо методів виховання і способах налагодження дитячо-батьківських стосунків;
- використання засобів масової комунікації для детального висвітлення проблеми дитячої бездоглядності та пропагування сімейних цінностей» [2, 6].

Роботу з профілактики бездоглядності та соціального сирітства в підготовці підростаючого покоління до відповідального батьківства необхідно розпочати з формування позитивних батьківських установок, які сприяли б формуванню правильного підходу до створення сім'ї.

Використана література

1. Бабаєв М.М., Крутер М.С. «Молодежная преступность» Издательство: Юристъ, 2006. – 382 с.
2. Безпалько О. В. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / О. В. Безпалько, Л. П. Гурковська, Т. В. Журавель та ін./ За ред. Зверєвої І. Д., Петрович Ж. В. – К.: Видавничий дім «Калита», 2010. – 386 с.
3. Бобак О.Б. Педагогічні засади соціалізації дітей дошкільного віку у сім'ї у II-й половині XX столітті / О.Б.Бобак // Дис. к. пед. наук – 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобич. – 2015. – 199 с.
4. Мухина В.С. Детская психология. СПб.: Просвещение, 1992. – С. 268.
5. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / Заг. ред. І.В.Козубовської, І.І.Миговича. – Ужгород: УжНУ, Вид-во «Мистецька лінія», 2001. – 152 с.
6. Толстоухова С. Надання допомоги «дітям вулиці» та соціально незахищеним дітям та молоді / За ред. С. Толстоухової, К. Акстяман // Інформаційно-методичний збірник. Випуск 3-4. К.: Ліга соц. працівників України. Інтернаціональний Союз Німеччини, 2003. – 98 с.

Авторка статті:

Марія Сидоренко,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНИХ НАМІРІВ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Проблема самогубства гостро постала не лише в Україні, але і в інших країнах. Згідно даних ВООЗ, головною причиною смерті людей віком 15-44 років є вчинення самогубства. Третьою за поширенням причиною смертності дітей підліткового віку є суїцид. За статистичними даними, в Україні на кожні 100 000 населення припадає близько 20 спроб суїцидів. Згідно даних Державної служби статистики України, у 2012 році було скоєно 167 випадків самогубств дітьми віком до 17 років. У 2016 році їх кількість знизилась до 115, а в 2017 – 106. У 2018 році цей показник зріс, оскільки тільки за перші пів року зафіксовано 156 спроби самогубства серед дітей, з них 58 – завершилися смертю.

Чимало дітей із повноцінним розвитком стикаються із проблемою важливості та необхідності подальшого життя. Дітям та підліткам необхідна увага та розуміння дорослих, оскільки вони так вразливо приймають життєві труднощі, якими самостійними і дорослими вони не прагнули показатися ззовні. Профілактику суїцидів підлітків варто перш за все здійснювати в школі за допомогою комплексних завдань, ефективним вирішенням якими мають зайнятися різні структури суспільства.

Широкий спектр вивчення даного явища наявне у працях багатьох науковців. В. Рибалка висвітлив соціально-психологічний, індивідуально-психологічний та особистісний аспект суїцидальних тенденцій [8]. В. Москаленко, О. Лісова, В. Пігіда, досліджуючи основні негативні причини суперечного особистісного становлення підлітка-суїциданта, виділяють внутрішню сімейну депривацію, яка призводить до відхилень у статево-рольових та сімейно-рольових орієнтирах, проблематичного становлення особистості, амбівалентності почуттів та аутоагресивної поведінки [5; 6; 7]. Є. Бархаленко, Ю. Калініна у своїх роботах вказали, що тенденція дитячої суїцидальності зумовлена своєрідним «викривленням» самосвідомості, і як наслідок різкі зміни можуть підштовхнути до вчинення самогубства [1, 3].

Перш ніж розглянути суїцидальні наміри проаналізуємо головні поняття – суїцид та суїцидальну поведінку, оскільки саме суїцидальні наміри, суїцидальні думки, суїцидальні задуми є внутрішніми формами суїцидальної поведінки. Саме суїцидальний намір відрізняє суїцидальну поведінку від аутоагресивної. Т. Гашека вважає суїцид – своєрідною формою насилля, яке спрямоване на себе. Фатальним наслідком може бути смерть через добровільне самознищення чи отруєння [2].

В. Каневський стверджує, що суїцидальна думка підкріплена вольовим компонентом, яка підштовхує до дій називається суїцидальним наміром та включає в себе наступні етапи: складання плану самогубства; підготовка до суїциду; реалізація суїцидальної дії [4].

На думку Є. Бархаленка причинами соціально-психологічного ризику вчинення самогубства стають: проблеми в родині, відторгнення ровесників, втрата рідної чи

важливої особи, міжособистісні конфлікти, недисциплінована чи протиправна поведінка, булінг, надмірні вимоги до дитини в навчальній діяльності, недостатнє економічне забезпечення [1].

О. Лісовою наведена характеристика рис, яка властива підлітковим суїцидам [5]:

1. Загальна мета суїциду полягає у пошуку виходу із проблемної ситуації.
2. Конкретизуючи мету суїциду виділено конкретне завдання – припинення свідомості, розв'язавши нагальну проблему та зупинити свої страждання та болі.
3. Стимул скоєння самогубства стає внутрішня дисгармонія, неспокій, безвихідь.
4. Незадоволення потреби у безпеці та спокої стає своєрідними стресором.
5. Відчуття безпорадності та відчаю здатне підштовхнути на відчайдушний крок.
6. Підліток суперечливо відноситься до самогубства.

За Ю. Калініною, у дитячих та підліткових суїцидах виокремлюють такі три фази: фаза обдумування свідомих думок про скоєння самогубства, які в разі втрати контролю здатні перейти в здійснення; фаза амбівалентності – відбувається в умовах певного стресового фактору, в результаті чого підліток промовляє найближчому оточенню чіткі фрази, що підтверджують його намір вчинити самогубство; суїцидальна спроба – відбувається стрімко, втілюють протягом одного-двох тижнів [3].

Поширеними у підлітковому середовищі В. Рибалка відносить такі форми суїцидів: самогубства-протести спрямовані на негативний вплив на його референтних осіб, котрі мають агресивний чи ворожий намір до підлітка; самогубства-заклики покликані залучитися допомогою сторонніх осіб для того, щоб кардинально змінити ситуацію, самопокарання проявляються як відчуття вини перед іншою людиною [8].

Суїцидальні наміри ми вивчали не лише на теоретичному рівні, але і провели дві методики з метою більш чіткого розуміння рівня суїцидального ризику та виявлення таких намірів. У дослідженні брали участь 50 респондентів віком 14-17 років із різних загальноосвітніх навчальних закладів Житомира: Житомирська загальноосвітня школа I-III ступенів №33, Житомирська загальноосвітня школа I-III ступенів №36 ім. Я. Домбровського, Житомирська загальноосвітня школа I-III ступенів №21, Житомирська загальноосвітня школа I-III ступенів №32, Житомирський ліцей №25, Житомирська гуманітарна гімназія, Житомирський міський колегіум, Житомирська загальноосвітня школа I-III ступенів №22, Житомирська загальноосвітня школа I-III ступенів №28.

Методика вивчення схильності до суїцидальної поведінки за М. Горською пропонує оцінити учасникам судження від 0 до 2 балів, згідно того наскільки воно відноситься до них. Тест дозволив нам визначити шкалу фрустрації, агресії, ригідності та тривожності. Сума всіх виборів свідчить про відповідний рівень схильності особистості до суїцидальної поведінки. Завдяки проведеній методиці ми отримали такий результат: низький рівень до суїцидальної поведінки виявився у 58% респондентів; рівень суїцидальної поведінки знаходиться у нормі в 32% опитаних; високий рівень виявлено у 10%, що свідчить про необхідність проведення корекційної роботи.

Щоб визначити чинники, які провокують формуванню суїцидальних намірів у дітей та підлітків ми використали методику Н. Шавровської, О. Гончаренко, І. Мельникової. Учні отримали завдання розмістити 85 приказок до певної категорії, які вказані в бланку:

«Алкоголь, наркотики», «Утрата сенсу життя», «Почуття неповноцінності», «Нещасливе кохання», «Шкільні проблеми, проблеми вибору життєвого шляху», «Стосунки з оточуючими», «Протиправні дії», «Гроші та проблеми з ними», «Добровільний відхід із життя», «Сімейний безлад».

При інтерпретації результатів, найбільша кількість виборів респондентів може характеризувати суїцидальні наміри у дітей та підлітків як такі що «потребують особливої уваги» та «потребують формування антисуїцидальних чинників».

Аналізуючи результати тестування, доцільно пам'ятати, що наявність суїцидального ризику визначає результат, отриманий у колонці «Добровільний відхід із життя», а результати інших показників подають інформацію про чинник, що сприяє формуванню суїцидальних намірів. Найбільш цікавим для нас є стовпчик «Добровільний відхід від життя», і якщо він менш представлений (віднесено менше 10 прислів'їв), то це свідчить про відсутність ризику суїцидальної поведінки, оскільки показник являється невисоким. Варто звернути увагу на інші колонки, оскільки вони є стресогенними проблемами, які впливають на психологічний комфорт підлітка.

Інтерпретувавши отримані відповіді, було отримано наступні результати. Три особи (6%) набрали по 8, 8 і 9 балів в стовпчику «Добровільний відхід із життя», тобто перша і друга потребує особливої уваги, а третя – формування антисуїцидальних чинників. Решта 94 % респондентів показник ризику суїцидальної поведінки знаходиться в нормі, але звертаємо увагу і на інші результати, які також є інформативними.

Показник «Почуття неповноцінності» більшість виборів отримав у 2 респондентів, і свідчить про доцільність звернення особливої уваги. Важливо, що у 7 респондентів, за результатами проведеної методики, необхідним є формування антисуїцидальних чинників.

Показник «Утрата сенсу життя» отримав більшість виборів у 5 респондентів, що свідчить про необхідність приділення особливої уваги. До того ж, ще 2 респонденти потребують формування антисуїцидальних чинників, оскільки найбільше прислів'їв (більше 12) вони віднесли саме до цієї категорії.

Показник «Шкільні проблеми, проблеми вибору життєвого вибору» у 3 респондентів отримав більшість виборів, і характеризується як такий що потребує особливої уваги. Двоє респондентів до цієї колонки віднесли найбільше прислів'їв, і це значить про доцільність формування антисуїцидальних чинників.

Показник «Стосунки з оточуючими» у 2-ох респондентів зайняв більшість виборів та потребує особливої уваги, і в одного учасника дослідження, через найбільшу кількість виборів, необхідне формування антисуїцидальних чинників.

Показник «Алкоголь, наркотики» більшість виборів отримав у 2-ох учасників опитування і потребує особливої уваги. 1 респондент більшість прислів'їв відніс до даного стовпчика, що означає необхідність формування антисуїцидальних чинників.

До показників «Гроші та проблеми з ними» та «Сімейний безлад» більшість виборів віднесли лише по 2 респонденти, які потребують особливої уваги. Формування антисуїцидальних чинників не виявлено.

Показники «Нещасливе кохання» та «Протиправні дії» отримали найменше виборів.

Згідно підрахованим результатам, стресогенними є такі чинники: утрата сенсу життя; шкільні проблеми, проблеми вибору життєвого шляху; почуття неповноцінності.

В. Силяхіна пропонує здійснювати профілактичну діяльність, враховуючи [9]:

1. Соціально-психологічну просвіту, яка вимагає створити в школі інформаційний куточок, де можна переглянути методичну літературу, контактну інформацію про Телефон Довіри, адресу та графік функціонування спеціалізованих формувань. Доцільним є проведення майстер-класів, психолого-педагогічних семінарів та консилиумів кваліфікованими спеціалістами, які зможуть розповісти про актуальні проблеми підлітків, нададуть рекомендації як правильно діяти в таких ситуаціях.

2. Забезпечення сприятливого мікроклімату в найближчому оточенні дитини може здійснюватися через організацію її діяльності через участь у різних видах громадської діяльності, а саме спортивних змаганнях, клубах, секціях і т. д. Культурно-виховні заходи будуть сприяти формуванню суспільно схвалених якостей, духовному зростанню підлітка.

3. Здійснення психологічної та соціально-педагогічної діагностики тенденцій суїцидальної поведінки: вербальні та фізичні прояви агресивної поведінки, постійні конфлікти у стосунках з ровесниками, ігнорування однолітками, кардинальні зміни поведінки, низька самооцінка, нехарактерна байдужість до зовнішнього вигляду, самотність.

4. Консультування школярів, підлітків, студентів.

5. Систематичне контролювання та врахування динамічних перетворень в діяльності та поведінці дитини.

6. Здійснення переадресації до компетентних спеціалістів за необхідності.

Отже, нами було вивчено головні аспекти соціальної профілактики суїцидальних намірів у дітей та підлітків. За результатами проведеного дослідження, лише 6% опитаних мають завищений рівень суїцидального ризику та потребують допомоги спеціалістів. Однак соціальні працівники та психологи повинні проводити превентивні заходи для того, аби попередити загостренню стресогенних чинників, які сприяють формуванню суїцидальних намірів, зокрема: утрата сенсу життя, шкільні проблеми, проблеми життєвого вибору та почуття неповноцінності. Встановили, що доречним є формування антисуїцидальних чинників, які покликані мінімізувати вплив перелічених негативних явищ. Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми та потребує подальшого дослідження.

Використана література

1. Бархаленко Є. В. Деякі чинники, що формують суїцидальну поведінку / Є. В. Бархаленко // Психологія суїцидальної поведінки: Діагностика корекція, профілактика: зб.наук.пр.;[за заг.ред.С. І. Яковенка]. – К. : РВВ КІВС., 2002. – 270 с.
2. Гашека Т. В. Профілактика самогубства серед підлітків: методика для вимірювання суїцидальної поведінки / Т. В. Гашека // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 4. – С. 53–56.
3. Калініна Ю. Запобігання суїцидальній поведінці серед підлітків / Ю. Калініна // Психолог. – 2005. – № 35. – С. 14 – 17.

4. Каневський В. І. Суїцидологія в соціальній роботі : [навчальний посібник] / В. І. Каневський. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 348 с.
5. Лісова О. С. Психологія суїцидальної поведінки: Навчальний посібник / О. С. Лісова. – Чернівці, 2004. – 234 с.
6. Москаленко В. Проблеми самогубства в Україні / В. Москаленко, О. Напрєєнко, Г. Пілягіна // Охорона здоров'я України. – 2008. – №2. – С.33.
7. Пігіда В. М. Суїцидальна поведінка неповнолітніх як соціально-педагогічна проблема / В. М. Пігіда // Український медичний альманах. – 2008. – Том 11. – № 6. – С. 118.
8. Рибалка В. В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді: Методичні рекомендації. / В. В. Рибалка. – К.: ІПППО АПН України, КФ ВМУРоЛ «Україна», ПП Щербатих О.В., 2007. – 68 с.
9. Силяхіна В. І. Система роботи з профілактики суїциду / В. І. Силяхіна. – Кривий Ріг: ЗОШ №4, 2005. – 34 с.

Авторка статті:

Таміла Ярошовець,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ

Проблема зайнятості та працевлаштування молоді на сьогоднішній день набула глобальних масштабів. Безробітна молодь є ризиком для соціальної та політичної нестабільності у всьому світі. Безробіття має жакливі наслідки пов'язані зі зростанням рівня злочинності, соціального сирітства, суїцидів, розлучень, нездорової конкуренції на робочих місцях, суспільної недовіри.

Підвищений рівень безробіття в регіонах України має загрозливий характер і негативно впливає на розвиток трудового потенціалу держави. У 2018 році в Україні було 1,7 млн. безробітних, лише 21% зареєструвалися в службі зайнятості. Безробіття не є проблемою конкретних людей, воно має негативний вплив на всіх членів суспільства. Це глобальна світова проблема, що спричинює соціальну нестабільність, політичну напруженість та все більше потребує впровадження заходів щодо його попередження як на глобальному, так і на національному рівні.

Явище безробіття досліджували такі вітчизняні та іноземні науковці: Г. Радіонова, Е. Лібанова, М. Мутяк (працевлаштування молоді), К. Нікольська, О. Грішнова, О. Трюхан (вплив економічних зв'язків), М. Туленков, К. Зайцева, Н. Діденко (організаційно-управлінські засади регулювання зайнятості).

Безробіття – це складне соціальне, економічне і психологічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи та заробітку. На сьогоднішній день поширеним явищем є молодіжне безробіття. Більше як 1,2 млрд. людей у світі - це молодь у віці від 15 до 24 років. За даними Всесвітнього економічного форуму, 357 млн. з них ніде не навчалися і не працювали. Ця цифра продовжує зростати [1].

Від збільшення рівня безробіття страждає не тільки молодь, а і економіки багатьох країн. Невикористаний трудовий потенціал має вирішальне значення для багатьох держав, які розвиваються, з великим відсотком молоді серед населення [1].

У сільськогосподарському виробництві України зайнято 4,9 млн. чол., або лише 24,4% від загальної чисельності працездатної молоді. Серед економічно активного населення сільська безробітна молодь у віці 15-35 років становить більшість [1].

По закінченні навчального закладу у процесі пошуку роботи молодь проходить декілька етапів: вихід на ринок праці, ознайомлення з пропозицією робочих місць, визначення власних можливостей, потреб та бажань, пошук першого робочого місця, працевлаштування на перше робоче місце, набуття першого робочого досвіду та необхідних навиків, розвиток та становлення особистості [2].

Фінансова криза, що стала соціально-економічною кризою, призвела до різкого зростання безробіття серед молоді в світі та збільшила недовіру молодих людей до урядів, інститутів та корпорацій.

З'явилася аббревіатура NEET, що означає «ні освіти, ні роботи, ні навчання». Вона символізує молодь, що опинилася в умовах кризи на узбіччі повноцінного життя. Щоб

подолати NEET, країни ведуть активну боротьбу з безробіттям: Америка (індустрія швидкого харчування), ЄС (програма «Гарантія для молоді», Європейський портал мобільності праці EURES), Швеція (активна політика попередження безробіття), Іспанія (ефективна система допомоги по безробіттю), Японія (залучення до виробництва всіх працездатних), Китай (заохочувати підприємців до розширення штату працівників), Великобританія (програми навчання та перенавчання для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці жінок та молоді, розробка цільових програм громадських робіт).

Важливу роль у боротьбі з безробіттям відіграє Міжнародна організація праці (МОП) – спеціалізоване агентство системи ООН, що має на меті просування принципів соціальної справедливості, визнання на міжнародному рівні прав людини і прав у сфері праці. Традиційно показник молодіжного безробіття в багатьох країнах світу перевищує безробіття серед дорослих у 2-2,5 рази, що є характерним і для України.

Глибинні причини молодіжного безробіття в Україні лежать у порушенні зв'язків в системі «освіта – наука – виробництво». Дипломовані спеціалісти залишаються незатребуваними, натомість не вистачає працівників на підприємства. Супутніми негативними чинниками, які ускладнюють становище безробітних є військовий конфлікт і соціально-економічна криза останніх років.

На основі цього, нами було проведено дослідження головних перешкод на шляху подолання молодіжного безробіття в Україні.

Опитування проводилося з молоддю м. Житомира. Було опитано 90 осіб віком від 18 до 35 років. В ході дослідження з'ясовувались характер зайнятості молоді, шляхи пошуку роботи та головні перешкоди.

Аналіз отриманих даних показав, що явище безробіття більшою мірою поширене серед молодих жінок. Чоловіки менше працюють за спеціальністю – 35,5%, жінки – 45,5%. На державній роботі працює – 42,6% чоловіків і 72,8% жінок. Це свідчить про те, що чоловіки шукають більш престижну і високооплачувану роботу, схильні ризикувати. Натомість, жінки віддають перевагу стабільності, здатні пристосуватися до конкретних умов. Отже, жінки більш схильні при пошуку роботи звертатися по допомогу до Центрів зайнятості, родичів, знайомих. Більшість чоловіків покладаються на власні сили і шукають роботу самостійно.

Молодь не всім задоволена на своїй роботі. Зокрема, заробітною платою не задоволено 87% молодих людей, не комфортними умовами праці – 37,4%, неможливістю розвиватися – 8,2%.

Молодим людям було запропоновано оцінити роль держави у забезпеченні молоді робочими місцями (0 – найменш важлива роль, 5 – найважливіша роль). Відповіді розподілились наступним чином:

0 – 7,5% молоді; 1 – 12%; 2 – 12%; 3 – 48%; 4 – 15%; 5 – 4,5%.

Показники свідчать, що молодь недооцінює роль держави. При цьому жінки більш позитивно відгукувалися про державне регулювання працевлаштування молоді, ніж чоловіки.

Неможливість працевлаштування в Україні сприяє виїзду молоді за кордон. Основними причинами при цьому є нестача робочих місць і низька заробітна плата в

Україні. Молоді люди згодні працювати не за спеціальністю, виконувати тяжку роботу, щоб отримувати дохід.

За даними проведеного дослідження більшість молоді не сподівається на підтримку в працевлаштуванні з боку держави і, по можливості, виїжджає за кордон. Такі погляди в молодих людей формуються на основі тривалого безробіття, мінімальної заробітної плати, ризику втратити роботу, не комфортних умов праці, постійної нестабільності. І хоча держава намагається вирішити проблеми безробіття серед молоді (законодавче регулювання, удосконалення Єдиної технології надання соціальних послуг центрами зайнятості, профорієнтаційна робота), необхідними є скоординовані дії держави, навчальних закладів, місцевого самоврядування, роботодавців, молоді, спрямовані на усунення основних причин безробіття, пом'якшення дії негативних факторів, вирішення проблем у процесі працевлаштування на молодіжному ринку праці.

Останнім часом в Україні все більше організацій стикаються з необхідністю писати заявки на гранти, бо для реалізації нових ідей потрібні кошти. Для успішного працевлаштування молоді та пошуку шляхів реалізації її креативного потенціалу було б доцільним створення Фандрейзингового Центру «Шлях до успіху». Завдяки центру кожна особистість може себе реалізувати та знайти підтримку, бо кожна ідея має право на існування.

Світова практика свідчить, що на сьогодні благодійні організації використовують велику кількість різноманітних інструментів та засобів залучення ресурсів для своєї діяльності. Серед них є благодійні аукціони, концерти, збір пожертв за допомогою благодійних скриньок, благодійні лотереї, марафони та розсилка благодійних листів. Пошук грантів та залучення спонсорської підтримки є найбільш популярними інструментами фандрейзингу.

Наразі фандрейзинг – надзвичайно популярна тема серед спільноти українських благодійних організацій. Адже для досягнення благодійних цілей потрібно постійно залучати ресурси, які допомагали б рухатись за визначеними напрямками. Фандрейзинг і є тим процесом, що спрямований на залучення необхідних ресурсів.

Мета центру: допомога молоді в пошуку ресурсів (людей, устаткування, часу, інформації, грошей) для реалізації проектів та/або підтримання у відкритті організації.

Однією з ідей є залучення молоді до соціального підприємства. Адже бізнес, метою якого є вирішення соціальних проблем, є актуальним для України. Прибутки соціального підприємства спрямовуються головним чином на розвиток бізнесу, громадські справи чи на вирішення гострих суспільних проблем.

Отже, відкриття фандрейзингового центру було б актуальним як для Житомира, так і для інших міст України. Адже молодь – це потенціал держави. Завдяки центру кожна особистість може себе реалізувати та знайти підтримку, бо кожна ідея має право на існування.

Використана література

1. Аналітичний звіт за результатами досліджень «Молодь України: червень 2007 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dipsm.org.ua>
2. Батюк А. Державне сприяння реалізації трудового потенціалу молоді / А. Батюк // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. 2015. Вип. 44. С. 191-197.

Авторка статті:

Оксана Жданюк,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

АНАЛІЗ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЗДІЙСНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2018-2019 рр.

Особливу увагу вчених та практиків привертає до себе злочинність неповнолітніх. Це зумовлено тим, що неповнолітні завжди визнавались злочинцями особливого роду, а також тим, що в даний час неповнолітні – одна з найбільш кримінально уражених верств населення. При цьому на зростання злочинності серед неповнолітніх безпосередньо впливає соціально-економічна криза в Україні, безробіття, неспіввідношення існуючих дитячих благ з тими, що їм на даний час можуть дати батьки, зниження рівня моральності та поширення асоціальних тенденцій в мережі серед підлітків. Практика показує, що діти починають експериментувати із вчиненням правопорушень і суспільно небезпечних діянь, як правило, з 11 років [1, с. 36].

Сукупність злочинів, що вчиняються неповнолітніми, умовно можна поділити на декілька категорій, залежно від специфіки мотивації та причин прийняття злочинного рішення: 1) «злочини-виживання» (вчиняються у зв'язку із скрутними життєвими обставинами, гострою потребою у задоволенні базових потреб, або із екстримальними умовами життя); 2) «злочини-залежності» (вчиняються на ґрунті алкогольної, наркотичної та ігрової залежності з метою отримання необхідних коштів); 3) «злочини-наслідування» (вчиняються на основі попередньої домовленості, з мотивів солідарності, підпорядкування, доведення відданості злочинній групі); 4) «злочини-примусу» (вчиняються внаслідок примушування до певних дій, погроз, різних видів насильства над дітьми); 5) «злочини-розваги» (вчиняються для пошуку пригод, відчуття ризику або заради цікавості); 6) «злочини-протесту» (вчиняються з мотивів невдоволення своїм станом, ображеності, зневаги, незгоди, самоствердження); 7) «злочини-парадокси» (переважно вчиняються задля задоволення підсвідомих бажань, хворобливих уявлень) [4, с.62].

Розглянемо судову статистику розгляду кримінальних упродовж щодо злочинів, вчинених неповнолітніми або за їх участю (2018-2019 рр.). Про невідповідність статистичного обліку злочинів, що вчиняються неповнолітніми та за їх участю, фактичному стану злочинності серед неповнолітніх свідчить загальна тенденція до зростання рівня злочинності в державі.

Значна перевага корисливих мотивів у злочинній поведінці неповнолітніх вказує на зміну ієрархії цінностей у підлітковому середовищі, погіршення рівня життя їхніх батьків, свідчить про загальну тенденцію до споживання матеріальних благ та гедоністичні настрої серед неповнолітніх делінквентів.

Надмірна зосередженість неповнолітніх на скоєнні злочинів проти власності пояснюється домінуючою мотивацією до виживання в умовах бідності, вимушеного переселення, а також задоволенням потреб у здобутті коштів на придбання психоактивних речовин та забезпечення беззмислового дозвілля. Найбільш поширеними

злочинами проти власності, що вчиняються неповнолітніми, тривалий час залишаються крадіжки. Серед предметів крадіжок найчастіше фігурують вироби із чорного і кольорового металу (39 %). На другому місці йдуть крадіжки майна і цінностей із квартир, гуртожитків, складів та інших приміщень (36 %). Більш складні у виконанні і через це менш поширені серед неповнолітніх крадіжки товарів із торговельних об'єктів та мереж (11 %), а також «кишенькові» крадіжки (9 %). Зустрічаються випадки крадіжок майна із транспортних засобів (2 %) [3].

Група насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми, охоплює нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, умисні вбивства, а також згвалтування. Домінуючими мотивами вчинення умисних вбивств і нанесення тілесних ушкоджень виступають неприязні стосунки (72 %) та помста (7 %), що виникають із конфлікту між злочинцем і потерпілим на вулиці або за місцем проживання останнього. Способами вчинення таких злочинів є нанесення ударів руками й ногами у різні частини тіла (57 %), що свідчить про раптовий умисел неповнолітніх злочинців. Майже кожен п'ятий злочин вчиняється із використанням ножів та інших колючо-ріжучих предметів. Приблизно стільки ж із використанням предметів, безпосередньо підібраних на місці події. Більшість насильницьких злочинів неповнолітні вчиняють у стані алкогольного сп'яніння чи наркотичного збудження [5].

Згідно зі статистичними даними, порівняно з 2018 роком, 2019 року майже на третину зменшилася кількість кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю (з 3 088 до 2 798).

Однак 2019 року залишаються найпоширенішими п'ять видів злочинів неповнолітніх. Розглянемо їх динаміку. Серед злочинів проти власності найбільшу кількість становлять крадіжки (ст. 185 КК України) – близько 80 % (2018 року – 1 927 крадіжок, або 79%; 2019 року – 1 875 крадіжок, або 83%).

Також поширеними є злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305 – 320 КК України). Так, у загальній структурі злочинів, учинених неповнолітніми або за їх участю, за злочини цієї категорії 2018 року було засуджено 94 особи, що становить 3%, 2019 року – 90 осіб, що становить 3,2%.

Майже половину злочинів проти життя та здоров'я становить заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження (ст. 121 КК України): 2018 року – 33%; 2019 року – 40%. Частка умисних убивств (ст. 115 КК України) 2018 року становить 26 %, або 24 випадки; 2019 року – 22%, або 15 випадків. Серед злочинів проти громадського порядку найбільшу кількість неповнолітніх осіб засуджено за вчинення хуліганства: 2018 року – 55 осіб; 2019 року – 48 осіб (близько 1,7%) [2].

Слід зауважити, що близько 71% неповнолітніх осіб учиняють злочини у віці від 16-ти до 18 років і лише 30% – від 14-ти до 16 років. Порівняно з неповнолітніми злочинцями чоловічої статі, частка неповнолітніх дівчат, що вчиняють злочини, становить 10%. Серед неповнолітніх, що вчиняють суспільно небезпечні діяння, часто трапляються такі, яких виховують у неповних або неблагополучних родинах, утікають з дому.

За даними судової статистики, вихованці з неповних сімей, дитячих будинків, шкіл-інтернатів загалом становлять майже 50 % загальної кількості неповнолітніх злочинців.

За рівнем освіти серед злочинців переважають неповнолітні з базовою загальною середньою освітою (2018 року – 47%; 2019 року – 49%). Частка осіб з повною загальною середньою освітою на момент скоєння злочину становить 22%; з початковою загальною освітою – 13%; з професійно – технічною – 3%; без освіти – 1,6%. Загалом лише десята частина неповнолітніх злочинців на момент учинення злочину мала таку, що відповідає віку, освіту.

Більшість неповнолітніх (37 %) учиняє злочини групою, з них: 15% – виключно разом з неповнолітніми, а 18% – за участю дорослих осіб; 5%, за даними судової статистики, учиняють злочини в стані алкогольного сп'яніння. Здебільшого це тяжкі й особливо тяжкі злочини проти власності, проти життя та здоров'я особи. Алкоголізм і наркоманія переважають серед причин злочинності. У разі втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність пияцтво є головною причиною вчинення цього злочину, рідше – умовою, що сприяє його вчиненню. Неповнолітнього, який уживає наркотики чи алкоголь, легше та простіше втягнути в злочинну діяльність [3].

Отже, основними причинами злочинів, які здійснюють неповнолітні є скрутні життєві обставини, залежність, наслідування, примус, халатність, психічні відхилення. Згідно судової статистики, найпоширенішим видом злочинів неповнолітніх є крадіжки та обіг наркотичних речовин. Переважно, неповнолітні вчиняють злочини у віці від 16-ти до 18 років, більшість з них хлопці з неблагополучних родин та без освіти. Наведені статистичні дані підтверджують необхідність соціальної роботи з даною категорією осіб.

Використана література

1. Дмитришина Т. І. Призначення покарання неповнолітнім у сучасних умовах: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дмитришина Тетяна Іванівна. – Одеса, 2018. – 201 с.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1>
3. Звіт про неповнолітніх засуджених за 2019 рік : наказ Держ. суд. адмін. України від 21 листоп. 2019 р. № 153. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/2018_DSA_docs/8_2017.xlsx.
4. Лісова Н. Проблемні аспекти злочинності неповнолітніх // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2019. – №111 (2). – С. 61-67.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів виховного характеру» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Page/1> <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06>

Авторка статті:

Ірина Годована,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРОФІЛАКТИЧНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Алкоголізм – важка хронічна хвороба серед дітей та підлітків, яка у більшості випадків є важковиліковою. Захворювання відбувається шляхом регулярного і тривалого вживання алкоголю і характеризується особливим патологічним станом організму: нестримним потягом до спиртного, зміною ступеня його переносимості і деградацією особистості. Алкоголізм є одним з різновидів наркоманії, оскільки в основі його розвитку лежить психічна та фізична залежність від алкоголю.

Алкоголізм може розвинутися як під впливом зовнішніх, так і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів належать особливості виховання та проживання людини, традиції регіону, стресові ситуації. Внутрішні чинники представлені генетичною схильністю до розвитку алкоголізму. У членів сім'ї хворих на алкоголізм ризик розвитку цієї патології приблизно в 7 разів вище, ніж у людей, в чиїх сім'ях не було алкоголіків. Регулярне споживання алкоголю формує картину хронічного отруєння з порушенням функції всіх життєво важливих органів.

Профілактика алкогольної залежності є комплексом заходів, основним завданням яких є зниження ризику виникнення алкоголізму. На даний момент існує велика кількість психологічних способів, спрямованих на вироблення негативного ставлення до спиртних напоїв. Завдяки їм алкозалежні особи зникають до так такого способу життя, в якому виключається або мінімізується вживання спиртних напоїв.

Як і будь-який захід, профілактика вживання спиртного має конкретні складові, застосовуються до різних вікових груп населення. Це первинна, вторинна і третинна профілактика.

Для первинної профілактики алкоголізму характерно попередження виникнення залежності. Всі заходи на даному етапі створені для того, щоб:

- сформуванати мотивацію до позитивного відношення з соціумом;
- розвинути в особистості самоповагу, самопізнання і самодостатність;
- захистити людину від стресових ситуацій і підвищити рівень стійкості до них;
- розвинути самодисципліну і самоконтроль, а також дати людині можливість усвідомити значимість своєї думки.

Всім відомо те, наскільки згубно впливає алкоголізм і його наслідки на ментальне і фізичне здоров'я. Тому, друга група заходів з профілактики націлена на те, щоб позбавити людей, від алкозалежності. Серед основних заходів на цьому етапі виділяють:

- організацію груп анонімних алкоголіків;
- бесіди профілактичного характеру з пацієнтами;
- соціально-психологічні програми, створені для того, щоб вирішити проблеми алкоголізму і прищепити культуру тверезого спілкування без виникнення агресивних ситуацій, які нерідко провокують зриви.

Обов'язково варто прислухатися до рекомендацій щодо лікування алкоголізму від кваліфікованих лікарів і психологів, оскільки саме завдяки ним можна буде в найкоротші терміни відновитися і забути про те, що таке пияцтво. Третинну профілактику можна назвати основною, якщо мова йде про посилення залежності. Серед основних напрямків даної групи:

- робота з психікою пацієнта і його поступове повернення до норм суспільної поведінки, які визнаються в суспільстві тверезих людей;
- зниження впливу спиртних напоїв на організм людей, які вирішили забути про залежність.

Профілактика алкоглізму також буде успішною тоді, коли друзі, родичі або батьки почнуть звертати увагу на проблеми алкозалежного, знаходити до них правильний підхід і активно брати участь в їх розвитку.

Людина повинна зрозуміти, що результат вживання алкоголю може мати дуже негативні наслідки, а спиртний напій – це не вихід з проблемної ситуації. Куди краще, коли він, або вона може звернутися за порадою до батьків, колег, друзів тощо і прислухатися до їхньої думки.

Профілактика алкоголізму є необхідною і обов'язковою мірою, оскільки люди, які вживають спиртне, страждають від різкого погіршення розумових здібностей і здоров'я. Згодом виробляються симптоми похмілля, а характер починає швидко змінюватися (з'являється агресивність, запальність, підвищена активність). У деяких випадках алкогольно залежна людина, навпаки, стає апатичною і менш активною.

Алкогольна залежність має масу психологічних причин. Саме тому профілактика алкоголізму зводиться до того, щоб хворий ні в якому разі не віддалився від своєї «групи підтримки» у психологічному плані. Він повинен розуміти, що тільки вони можуть допомогти йому подолати всі кризи і проблеми, з якими він стикається. Буде чудово, якщо до цього додасться контроль над алкогольно залежними людьми з боку навчальних закладів і держави. Лише таким чином можна буде поступово оздоровити сучасне суспільство.

Також на даний час існує проблема алкоголізму серед молодшого покоління. Профілактика алкоголізму серед дітей та підлітків займає важливе місце у суспільстві і в колі сім'ї. Родичам і близьким, які проживають разом з дитиною, необхідно вести здоровий спосіб життя, повністю або частково утримуватися від вживання алкоголю в присутності дитини та знайти для неї цікаві гуртки або секції, відвідуючи які дитина зможе розвиватися культурно та/або фізично.

Алкоголізм дійсно може надати незворотні наслідки на здоров'я молодого покоління, тому профілактика підліткового алкоголізму обов'язково повинна проводитися у школах.

У школі та інших навчальних закладах повинні проводитися бесіди, в ході яких діти отримають інформацію про шкоду і наслідки вживання алкогольних напоїв. Соціальна реклама, плакати, бігборди, поширення брошур – профілактика, яка не є достатньо ефективною. Всі ці заходи мають заборонений характер, а молоді люди зазвичай не приймають такі методи.

Дуже важливо серед підлітків поширювати інформацію про комфортне і щасливе життя без додаткових допінгів. Нехай підліток перегляне передачу або документальний фільм про долі відомих особистостей, життя яких склалося плачевно через пристрасть до спиртного. Як досягалася слава і популярність в період тверезості, і чим це все закінчилося через алкоголізм.

Для підлітків дуже важливим є самовираження. І необхідна така профілактика, щоб він зрозумів, що можна проявляти свої здібності за допомогою будь-яких досягнень. Це може бути спорт, розвиток якихось талантів або знань в певній галузі. Підростаючому поколінню необхідно мати цікаве захоплення, тоді і питання алкоголізму серед підлітків саме по собі зникне.

Велике значення має робота соціальних служб серед неблагополучних сімей. Повинні встановлюватися факти хронічного пияцтва батьків і надаватися психологічна та інша допомога дітям. Підлітків не можна залишати наодинці з проблемою алкоголізму близьких людей. Нестійка психіка і не вміння впоратися з цією ситуацією може призвести до трагічних наслідків.

Профілактика алкогольної залежності серед дорослих, дітей та підлітків повинна включати в себе позитивний настрій і виховання оптимістичної особистості. Залежних від алкоголю слід налаштовувати на позитивний результат, розповісти, від яких спокус вони можуть відмовитися, а які навпаки покращать їхнє життя. Такі особи повинні самі зрозуміти і захотіти почати вести здоровий спосіб життя.

Використана література

1. Альтшулер В. Б. Алкоголізм / Володимир Борисович Альтшулер. – Геотар-Медіа, 2010. – 264с.
2. Котенко Т. Ю. Алкоголізм як соціальна проблема. / Котенко Т. Ю. 2014. – 124с.
3. Шон С. Дорослі діти алкоголіків / Семон Шон. – Свічаво, 2010. – 112с.

Авторка статті:

Марина Будзяк,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У зв'язку зі змінами політичного та економічного становища держави, новим курсом політики держави та євроінтеграцією, спостерігається загострення проблем усіх вразливих верств населення, а зокрема сімей, що виховують дітей з особливими потребами. За даними Державної служби статистики України чисельність населення із середньодушовим еквівалентним загальним доходом у місяць, нижчим фактичного прожиткового мінімуму за 2018 рік складає 27,6 % від загальної кількості населення [1]. Порівнюючи із статистикою за 2017 рік, де даний відсоток становить 34,9 % від загальної кількості населення, а у 2015 році – 51,9 % від загальної кількості населення, спостерігаємо позитивну тенденцію. Але, проглянувши статистичні дані за 2014 рік, бачимо, що даний показник становить 16,7 % від загальної кількості населення, що удвічі менший від статистичних даних сьогодення.

Щороку кількість дітей з особливими потребами зростає вдвічі. Станом на січень 2019 року налічується понад 135 000 дітей-інвалідів, що було оголошено на Всеукраїнській нараді з інклюзивної освіти у Києві [1]. До людей з особливими потребами відносять осіб, які мають фізичні вроджені аномалії, захворювання органів чуття та опорно-рухового апарату, ендокринної системи, органів дихання та ін. Для дітей з такими функціональними порушеннями основним середовищем для життя, розвитку та соціалізації є сім'я, що являється основним реабілітаційним середовищем дитини.

Дослідженню проблем життєдіяльності дітей з особливими потребами присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: А. Колупасвої, Е. Даніелс, Л. Шипіциної, Т. Ілляшенко, Ю. Василькової та ін. Такі науковці, як Ю. Василькова, Т. Ілляшенко, А. Колупасва зазначають, що головною умовою дитячого благополуччя є почуття захищеності батьківською любов'ю та адекватне її сприйняття оточуючими.

Головною метою у роботі з сім'єю, що виховують дитину з особливими потребами є збереження повноцінного функціонування сім'ї як цілісної системи, а також створення сприятливого середовища для функціонування родини з дитиною, що має особливі потреби і забезпечення оптимальних умов для її виховання і розвитку [3].

Сучасний стан нормативно правової бази України щодо соціальної та соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дитину з особливими потребами характеризується такими ознаками:

- великим обсягом постанов та наказів у сфері захисту прав дитини;
- зростанням уваги до своєчасної комплексної психолого-педагогічної та соціальної допомоги дітям-інвалідам та сім'ям, що виховують дітей-інвалідів;
- детальною розробкою супроводу громадян, а зокрема дітей-інвалідів та сімей, що виховують дітей з особливими потребами;

- визначенням допомоги родині у забезпеченні оптимальних умов для виховання і розвитку хворої дитини, створення сприятливого реабілітаційного середовища, а також допомога у збереженні повноцінного функціонування сім'ї як цілісної системи головною метою соціальної роботи з сім'єю дитини з особливими потребами.

Оскільки головною основою діяльності соціального працівника є допомога, то необхідно звернутися перш за все до алгоритму соціальної допомоги. Він включає: знайомство, запрошення до співробітництва і проведення оцінки потреб клієнта (діагностика); планування роботи; її виконання; оцінку кінцевого результату, припинення взаємодії чи продовження [3]. Змістовне наповнення цих дій залежить від типу клієнта, від характеру його проблем, від установи, що визначає основну стратегію та межі втручання. Реабілітаційний рівень допомоги складається з консультування та телефонного консультування, методу «лист-звернення» та соціального патронажу. Соціальний патронаж є формою тісної взаємодії соціального працівника з сім'єю, що полягає у перебуванні поряд з родиною 24 години на добу та надання різних видів допомоги: матеріальної, освітньої, психологічної. Залежно від конкретних умов патронаж може продовжуватися 4–9 місяців [4].

Соціальний патронаж сім'ї, які виховують дітей з особливими потребами складається з шести етапів: знайомство та угода з сім'єю, входження у сім'ю, збір інформації про сім'ю, аналіз інформації про сім'ю відповідно. Ключовим етапом є 5-ий етап – виведення сім'ї із соціальної ізоляції. Завдання соціального працівника – організувати сітку взаємодії із осіб, що працюють у різноманітних державних та громадських організаціях та пов'язаних із сім'єю, для вирішення її проблем, також підключаються приватні особи, пов'язані із сім'єю. Соціальний працівник повинен координувати зусилля організацій, аби вплив на родину був своєчасним, узгодженим, потрібної інтенсивності та відповідав потребам розвитку сім'ї. 6 етап соціального патронажу – вихід із сім'ї, який характеризується наданням соціальним працівником Карти змін сім'ї та встановлення спостереження за сім'єю на певний термін до 1 року.

Таким чином, усі види допомоги сім'ям є індивідуальними і мають підбиратися до кожної проблемної сім'ї окремо. Успішній роботі з сім'єю сприяють дружні, неформальні, партнерські відносини між членами сім'ї та соціальним працівником. Соціальний працівник повинен вміти організувати спілкування дітей та дорослих так, аби вони могли відчувати радість і задоволення від спільних справ.

Використана література

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Державна статистика України.
2. Капська А. Й. Соціальна робота. Навчальний посібник / А. Й. Капська. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 400 с.
3. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації: колективна монографія / за науковою редакцією професора Л. О. Калмикової, професора Г. О. Хомич. – К. : Видавничий дім «Слово», 2016. – 472 с.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За аг. ред.. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
5. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. А. Й. Капської. – К., 2000. – 372 с.
6. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник / В. М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Автор статті:

Едуард Мирончук,

магістрант

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ІЗ БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ

Багатодітна сім'я є важливим соціальним інститутом суспільства, вона є незамінним засобом соціалізації та соціального становлення особистості, оскільки саме в родині відбувається первинний процес формування умінь і соціальних установок індивідів, як правило дитина обирає стиль життя або образ поведінки, які притаманні їхнім батькам.

Існує багато різновидів сімей, одним із різновидів є багатодітна сім'я. Багатодітна сім'я – сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує [3].

В Україні за даними перепису населення 2001 року, налічувалося 396,2 тис. багатодітних сімейних домогосподарств, з них – 298,4 тис. – з трьома дітьми, 63,9 тис. – з чотирма і 33,9 тис. – з п'ятьма і більше дітьми. Близько 2/3 (60%) таких сімей проживає в сільській місцевості. Частка сімей з трьома і більше дітьми становить лише 5,7%; 3,3% у містах і 10,9% у селах. Багатодітність більш характерна для сільських сімей, частка яких у 3,3 рази перевищує міську [5].

Вивченням статусу багатодітних сімей у суспільстві, у тому числі проблемам надання їм соціальної допомоги займалися такі автори, як: О. Черняк, Є. Холостова, Л. Кузнєцова, Г. Осадча, М. Зирянова, Г. Дмитрієв, Е. Караєва та ін. Сучасні вчені в галузі соціальної роботи, провели ґрунтовну теоретичну розробку проблеми надання соціальної допомоги багатодітним сім'ям, це А. Капська, А. Беспалько, Л. Мигович, С. Толстоухова, І. Трубавіна та інші [1].

Основними проблемами багатодітної сім'ї, на думку Е. Бреєвої, є матеріальні, житлово-побутові, а також виховні, рекреативні і комунікативні.

Т. Букій доповнює, що на основі скрутного матеріального становища багатодітної родини виділяються також проблеми труднощів у сімейних взаєминах, соціально-рольова нестабільність; емоційна напруженість відносин в сім'ї; безконтрольності поведінки та шкільної успішності дітей; бродяжництво дітей [3].

Е. Бреєва з поширених проблем багатодітних сімей виділяє рекреативні і комунікативні. До рекреативних проблем належать наступні: обмеження у відпочинку й розвагах дітей, кількість та якість проведення змістового дозвілля всією родиною тощо. Комунікативні складнощі пов'язані, наприклад, з гіперболізованою роллю матері і батька, у відносинах в сім'ї, або коли міркування або думки, висловлені одним із членів сім'ї, іншими розуміються не зовсім правильно [4].

З огляду на вищезазначені проблеми основними напрямками діяльності соціальної роботи з багатодітними сім'ями є: консультування з питань самозабезпечення багатодітних сімей, сприяння у вирішенні питань зайнятості, влаштування на курси перепідготовки, соціальний патронаж багатодітних сімей, консультування з соціально-правових питань, рекреації сім'ї, налагодження психоемоційного клімату в сім'ї, сприяння

в отриманні пільг, допомог, компенсацій та інших виплат, матеріальної та натуральної допомоги.

Соціальна робота з багатодітною родиною представляє собою діяльність соціальних служб з надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг і матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації та реабілітації.

Важливою складовою технологій роботи з даною категорією сімей виступають різноманітні форми і методи роботи. Діагностичні методи соціально-педагогічної роботи: аналіз документів, біографічний метод, спостереження, опитування, бесіди, тестування. Ця діагностика проводиться з багатодітними батьками з метою збору необхідної інформації про сім'ю, а також для визначення характеру внутрішньосімейних взаємин.

Форми роботи: соціально-педагогічна робота з багатодітними сім'ями включає як індивідуальні (консультування, бесіда), так і групові (міні-лекції, семінари, тренінги, ситуаційно-рольові ігри) форми роботи. Групові форми роботи дають можливість батькам обмінюватися один з одним досвідом, задавати запитання й прагнути одержати підтримку й схвалення в групі. До методів групової роботи відносяться: психодрама, ігрова терапія, арт-терапія, тренінги, ділова гра, патронаж [2].

У всіх дітей з багатодітних сімей є і загальна соціальна проблема, специфічно пов'язана з багатодітністю. У них спостерігається занижена самооцінка, неадекватні уявлення про значення власної особистості, що може негативно позначатися на їх подальшій долі. Таким чином, саме розвиток дітей у багатодітних сім'ях потребує першочергової уваги соціальних працівників.

Соціальна робота в багатодітній сім'ї повинна бути спрямована на вирішення повсякденних сімейних проблем, зміцнення і розвиток позитивних сімейних відносин, відновлення внутрішніх ресурсів, стабілізацію досягнутих позитивних результатів, соціально-економічному становищі та орієнтації на реалізацію соціалізуючого потенціалу.

Отже, на даний час багатодітна сім'я, потребує допомоги, підтримки та особливої уваги фахівців-практиків, науковців, суспільних інституцій та повинна стати пріоритетним зразком для створення сучасної сім'ї.

Використана література

1. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник для студ. вузів / За ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
2. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. посіб. – Київ: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.
3. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника / О.Г. Карпенко – К.: ДЦССМ, 2004. – 164с.
4. Психологія особистості: Словникдовідник / За ред. П. Горностая, Т. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
5. Панок В. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку практичної психології в Україні / В. Г. Панок // Проблеми загальної та педагогічної психології / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2011. – Т. XIII, ч. 1.– 480 с. – С.309–318.

Авторка статті:

Дарія Карабанова,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

МЕТОДИ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

Явище насильства в сім'ї – одна із найболючіших проблем суспільства. Існує широко розповсюджений міф, що домашнє насильство – це проблема лише неблагополучних родин і майже завжди вона пов'язана з пияцтвом і бідністю. Насправді, насильство властиве для всіх соціальних груп і не залежить від економічного становища родини в цілому. Більшість людей, що потерпали від домашнього насильства, з певних причин воліють про це мовчати, тим самим даючи можливість далі над ними знущатися.

Сьогодні в Україні діє закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», згідно з яким за фізичне та психологічне насилля передбачена адміністративна відповідальність. За I півріччя 2018 року до поліції України надійшло 60 тисяч заяв про домашнє насильство. 90% скарг щодо домашнього насильства до правоохоронних органів надходять від жінок, а найбільша кількість звернень зафіксована у Дніпропетровській області. Про це свідчить оприлюднена Нацполіцією статистика. Фізичного та сексуального насильства в Україні щороку зазнає приблизно 1 мільйон жінок, при цьому звертаються до поліції максимум 10% із них. 18% чоловіків в Україні вважають, що мають право побити жінку, якщо вона зрадила. У той же час, дослідження щодо сприйняття та виправдування жінками насильства над собою показало, що 22% українок вважають, що в окремих випадках заслужили насильство. Від 1 до 3 млн. дітей в Україні стають свідками або жертвами домашнього насильства, зокрема, психологічного. Кожен 10 українець вважає, що вдарити дитину не є насиллям. Насильницькі протиправні дії які вчиняються в сім'ї представляють підвищену суспільну небезпеку. Вдосконалення правової оцінки насильства в сім'ї багато в чому залежить від усвідомлення громадськістю та самими жертвами того, що насильство в сім'ї є злочином [3].

Явище насильства у сім'ї досліджували такі науковці: О. Андрєєва, А. Благая, О. Бойко, А. Васильєв, І. Голосніченко, О. Джу́жа, А. Зелінський, А. Ковальов, В. Туляков та ін.

Насильство в сім'ї (домашнє насильство) – це будь-які навмисно скоєні дії одного члена сім'ї проти іншого, що порушують права і свободи, а також завдають фізичної, моральної чи психологічної шкоди. Розрізняють такі види насилля: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [4].

При сексуальному насильстві наявний факт примусу жертви до статевих зносин. Кримінальне законодавство України передбачає статеву свободу для повнолітніх і статеву недоторканність для осіб, які є неповнолітніми. Під статевою свободою розуміється право повнолітньої і психічно здорової особи самостійно обирати партнера для статевих зносин і не допускати примусу в цій сфері [1].

За даними Фонду народонаселення ООН, організації «Ла Страда Україна» та Женевського центру демократичного контролю за збройними силами, 38% суддів і 39%

прокурорів вважають домашнє насильство «приватною справою». 59% правоохоронців вважають більшість повідомлень про домашнє насильство неправдивими. До 84% поліцейських ставлять у пріоритет примирення, а не покарання. До 62% правоохоронців вважають, що багато жертв зґвалтування самі в цьому винні [2].

Особливої гостроти проблема набуває коли статеве насильство відбувається в сім'ї по відношенню до неповнолітніх або малолітніх членів сім'ї. Дитина в силу свого віку, психічного та емоційного стану не може розуміти характер і значення вчинюваних з нею дій, не може чинити опір насильникові. Окрім зґвалтувань, існують ще й інші види протиправних посягань сексуального характеру, які також можуть поєднуватись із застосуванням фізичного насильства, погрозою його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, це насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, примушування до вступу в статевий зв'язок, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, розбещення неповнолітніх [1].

За даними Національної гарячої лінії «Ла Страда Україна» у 2016 році більше 80% жінок, які мають неповнолітніх або малолітніх дітей, під час консультації повідомляли про те, що часто свідками акту насильства, який відбувався над жінкою, були їхні діти. Київський міжнародний інститут соціології на замовлення Ради Європи у рамках проекту «Зміцнення та захист прав дітей в Україні» здійснив всеукраїнське дослідження «Громадська думка з питань насильства стосовно дітей». За результатами цього дослідження було виявлено, що 65% дітей в Україні зазнають хоча би одного виду насильства, а 4% зазнають одразу всіх видів насильства [2].

Дослідження видання «Новое время» вказує на те, що кожна 4 дитина була свідком фізичного або сексуального насилля батьком над матір'ю. За кількістю звернень до Нацполіції першою стала Дніпропетровська область (11 212 випадків), за нею Київ (9 499), замикає трійку Вінницька область (7 818). Найменшу кількість звернень зафіксували на Полтавщині (1 486) [3]. У поліції відзначають, що понад 60% постраждалих від насильства взагалі не повідомляють про його вчинення та не звертаються за допомогою.

На сьогоднішній день в Україні існують різноманітні безкоштовні центри підтримки, гарячі лінії, що займаються протидією домашньому насильству.

У разі виникнення насильства над вами чи іншою особою ви можете звернутися за наступними телефонами:

- Поліція – 102;
- Національна гаряча лінія із запобігання насильства – 0 800 500 335 або 386;
- Київський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – (044) 458-27-67 або (044) 456-47-04;
- Головне управління у справах сім'ї, молоді та спорту – (044) 278-37-82 або (044) 483-35-61;
- Український фонд Благополуччя дітей – (044) 537-20-16;
- Протидія торгівлі людьми (Ла Страда) – 0 800 500 335 або 116 123;
- Протидія насильству в сім'ї (Ла Страда) – 0 800 500 335 або 116 123;
- Захист прав дітей (Ла Страда) – 0 800 500 225 або 116 111;
- Гендер і правозахист (Ла Страда) – 0 800 500 335 або 116 123;

– Психологічна допомога – 063 605 94 10 або 050 030 59 48.

Отже, можемо зробити висновок що, насильство в сім'ях – актуальна проблема сьогодення, якій досить важко запобігти. Нажаль, яким би цивілізованим і розвиненим економічно не було суспільство, насильство залишається невирішеною проблемою, хоча між цими показниками і насиллям є залежність.

Використана література

1. Косенко С. С. Насильство в сім'ї, його види та мотиви // Економіка і право. Національна академія внутрішніх справ. – 2015р. – Серія 18. – С.164-167.
2. Статистичний звіт за результатами дослідження програми «Економічна вартість насильства щодо жінок в Україні 2016-2017р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://csr-ua.info>
3. ТСН. Випуск 2.11.18 «Українці стали сміливіше скаржитися в поліцію на домашнє насильство»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :[https:// TSN .ua](https://TSN.ua)
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 17січня 2019 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2019. – №18. – ст.73.

Авторка статті:

Аліна Лахнова,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРОБЛЕМА ДИТЯЧОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНІ

Проблема дитячого сирітства на сьогоднішній день є надзвичайно глобальною. В першу чергу дитяче сирітство несе за собою низку жакливих наслідків, таких як: зростання безпритульності, підвищення рівня злочинності серед неповнолітніх, дитячі суїциди, знедоленість, суспільна недовіра.

Великий рівень дитячого сирітства в Україні безпосередньо впливає на культурно-етичний розвиток країни. Станом на 31 грудня 2018 року в Україні на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування перебувала 70 491 дитина. Із них 22 126 дітей-сиріт та 48 365 дітей, позбавлених батьківського піклування. У сімейних формах виховання – 64 709 дітей (опіка – 50 766, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу – 13 943) [1].

Сирітство – це соціальне явище, поява якого зумовлена наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишилися без піклування батьків у результаті позбавлення останніх батьківських прав або визнання їх в установленому порядку недієздатними, безвісти відсутніми [2].

На сьогоднішній день рівень соціального захисту дітей-сиріт в Україні не достатньо розвинений. В наших установах не створені умови для повноцінного формування особистості, які можливі лише при перебуванні дитини у родині. Потреба мати сім'ю, батька і матір – одна з найсильніших і найважливіших потреб у дитини.

В інтернатах дитині складно адаптуватись до закритого середовища спілкування.

Поняття соціальної адаптації дітей-сиріт – це засвоєння ними соціальних ролей в суспільстві. Говорячи про соціальну адаптацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування слід згадати про комплекс педагогічних та виховних засад. Насправді цей процес проходить будь-яка дитина.

З метою вирішення проблем явища соціального сирітства і подальших його наслідків, в Україні впроваджуються зарубіжні інноваційні форми опіки, відбувається робота з сім'єю, котра спрямовується на формування відповідального батьківства серед наших громадян. Найбажанішим результатом є повернення дитини в її біологічну сім'ю, влаштування в будинки сімейного типу та прийомні сім'ї.

Отже, Україна бореться з явищем дитячого сирітства завдяки розвитку системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Використана література

1. Соціальна педагогіка: «Соціально-педагогічна діяльність з дітьми, що залишилися без піклування батьків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/12120124/pedagogika/sotsialno-pedagogichna_diyalnist_ditmi_zalishilisya_bez_pikluvannya_batkiv
2. Статистика усиновлення: «Скільки дітей в Україні є сиротами» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reformation.r500.ua/analytics/skilky-ditei-v-ukraini-ie-syrotamy-statystyka-usynovlennia/>

Автор статті:

Богдан Назаренко,

студент

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

МАСШТАБИ ПОШИРЕННЯ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

В останні роки значне поширення отримали злочини, що здійснюються в сімейно-побутовій сфері. Причиною тому є майновий поділ суспільства, зниження рівня життя значної частини населення, соціально-побутова невлаштованість, безробіття, безправність, політична нестабільність, алкоголізація і наркотизація населення, які і сприяють посиленню криміналізації суспільства. Крайнім проявом сімейного неблагополуччя є насильство в сім'ї, масштаби якого стають реальною загрозою для суспільства.

Найважливішою особливістю злочинів та інших правонаступників, що здійснюються у сфері сімейно-побутових відносин, є переважання серед потерпілих осіб жіночої статі. У 75% сімейно-побутових злочинів жертвою стає жінка. Переважання потерпілих жіночої статі обумовлено тим, що жінки в силу свого соціального статусу, негативних форм сімейно-шлюбних відносин, психофізіологічних та інших статево-вікових особливостей при виконанні сімейних функцій більше, ніж чоловіки, схильні стати жертвою злочинних посягань, вчинених на ґрунті конфліктних внутрішньо-сімейних відносин.

Сімейне насильство – серйозна проблема сучасного суспільства. Згідно з результатами в українській жінки ймовірність бути вбитою своїм чоловіком або партнером в 2,5 рази вище, ніж у американки, і в п'ять разів вище, ніж у мешканки Західної Європи. В Україні приблизно кожна третя жінка страждає від фізичного насильства з боку чоловіка.

Одна з найважливіших особливостей сімейного насильства полягає в тому, що воно являє собою повторювані в часі інциденти множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного). Тут важливо відзначити різницю між сімейним конфліктом і випадком насильства: якщо конфлікт має локальний ізольований характер, то насильство має системну основу і складається з наступних один за одним інцидентів. Конфлікт звичайно має в своїй основі якусь конкретну проблему, яку можна вирішити. Сімейне насильство, навпаки, відбувається з метою набуття повної влади і контролю над постраждалою стороною. Кривдник може перераховувати різні причини насильницького акту, але всі вони насправді не входять в число реальних причин насильства. Основна сила, рушійна кривдником, – прагнення встановити повну владу над партнером, дитиною, іншим членом сім'ї. У «хронічній» ситуації насильства в сім'ї одна людина контролює або намагається контролювати поведінку і почуття іншої. В результаті людина може отримати психологічний, соціальний, економічний, сексуальний або фізичну шкоду, збиток або травму.

Згідно з дослідженнями, проведеними в США, безліч звернень в лікарню і приблизно 1/3 викликів «швидкої допомоги» припадають на випадки насильства над жінками.

У Європі щодня до 4 тисяч жінок і дітей проводять ніч у притулках для жертв насильства в сім'ї. У Норвегії 25% жінок піддаються насильству в сім'ї. У Перу з усіх злочинів 70% становлять побиття жінок їх партнерами. У Шотландії насильство в сім'ї є другим найбільш частим видом злочинів. У Болівії фізичний напад на дружин розглядається як злочин тільки в тому випадку, якщо в результаті заподіяних травм дружина втрачає працездатність, тому всі інші дії чоловіка є фактично узаконеними.

Те, що насильство над жінками вважається поширеним явищем у багатьох країнах світу, не зменшує його серйозності або негативного впливу на фізичне і психічне здоров'я жінок. Його «живучість», незважаючи на прогресивну соціальну політику, вказує на необхідність прийняття більш ефективних політичних заходів, щоб протистояти.

Використана література

1. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах / І. А. Грабська // Практична психологія і соціальна робота. – К., 1998. – № 9. – С. 20–23.
2. Етимологія насильства над жінкою в сім'ї // Соціальна робота в Україні на початку XXI століття: проблеми теорії і практики : [матер. доповідей на міжнар. наук.-практ. конференції м. Київ (29-31 жовтня 2002 р.)]. – К., 2002. – С. 119–130.
3. Забеліна Т.А. Жінка та насильство / Т. А. Забеліна. – М. :ЭКСМО-Пресс, 2001. – С. 105.
4. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви сімейного насилля / К. Мінакова. – К. : Соціальна педагогіка. – 2005. – № 2. – С. 43–47.
5. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : Навчальний посібник / В. М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури. – 2006. – 464 с.
6. Шведова Н. О. Про насильство щодо жінок / Н. О. Шведова // Насильство і соціальні зміни. – К, 2000. – № 2-3. – С. 38–53.

Автор статті:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДДЮ: ЗМІСТ І МЕТОДИ

Соціальна робота з молоддю є однією з провідних галузей соціальної політики, однак сам термін ще не має усталеного наукового вираження, і сфери діяльності в даній області ще не мають чітких меж. Однак, як зазначає ряд дослідників (Бєлецька, 2009; Зайнишев, 2002; Лібанова, 2010; Сушик, 2014), специфічні соціальні проблеми молоді змушують говорити про необхідність формування спеціалізованих технологій соціальної роботи, придатних для вирішення цих проблем [1; 2; 3; 4]. У числі основних соціальних проблем, характерних для молоді, виділяють такі, як: наркоманія, проституція, кримінал, порушена соціальна адаптація. На думку Н. Сушик, проблема побудови технологій соціальної роботи з молоддю посилюється тим, що, як правило, молодь є недобровільними клієнтами соціальних служб. Ще не сформована культура поведінки звертання в соціальну службу для вирішення своїх проблем. Все це разом узятє змушує звернути особливу увагу на конструювання соціальної роботи з молоддю [4].

Соціальна робота з молоддю – 1) професійна діяльність з надання допомоги як окремій молодій людині, так і групам молодих людей з метою поліпшення або відновлення їх здатності до соціального функціонування; 2) процес створення умов, що сприяють досягненню цілей з надання соціальної підтримки та допомоги молоді в суспільстві, а також робота з молодими людьми на комунальному рівні, за місцем проживання або в трудових колективах; 3) професійна діяльність з надання допомоги молодим людям, які опинилися у важкій життєвій ситуації [1].

Основними цілями соціальної роботи з молоддю є:

- створення системи соціального обслуговування молоді як державно-громадської цілісної системи соціально-психологічного супроводу людини;
- виявлення факторів, що обумовлюють розвиток асоціальної поведінки неповнолітніх і молоді;
- надання екстреної допомоги неповнолітнім та молоді, які опинилися у важкій життєвій ситуації;
- збільшення ступеня самостійності клієнтів, їх можливість контролювати своє життя і більш ефективно вирішувати виникаючі проблеми;
- створення умов, при яких людина, незважаючи на фізичне каліцтво, душевний зрив або життєву кризу, може зберігати почуття власної гідності і повагу до себе з боку оточуючих;
- досягнення такого результату, коли у клієнта відпадає необхідність у допомозі соціального працівника [2].

Методи соціальної роботи з молоддю за кількістю об'єктів впливу можна розділити на 3 рівні:

Індивідуальний – вид практики, що застосовується при роботі з індивідами і сім'ями у вирішенні їх психологічних, міжособистісних, соціально-економічних проблем, шляхом особистого взаємодії з клієнтом (основною формою є консультування). В ході

індивідуальної роботи надається допомога по налагодженню контактів з соціальними відомствами.

Груповий метод роботи, який використовується з метою надання клієнту допомоги через передачу групового досвіду. Групова робота може реалізовуватися в формах клубної та гурткової роботи, що передбачає формування стійкого складу молодих людей, наявність певного простору і фіксованого часу.

Соціальна спільність – даний напрямок покликаний максимально сприяти встановленню і підтримці соціальних зв'язків, залучення жителів і установ конкретної території у вирішенні гострих молодіжних проблем.

До технологій соціальної роботи з молоддю відносять:

Соціальна терапія – це галузь наукового знання, орієнтована на вирішення соціально-терапевтичних проблем через подолання аномалій сенс-життєвих орієнтацій, соціальних цінностей суб'єктів суспільного життя (в тому числі молоді), їх уявлення про справедливість і несправедливість.

Консультування – встановлення контакту шляхом вербальної комунікації, виявлення проблем клієнта, сприяння і взаємодію в пошуку їх вирішення.

Арт-терапія – «терапія мистецтвом» через залучення молодої людини в культурно-дозвільні заходи, відвідування різних культурно-дозвільних закладів. Музикотерапія – соціалізація індивіда шляхом, звернення до будь-якої музичної культури, субкультури, відвідування концертів, конкурсів, тематичних дискотек, регулярне прослуховування музичних композицій.

Бібліотерапія – вплив на свідомість індивіда в процесі формування сенс-життєвих орієнтацій через підбір спеціальної літератури.

Соціально-педагогічні технології – активна участь соціального працівника (педагога) у вихованні клієнта і формуванні його сенс-життєвих орієнтацій.

Творчі технології – залучення молодих людей в колективну, творчу діяльність, сприяння розвитку індивідуальної творчості [2].

Таким чином, в Україні формується набір технологій і методів соціальної роботи з молоддю, проте існують відчутні проблеми в практиці соціальної роботи на всіх рівнях. Дані проблеми носять як внутрішньосистемний, так і зовнішній характер, зокрема молодь, будучи об'єктом соціальної допомоги, часто від неї відмовляється.

Використана література

1. Белецька І. В. Специфіка дозвілля в життєдіяльності молоді на сучасному етапі. // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 4. – С. 35–39.
2. Зайнышев И. Г. Технология социальной работы. – М.: Владос, 2002. – С. 24.
3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е.М.Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціал.дослідж.ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
4. Сушик Н. С. Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект. // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : [зб. наук. праць]. Сер.: Педагогічні науки. – 2014. – № 1 (278). – С. 188–193.

Авторка статті:

Інна Бовсуновська,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

На сьогодні в Україні спостерігаються негативні тенденції в усіх сферах життєдіяльності людини, а саме: деградація моральних цінностей, соціальна дезадаптація, низька правова захищеність дітей. Усе це викликає необхідність формування у особистості соціальної компетентності як інтегративної якості, що системно характеризує реальну здатність людини адекватно й відповідно реагувати на стрімкі соціальні зміни [5].

Дослідженнями поведінкових девіацій займалися: В. Оржеховська, Т. Кравченко, А. Капська, Т. Семигіна та ін. [1; 2; 3; 4].

Проблема девіантної поведінки не нова, та й з'явилась не лише в Україні і у зв'язку із зазначеними змінами. Кожна людська спільнота тією чи іншою мірою знайома з проявами девіації. Проблема дітей та батьків існує стільки, скільки існує людство. Під девіантною поведінкою слід розуміти систему вчинків, які відхиляються від прийнятих у суспільстві правових і моральних норм, які проявляються у вигляді незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні процесу самоактуалізації, в ухиленні від морального контролю за власною поведінкою [6].

Девіантність – це прояв порушення соціальної регуляції поведінки, дефектності психічної саморегуляції. Девіант – індивід, що відрізняється за своїми характеристиками від основної маси йому подібних. Для девіантних підлітків характерні такі особливості емоційно-вольової сфери, як підвищена тривожність, дефектність ціннісної системи, особливо в області цілей і сенсу життя. Вони, як правило, імпульсні, дратівливі, запальні, агресивні, конфліктні, що утрудняє їх спілкування з тими, що оточують і створює значні складнощі при їх вихованні [7].

Найчастіше виділяють дві причини девіантності у підлітків. По-перше, це страх бути травмованим, скривдженим, піддатися нападу, одержати ушкодження. Чим сильніше агресія або девіантні відхилення в поведінці, тим сильніше страх, який за ними стоїть. По-друге, це пережита образа або щиросердечна травма, або сам напад. Часто за девіантною поведінкою стоїть незадоволена потреба в увазі, бажання відчувати себе сильним або відігратися за власні образи.

З метою профілактики девіантної поведінки, негативних явищ у дитячому у молодіжному середовищі центрами соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді проводиться комплекс заходів профілактичного характеру: рольові ігри, міні-лекції, відеолекторії, бесіди, тренінги та ін.. Окрім цього створюються мобільні консультативні пункти в сільській місцевості та віддалених районах, залучаються до співпраці спеціалісти інших галузей.

В профілактичній роботі ставиться акцент на соціальній профілактиці, посиленні інформаційно-просвітницької роботи з молоддю за методом «рівний-рівному», запобіганні соціально небезпечним хворобам, формуванні здорового способу життя,

залученні молоді (волонтерів) до створення та розповсюдження інформаційно-освітніх матеріалів.

Соціальна профілактика ґрунтується на виявленні несприятливих психобіологічних умов, психолого-педагогічних чинників, які зумовлюють відхилення у психічному і соціальному розвитку дітей, підлітків, молоді в їхній поведінці, стані здоров'я, а також на організації життєдіяльності та дозвілля молоді [8].

Таким чином, соціально-психологічна профілактика є найбільш ефективною в профілактично-корекційній роботі, особливо у формі впливу на умови й причини, які викликають девіантну поведінку на ранніх етапах. Вважається доцільним, фахівцям соціальних служб приділяти більше уваги саме формам соціально-психологічної профілактики, активно впроваджувати їх в свою діяльність в рамках програми корекції девіантної поведінки підлітків.

Використана література

1. Оржеховська В. М. Девіантна поведінка неповнолітніх та міжсекторальна стратегія її профілактики / В. М. Оржеховська // Педагогічна і психологічна наука в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України у 5-ти т. / ред. В. Г. Кремень – К. : 2007. – Т. 1 : Теорія та історія педагогіки. – С. 349–358.
2. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник / А.Й. Капська – К.: УДЦССМ, 2001.
3. Семигіна Т. В. Моделі соціальної політики економічно розвинутих країн: історія та сучасний розвиток: дис... канд. політ. наук: 23.00.01 / Семигіна Тетяна Валеріївна ; Національний ун-т "Києво-Могилянська академія". – К., 2007. – 234 с.
4. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: Монографія / Т. В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.
5. Теорії і методи соціальної роботи: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т.В.Семигіної, І.І.Миговича. – К. Академвидав, 2005. – 328 с.
6. Матулене Г. О социальной адаптации к деятельности (обзор зарубежной литературы) // Психологический журнал. – 2002. – №5. – С.144.
7. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретико методологічні засади розвитку :монографія / В. Г. Панок. – Чернівці : Технодрук, 2010. – 486 с.
8. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності навч.метод. посібник. – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2012.

Авторка статті:

Ольга Вігура,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри соціальних технологій

ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНСТВА

Дослідженням конфліктів, причинами їх виникнення та формами прояву займалися Л. Котлова, С. Котловий, Г. Ложкін, Н. Пов'якель та ін. Науковці наголошували, що у юнацькому віці схильність до конфліктної поведінки є яскраво вираженою, оскільки вони є способом вираження власної думки, намагання самоствердження, привертання уваги до своєї особистості. Дослідники визначали конфлікт як зіткнення різних думок та позицій [1; 2, 3].

Конфліктна поведінка в юнацькому віці пов'язані із суперництвом, боротьбою за лідерство. Конфлікти за відстоювання своєї думки, прагнення до першості притаманні як дівчатам, так і хлопцям. В даних ситуаціях відмінності поведінки між хлопцями та дівчатами полягає в тому, що юнаки намагаються вирішити конфлікт силою, показавши свою міць, конфлікти між дівчатами вирішуються на емоційному рівні. Вони пліткують між собою, обмовляють одна одну, сперечаються.

І. Русинка досліджувала гендерні відмінності у стилях поведінки між чоловіками та жінками. Дослідниця підкреслювала, що при вирішенні конфліктів у чоловіків виражені суперництво та схильність до компромісів, у жінок – пристосування та співробітництво [4].

Жінки при вирішенні конфліктної ситуації велике значення надають думці іншим людей, вони є залежними від цієї думки. Чоловіки для вирішення конфлікту намагаються самостійно та раціонально прислуховуватися до себе, не зважаючи на інших.

Поведінка юнаків та юначок в конфліктних ситуаціях має певні відмінності. Чоловіки зважаючи на стать свого опонента корегують власну поведінку, у конфлікті з чоловіками проявляють впевненість, рішучість. Жінки у свою чергу не зважають на стать опонента, вплив на поведінку здійснює емоційна сфера, проява симпатії до особистості.

Було визначено, що дієвими методиками дослідження конфліктної поведінки є методика схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса, спрямована на виявлення форм поведінки особистості в конфліктних ситуаціях (суперництво, співпраця, компроміс, уникнення, пристосування). Допомогає з'ясувати, які форми поведінки в конфліктних ситуаціях характерні для людей [4]. Методика оцінки стратегій поведінки у конфлікті Дж. Скотта, ґрунтується на оцінці обставин, характерів, інтересів і потреб залучених в конфлікт людей, а також власних цілей, інтересів. Даний метод залучає до роботи свідомість при здійсненні вибору способу дії в конфліктній ситуації [2].

Поведінка чоловіків та жінок у конфліктних ситуаціях відрізняється тим, що вони по-різному сприймають цілі спілкування з своїм опонентом, є різна цінність самого конфлікту, вибором стратегії поведінки для вирішення.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізованої проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні інших гендерних характеристик поведінки студентів у конфліктних ситуаціях.

Використана література

1. Котлова Л. О., Котловий С. А. Проблема конфлікту в глобалізованому світі. // Актуальні проблеми соціального управління в Україні за умов глобалізації : [збірник наукових робіт / за ред.Т.В.Семенюк, С.М.Коляденко, Н.П. Павлик]. – Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. – С.47-52.
2. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія та сучасна практика: навч.посіб. – К: ВД «Професіонал», 2006. – 416 с.
3. Пов'якель Н. І. Психопрофілактика конфліктів. – К: Шк. світ, 2012. – 128 с.
4. Русинка І. І. Конфліктологія: Психологія технології запобігання і управління конфліктами: навч.посіб. – К: Професіонал, 2007. – 332 с.

Авторка статті:

Людмила Котлова,

кандидатка психологічних наук,

доцентка кафедри психології розвитку та

консультування

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ

Активізація та стимулювання розвитку моральної самосвідомості громадян розглядається сьогодні як один із пріоритетних напрямів покращення ефективності формування соціальних компетентностей особистості для подолання життєвих труднощів.

Як вказують дослідження науковців (І. Бех, І. Булах, Р.Павелків, Ф.Райс) підлітковий вік є значущим у формуванні моральної самосвідомості, оскільки відбувається розширення моральних знань, удосконалення моральної рефлексії та саморефлексії, моральної саморегуляції, зростає проінформованість про етичні норми поведінки [1; 2; 3; 4; 5]. Підліток співвідносить власні моральні вчинки із вчинками однолітків, батьків, дорослих. Це період одночасно є критичним у закладанні моральної поведінки на майбутнє, адже може бути як позитивний розвиток моральної самосвідомості так і негативний. На старших підлітків вже не діє страх бути покараним, читання моралей, вони активно співвідносять почуте з побаченим, пережитим тощо.

Одним із основоположників вивчення моральної самосвідомості в підлітковому віці є Л. Виготський, який вважає, що розвиток функції самосвідомості та моральної самосвідомості здійснюється в шести напрямках, з яких і складаються основні моменти, що характеризують структуру самосвідомості підлітка [3].

Перший напрям – це зростання і виникнення власного образу. Підліток починає усе більш «обґрунтовано» пізнавати себе. Другий напрямок в розвитку свідомості та моральної самосвідомості це процес інтеріоризації (перехід із зовнішнього у внутрішнє). Згідно Л. Виготського, у своїх дослідженнях А. Буземан встановив, що діти спочатку знають лише власне тіло, а лише в 12-15 років у них виникає розуміння, що існує внутрішній світ і у інших людей. Власний образ переноситься в середину, спочатку охоплює сон і почуття. Важливо, що розвиток у даному напрямку не йде паралельно із збільшенням самосвідомості у першому напрямку [3]. Третій напрям – це інтеграція. Підліток все починає усвідомлювати себе як одне ціле, окремі риси все більше стають в його самосвідомості рисами характеру та частиною цілого. Четвертий напрям розвитку самосвідомості, в тому числі і моральної, є відмежовування власної особистості від оточуючого світу, усвідомлення відмінностей та унікальності своєї особистості. Надмірний розвиток самосвідомості, на думку вченого, може призвести до замкнутості, до глибоких, тяжких переживань відокремленості, що часто відрізняє підлітковий вік. П'ята лінія розвитку полягає в переході до роздумів про себе за внутрішніми моральними критеріями, які починають застосовуватися підлітком для оцінки своєї особистості і, які запозичуються ними з «об'єктивної» культури. Дитина пишається тим, що вміє робити, завдяки чому вона може отримати повагу дорослих. Під впливом дорослих, які висувають формулу «ти повинен нам підкорюватися», дитина вступає в стадію оцінки,

яка визначається тим, що хочуть від нього дорослі. Багато підлітків, особливо дівчатка, зупиняються на стадії моралі покорі [3].

Наступна стадія розвитку призводить до колективної моралі і досягається до 17 років. Шоста і остання стадія розвитку самосвідомості підлітка полягає в збільшенні інтеріндивідуальної варіації. По мірі усе більш зрілого розвитку задатків і значного впливу середовища люди все менш стають схожими один на одного. Таким чином, утворюються три основні моменти, які характеризують самосвідомість та моральну самосвідомість у перехідному віці: 1) рефлексія, 2) встановлення зв'язку між розвитком самосвідомості і соціальним розвитком підлітка, 3) самосвідомість [3].

У своїх працях А. Хвостов зазначав, що моральна самосвідомість підлітків має складну структуру. Він виділив моральні цінності, принципи, концепції «аморальності», боргу та справедливості, уявлення про моральні якості особистості. Науковець вважає, що ці компоненти визначають вирішення моральних конфліктів, ставлення до норм поведінки, в тому числі до норм ввічливості та тактовності [6]. Потреба підлітка зайняти положення, що відповідає його уявленням про себе, може вплинути на його поведінку, змінити ставлення до старших. У свою чергу, успіхи в навчальній діяльності можуть виступати як засоби самоствердження. Посилення соціальних контактів і визначення власної позиції в групі знаходить своєрідне вираження в стосунках з дорослими у вигляді негативних реакцій на їх вимоги (упертість).

Встановлення тісніших відносин з однолітками проявляється в тому, що утворюються малі групи; їх члени проводять разом час, діляться враженнями, активно підтримують і захищають один одного. В цей час у хлопців складаються критерії, за допомогою яких визначаються їх симпатії і по яких вони вибирають собі друзів, оцінюють себе. У п'ятих класах, наприклад, хлопчики віддають перевагу сильнішим, спритнішим, вольовим друзям.

У цьому віці відбувається соціальна переорієнтація особистості, яка проявляється в появі «комплексу дорослості». Новий тип соціальних контактів, зачіпаючи моральну сферу стосунків, починає регулюватися складнішим набором особистісних якостей. Разом з вольовими сюди входять різного роду моральні якості і оцінки. Перехід на новий ступінь соціального розвитку вимагає більш високого рівня самосвідомості, виділення і формування саме тих властивостей, які забезпечують взаємовідносини, що складаються. Оскільки для старшого підлітка особливу значущість має світ дорослих, ставлення і оцінка останніх роблять вирішальний вплив на розвиток його самосвідомості. У цей період рівень самооцінки підлітка характеризується значними коливаннями під впливом педагогічних дій. Старший підліток виявляє підвищену чутливість до моральних вчинків дорослих, особливо до прояву доброти, справедливості по відношенню до нього [5].

Вагомий внесок у дослідження проблеми формування моральної самосвідомості підлітка здійснила І.Булах, яка створила психологічну модель становлення моральної самосвідомості підлітка як основи його особистісного зростання. Психологічними механізмами становлення моральної самосвідомості в цьому віці, на думку дослідниці, є: моральна саморефлексія, моральна саморегуляція [2].

Таким чином, моральна самосвідомість в підлітковому віці має свої психологічні особливості, які варто враховувати під час навчання та виховання.

Використана література

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 340 с.
3. Выготский Л.С. Психология развития человека. – М.: Изд-во Смысл, 2005. – 1136 с.
4. Павелків Р. В. Феноменологія морального розвитку особистості: детермінація, механізми, генезис: Монографія. – Рівне: Волинські обереги, 2009. – 368 с.
5. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. Спб.: Питер, 2000. 624 с.
6. Хвостов А. А., Иванова А. А. Психология морального самосознания личности: Монография. – Краснодар: КГУ, 2001. – 290 с.

Авторки статті:

Надія Павлик,
докторка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

Людмила Золотюк,
кандидатка філологічних наук,
методистка Комунального закладу
позашкільної освіти «Обласний Центр
дитячої та юнацької творчості»
Житомирської обласної ради

СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В УМОВАХ РОБОТИЗАЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ¹

Футурологи б'ють на сполох. Ще десять-двадцять років – і роботи зможуть замінити людину в більшості професійних сфер. Штучний інтелект виграє битву не лише в нудних конвеєрних операціях, але й технічній сфері. Що ж залишається людині? Людині залишається творчість, самобутність, креативність, а в цих якостях немає поділу на технарів і гуманітаріїв.

Тоді хто ж такий гуманітарій? Наші роздуми свідчать, що не варто поділяти людей на гуманітаріїв і технарів. Просто умовність такого поділу приносить більше шкоди, стигматизуючи й обмежуючи і тих, й інших.

Пропонуємо разом із нами поміркувати, чому гуманітарна освіта сьогодні важлива для всіх учнів і студентів – усіх людей? Які її «вітаміни» та корисності?

Частина I. Чому всім людям важливо бути трошки гуманітаріями?

Те, що людина не вміє обрахувати площу кола, не робить її автоматично гуманітарієм.

Те, що людина любить читати і робить це багато і в задоволення – також не робить її автоматично гуманітарієм.

Те, що людина не хоче брати на себе відповідальність за оволодіння «відповідальними» за точні результати професіями (як-от: бухгалтер, інженер, лікар, електрик) знову ж таки не робить її гуманітарієм.

І навіть прагнення людини присвятити своє життя пошукам сенсу цього самого життя не є тотожним до покликання гуманітарія.

То хто ж тоді гуманітарій? Чи такий він страшний, яким його малює сучасність?

Ми не знаємо точно, коли у свідомості більшості сформувалося уявлення про академічно мало успішних дітей як про гуманітаріїв. Можливо, це розпочалося на початку 90-х років ХХ століття разом із освітнім експериментом поділу дітей на класи за рівнем успішності, коли відмінників об'єднували у клас «А», який називали математичним, хорошистів – у клас із позначкою «Б» і його називали філологічним. Далі – за алфавітом, але по-різному, – у географічні, музичні й т.д. класи, престижність яких спадала разом із місцем літери в алфавіті. А можливо, це поширилося разом із стрімким розвитком

¹ До початку матеріалу хочемо подякувати редакції інтернет-видання WoMo.ua, зокрема, книжковій оглядачці Тетяні Гордієнко, завдяки яким кілька наших матеріалів про сучасну гуманітарну освіту були опубліковані восени 2018 року в рубриках зазначеного сайту. До цього збірника ми подаємо дещо розгорнуту версію нашого есе.

соціальних мереж і вірусного контенту щодо зневажливого ставлення до гуманітаріїв як антиподів людей із технічною освітою, що ілюструють ті ж демотиватори.

Одне можна стверджувати точно: задавши у стрічці пошуку Фейсбуку слово «гуманітарій» (чисто в експериментальних цілях), ви отримаєте безліч постів, у яких гуманітаріїв стигматизують як людей, нездатних вирішувати проблеми.

Важливо не лише те, що такі уявлення не мають жодного стосунку до дійсності, але й те, що людина починає діяти відповідно до навішеного ярлика. Дитина, вирішивши, що математика – це не її, протягом усього життя надалі не намагається оволодіти логічним або просторовим мисленням. Через ярлики дорослих – як учителів, так і батьків – дитина наперед сприймає фізику та хімію як занадто складні й непосильні. Послугуючись технічними новаціями скрізь і в усьому, дитина навіть не допускає думки, що здатна ними управляти.

Отже, спробуємо «підважити» цей стереотип, демотиватори та мемчики щодо гуманітаріїв. А що, коли зараз нам усім важливо спробувати побути, бути, стати гуманітарієм?

Цінності

Наш найголовніший аргумент (козир у рукаві) на підтримку цінності й вартісності гуманітарної освіти – цінності! Цінності як суспільний «клей». Цінності як детермінанти змін. Цінності як сенсотворчі засади. Цінності як (можливо) єдина різниця між людиною та роботом. Цінності як початок і кінець свідомості кожної людини. Цінності, які залишаються часто поза увагою техніки й є наріжним камінцем кожного гуманітарія.

І тоді вже гуманітарій у нашій уяві постає такою суперлюдиною, здатною врятувати світ людей від світу машин.

Уміння осмислювати своє життя

А що, як сказати, що діти й тінейджери – вони маленькі-юні філософи? Від педагогів і психологів частенько можна почути: дитина пізнає світ, підліток «навчається» жити. Однак після повноліття зазвичай ця думка або відкидається, або забувається, або ж знецінюється її сенс. Хоча важливо, щоби базис дитинства-юності – освітній бекграунд і, скажімо так, «життєві компетенції» – добудовувався, оновлювався й переосмислювався.

Гуманітарні дисципліни – мови й літератури, історії, філософії, культурознавчі, мистецькі, суспільні й юридичні студії тощо – відображають суб'єктивні картини світу (на відміну від природничих дисциплін, спрямованих на пошук об'єктивності).

Креативне бачення + життєтворчість

Чи знаєте ви, що в Масачусетському технологічному університеті (США) кожний студент щороку складає один гуманітарний предмет, спрямований на розвиток творчості.

Коли чуємо творчість, як відразу реагуємо і що уявляємо зазвичай? Кіно, музика, література, театр, вишивка..? Ні, це не про стереотипи – усі відповіді, як кажуть педагоги, правильні. Творчість – світ неозорий, цікавезний і часом здається, незбагненний. Однак у книгах можна натрапити ще на поняття «життєтворчість». Це – грандіозне поняття, яке спонукає уявити життя як картину, до якої, наскільки це можливо, добираєш фарби, це твір, автор чи співавтор якого – саме ти.

Критичне мислення

Гуманітарна освіта – це більше ніж можливість ставити запитання. Запитання про світ, запитання до людей і... до себе. До чого тут критичне мислення? Запитання, їхні різні види й коректно оформлені, – це одна з перших ознак критичного мислення, а значить – пізнання світу й процесу осмислення свого життя та себе у світі, про що мовили трошечки вище. Згадаймо, які діти – милі «чомучки»! Часто вони ставлять такі запитання, що життєво необхідно батькам розгорнути разом із ними енциклопедії або вирушити в місцини на пошуки скарбів – відповідей. Важливо зберегти на життя цю навичку «чомукати».

І водночас гуманітарні дисципліни вчать питанням... без відповідей, вчать бачити багатозначність і системність, вчать поважати індивідуальне в загальному та приймати винятки до правил.

Естетичне бачення

Можна подумати, що естетичне бачення розвивається в музеях, картинних галереях, кіно, театрах... Можна подумати, що це правда. І це правда. Водночас естетика, смак – вони повсюди. Ось навіть подивитися тізер документальної стрічки «ДахаБраха. Шлях». У котрийсь момент побачимо: герої вистукують ритм по... якихось отоплювальних трубах, wow!

Щодо дітей – вони, особливо дошкільнята, молодшого шкільного віку й до котрогось часу середньої школи, відкриті до естетики, сприйнятливі до мистецтва. Гарно й естетично ж, якщо якісна гуманітарна освіта у взаємодії з мистецьким життям/промистецькими активностями наче «зберігає» та розвиває цей естетичний погляд. Існують думки, що науково-технічний прорив Японії став можливим у тому числі через запровадження етики й естетики у вищій та професійній школах.

EQ

Нещодавно одній із наших колег її учень запропонував у своїй науковій спробі поєднати непоєднуване – EQ і... професію космонавта: який рівень емоційного інтелекту важливий для астронавта, як ви міркуєте? А й справді, емоційний інтелект нині значимий не тільки у професійній реалізації, а й у взаєминах. Заняття із дітьми та молоддю так часто спонукають задумуватися про взаємини дітей між собою, особливо, їхній стиль помітний в ігровій діяльності. Зокрема, виразне суперництво у словесному спілкуванні плюс не те, щоби стерті особистісні межі у просторі (проксеміці), – такі межі й не виникали, тобто не були означені коли-небудь. Безумовно, у цій ситуації та в багатьох інших рух – це право дітей, однак, погодьтеся, важливо, щоби він не шкодив іншим. Це один із життєвих епізодів, коли EQ – другорядний герой, на жаль. Отже, що таке емоції, як їх називати, а описувати, а як спілкуватися емоційно й одночасно екологічно та про емоції з іншими людьми... – це все та багато іншого цікавого саме про емоційний інтелект (EQ), у формуванні та розвитку якого чи не найпершу роль відіграє гуманітарна освіта.

Спілкування. Знання мов

Пригадаймо з нами задушевні розмови в житті. Чому ми їх визначили як «задушевні», яке життя, котрий момент за цим прикметником? Вони були цікавими, захопливими, емпатійними, відчувалося, що співрозмовники розуміють один одного із

півслова, буквально, за складами... і час так швидко спливав, а ще стільки всього залишилося неказаним... Це один із багатьох прикладів, як гуманітарна освіта тихо-непомітно може «працювати» в житті. Було би чудовим, як життя наснажується такими чи схожими моментами, правда ж? А ще значно важливо, що згаданий EQ також може допомогти подолати, «вийти», пропрацювати непорозуміння, конфлікт.

...Нині світ руйнує кордони, володіння мовами та інтеркультурні вміння спілкування поцінуються і фінансово, й статусно. Лише рідної й англійської замало для амбітних і перспективних підкорювачів світу. Але мови та культура – це гуманітарні предмети, чи ж не так?

Грамотний стиль

Як і кожна, і кожний, ми читали історій багато й різних. Однак так надовго запам'яталася ця. Сучасна письменниця в інтерв'ю розповідала, як не любила правила, як, що і чому саме так пишеться. Грамотність (її ще визначають як *Literary Competence*) вона опановувала читаючи. Звичайно, тут можна такому класичному способу протиставити сучасний – різноманітні цифрові сервіси й інструменти корекцій писемного мовлення. Ця дилема з розряду з тих, коли «твір чи екранізація?», «друкована чи електронна книга?» Одне одному не заважатиме. Грамотність сьогодні – це і про те, як писати в соціальних мережах, і про те, як визначатися з емоціями та почуттями та якомога точніше та коректно їх означувати в бесідах, очних і листуванні, тощо. А такий «комплекс» може надати та забезпечити гуманітарна освіта та її можливості.

Частина II. Лайфхаки, як гуманітаріям виграти в роботів у XXI столітті?

Лайфхаки – слово модне, ми застосовуємо його, щоби визначити корисності, які здатні полегшити життя. Справжній лайфхак може допомогти здолати повсякчасні труднощі, зробити життя приємним, а буття – щасливим.

Як на наше переконання, основними потребами сучасної людини (а в кожній людині живе дитина – не забувайте, це важливо!) є прагнення любові й розуміння. Не любові загальної й абстрактної, а повсякденної, відчутної серцю й розуму. Й одним з інструментів життя в любові є спілкування. І якщо ви прагнете зробити своє спілкування, зокрема, у сім'ї, із рідними та друзями наповненим любов'ю, то саме для вас наші лайфхаки – корисні прийомчики спілкування із собою, дитиною та рідними, спрямовані на подолання всеохопної роботизації й діджиталізації родинного життя.

Маємо зазначити, це далеко не всі лайфхаки. Якби цей матеріал писала сотня людей, зібралось би й до сотні лайфхаків і навіть більше. Тому перший лайфхак – про сприйняття лайфхаків. Лайфхак – це завжди справи індивідуальні та контекстуальні. Ми зовсім не збираємося навчати – а лишень ділимося з вами тим, що дозволяє нам почуватися гуманітаріями, частинкою нашого досвіду з життя-буття гуманітаріїв із сподіванням, що це буде для вас спочатку цікаво, а до завершення тексту – ще й корисно.

Як відкрити цінності свого серця?

Цінності – це база, саме вони визначають наші почуття, поведінку, ставлення й самовідчуття. Вони усе детермінують. Але! Але не ті цінності, які ми декларуємо іншим, аби відповідати очікуванням, соціальним нормам і суспільним тенденціям. А ті справжні,

іноді маленькі й зародкові цінності, що копирсаються на дні нашої душі, наповнюючи її сенсом. І саме такі цінності, непроговорені, зате пережиті ми тримаємо глибоко.

«Робота» над цінностями – справа, певна річ, не з простих. Але все ж, як можна практично з цінностями працювати?

По-перше, *про них потрібно знати, пам'ятати і вербалізувати. Спробуйте намалювати квітку*. І на кожній пелюстці напишіть те, що для вас СПРАВДІ важливо. Просто зараз. Не в далекому майбутньому. Не у прожитому минулому. Що для вас справді важливо зараз? Це можуть бути абстрактні поняття або конкретні люди. Це ваша квітка цінностей, ваша душа. Й у важких ситуаціях, під час складного вибору, конфліктів або незадоволення, поверніться до цієї квітки. Чи вона ще актуальна? Що в ній варто змінити? Чи не зав'яла вона? Чим її полити, аби вона пускала нові паростки-пелюсточки?

Ви ж розумієте: складно й не раціонально кричати на дитину, якщо вона – у центрі тієї квітки.

Ви ж таки розумієте: у будь-якому виборі потрібно виходити з головного. Що дасть запропонована вигідна пропозиція? Чи дозволить вона цвісти квітці? Чи не суперечить інший шлях вашій природі?

Упевнені, ви розумієте: якщо будувати спілкування на основі цих ваших індивідуальних цінностей, то воно буде щирим, незамуленим побутом і справжнім. І тому даруватиме радість.

Спробуйте влаштувати сімейний вечір ціннісного квітництва: виготовте усією сім'єю кольорові квітки власних цінностей. Розкажіть іншим, чому вам це важливо, подаруйте свої квітки один одному. Або зробіть єдиний букет і розмістіть його на видному місці. І коли справді важко – повертайтеся до цінностей.

Спробувати поволонтерити чи просто комусь допомогти (якщо хтось цього справді потребує). Подумати про цінності, «відчути» їх і визначитися щодо своєї шкали нам допомагає волонтерство або доброчинність (із приміткою: тільки якщо вони не заходять надто далеко за власні межі волонтерок). «Погляньте на Вікіпедію – онлайн-енциклопедію, матеріали для якої готують три мільйони волонтерів, з яких понад сто тисяч пише для неї регулярно...» (Ґрант А. М., 2019, с. 345), – привертає увагу до таких волонтерів Адам Ґрант у своїй книзі «Давати і брати. Прихована соціальна динаміка успіху». І ще. У цій книзі також знаходимо слушний лайфхак і для цінностей, який «підйомний» для багатьох: *уміти бачити і визнавати досягнення інших*.

Як навчитися думати про своє життя?

Рефлексія. «Кодове» слово, згадувати котре просто не вистачає часу, упродовж якого часто «належиш» не собі, а сім'ї, дітям, учням, студентам, роботі, соцмережам урешті-решт. І лишень із часом розумієш, що запитувати себе, для чого я це роблю, що при цьому відчуваю насправді, чому так усе..., можна в магічних п'ять ранку, дорогою до пунктів призначення чи навіть у громадському транспорті (якщо пощастить сісти й уявити, що ти – на карематі). Пам'ятаєте рішення в житті, які нібито прийняли, а за кілька днів знайшлися ліпші варіанти розвитку подій? Оце вона – рефлексія, один із її «графіків» роботи. Буває, щастить більше – і вдале рішення у процесі рефлексування виникає до часу «п'як» (або дедлайнів).

Спробуйте почитати «Світ Софії...» сучасного норвезького письменника та філософа Юстейна Ґордера (Ґордер Ю., 2007). Неквапливий такий собі роман-«антиекшн» про філософію та життя, який по читанню залишає яскраве враження на довгі роки та «налаштування» на рефлексію.

Як жити креативно?

Якщо креативність – це здатність переносити старі змісти в нові контексти, то *спробуйте спільне сімейне креативлення* – це завжди весело й цікаво.

Наприклад, одними негожими вихідними можна *створити музей своєї сім'ї*. Із експозицією, екскурсією для рідних і подальшим веселим обговоренням-чаюванням. Що для цього потрібно? Нічого, окрім бажання – протягом наперед визначеного часу хай кожний і кожна з родини підбере декілька експонатів для виставки, подумає, як їх представити і чому вони можуть репрезентувати вашу родину.

А іншими вихідними виберіться у сквер (парк, ліс). І спробуйте за допомогою впалого листячка створити свої емоційні портрети – тут я злий, а тут веселий, а тут я люблю.

Ще іншими вихідними... Вигадайте щось і втільте.

Розглядати анонси від друзів. Можна скептично і навіть саркастично ставитися до спамових листівок у соцмережах, але тільки не тоді, коли друзі та колеги надсилають анонси подій. Бо це крок, як примовляють педагоги та психологи, із індивідуальним підходом. Тут можуть бути, звичайно, несподіванки, наприклад, несподівано виникати думка: «Друзі нічого так про мене не знають». Але, як показує досвід співпраці та співтворчості з друзями (принаймні, у нашому оточенні), часом у виборі подій для нашого життя їм можна довіряти. Адже вони можуть урахувати повний «комплект» вихідних даних про нас: професію, посаду, читацькі смаки, культурні горизонти і навіть... мрії!

Творчо планувати й наснажувати своє життя подіями. Ця частинка лайфхаку зовсім не означає, що необхідно «втікати» від тиші, дивану чи від... побуту. Але є одна прикмета: чим більше планується «приклеїтися» до дивану, тим більша ймовірність, що десь щось відбувається цікаве і проходить «повз» наше життя.

І, сильно дорослі, не забуваймо *мріяти!*

Як мислити доброзичливо та критично водночас?

Критичне мислення – це особливий вид мислення, головна мета якого – прийняття свідомих рішень; беззаперечними є лише факти, а критичне мислення дозволяє відрізняти факти від суджень. Ми практикуємо у своїй роботі такі «світові» методи розвитку критичного мислення, як «П'ять чому», «Шість капелюхів», «Ромашка Блума». Вони справді дієві, про них є достатньо інформації і ви завжди можете спробувати як для вирішення професійних, так і особистих запитів.

У приватному житті *спробуйте хоча би тиждень на кожну нову ідею говорити «дякую»*, приймаючи й обмірковуючи думки та позиції інших людей.

– Паралельні прямі можуть перетинатися! – Дякую! А й справді, є геометрія Лобачевського.

– Борщ можна варити без капусти! – Дякую! Треба пошукати інші рецепти борщу.

– А Світланка сьогодні сказала, що я ведметикуватий... – Дякую! Як ти думаєш, чому вона так сказала? Що вона відчувала в цей момент? Як можна змінити її думку?

І ще. Чи пам'ятаєте ви, як слухали казки в дитинстві? Ми обмінялися враженнями і виявилось, що обидві слухали з розкритим ротом від захоплення. Цей час давно прийшов, однак «ловимо» себе в обговореннях лайфхаків, що саме казкове враження повертається тоді, *коли вдається слухати співрозмовників. Просто слухати.* А у процесі «слухати» розумієш, що «чуєш» співрозмовника. Не випадково у психологічних колах кажуть: «Я вас почула» (важливо такою фразою відповідати, коли це дійсно так). І якщо в житті «зайшла» така розмова із слухання, то етично зупиняємо співрозмовника тоді, коли виникають запитання, наприклад, щоб уточнити котрусь важливу деталь чи емоцію.

Як естетично бачити?

Спробувати «замінити» страх і сором відвідувати різноманітні майстер-класи на відчуття цікавої пригоди. Пригоди, під час якої можна відкрити для себе створені чи природні арт-простори, куди в будні навряд чи потрапляємо. *І відкрити себе у творчості.* Творчий процес надає можливості пізнати (і тут ми передаємо привіт і нейронний зв'язок EQ) чимало емоцій і почуттів, реакцій і рефлексій, як приємних, і таких, які доводиться підкорювати, іти ними вгору, як у горах. Однак від того, що важко, люди часто не припиняють сходити на вершини. І як бонус, вашу домівку прикрашатимуть вироби, створені власноруч, – такі собі «будиночки» ваших емоцій і спогадів. Краса ж!

Красиво також «бути взаємно ввічливими». Як часто «на людях» ми ввічливі та гречні? Часто. А вдома? Не завжди вдається. Час усім нам збільшувати простір для етичної естетики.

EQ: дивокрай емоцій і почуттів

Ознайомитися або ж навіть прочитати книгу «Емоційний інтелект» Денієля Ґоулмана (Ґоулман Д., 2018), котра вийшла друком в українському перекладі у 2018 році. Пам'ятаєте, вище у цьому матеріалі ми розповідали про EQ і космонавтів. На щастя, ми бачилися з цією вчителькою знову. Вона повертала з прочитання книги Ґоулмана та сказала, що книга змінила все у наукових пошуках із учнем-дослідником. І впевнені, для викладання та життя вчительки теж багато що прояснила.

Дозволити собі просльозитися (чи навіть поплакати) від мелодрам. Під час написання цього матеріалу ми побували в кіно, вирішили переглянути українську стрічку. Драму. Суцільну драму, нічого смішного в ній не закладено. Однак деякі глядачі в залі все ж на початку піджартувували та підсміювалися. Тобто EQ – це і про «відповідність», адекватність реакцій щодо ситуацій у житті.

Як можна гуманітарно спілкуватися?

Спілкуватися. Це одна з основних справ професії? Побуту? Творчості? Спілкуватися – це справа життя. Й усе життя опановуємо (або ж ні) цю справу. Часом мовознавці скажуть таку філософську думку, що саме мова визначає «якість» (у глобальному сенсі) життя. Навколо цієї корисності від гуманітарної освіти можна «згуртувати» окремі лайфхаки. Але поки що зосередимось ось на чому.

Мова для всіх означених тез є інструментом. Без мови нас не розуміють і ми не розуміємо. Мова окреслює наш соціальний статус (а іноді навіть і обмежує, не дозволяючи рости вище!). Скільки разів ви бралися вивчати мови й здавалися? Через тиждень-місяць-рік? Мову можна вивчити лише практикуючи. Подивіться на дітей.

Подивіться на себе. Ми рідну мову вчимо протягом усього життя! Дитина починає говорити лише на третій рік життя й окремими словами! А що було б, якби вона сказала: ні, це не моє, не буду практикувати далі, бо всі сміються над моїм неправильним наголосом. Отже, практикуйте і не здавайтеся.

От де і коли можна *не боятися робити помилки*, граматичні, лексичні..., так це у процесі вивчення іноземних мов. Скільки мов знаєш, стільки... й акцентів. У котрійсь мірі, акцент – це шарм, щось рідне, щось лише твоє в іноземній і, можливо, тому він допомагає й знати котрусь іноземну. Нещодавно (тут пише гуманітарій-філологиня) зі мною сталося маленьке відкриття... фонетичної помилки. Точно знала, як пишеться одне із слів англійською, написала би його спросоння чи із заплученими очима. В одній розмові друзі сказали, що от вимовляю я іменник неточно. Так, напевно, відчуває себе інтернет-сторінка, яка ні з того ні з сього закрилася. Але це вже було не «боляче», як на шкільних уроках із червоною ручкою. На помилкову вимову звернули мою увагу друзі. Так що у процесі вивчення іноземної допускати «жменю» помилок можна й можна домовитися з друзями щодо зустрічного прохання сказати й обговорити, а що не так.

Для спілкування потрібні співрозмовники й інформаційні приводи.

Як знайти співрозмовників?

Важливо розширювати спілкування поза межами родини – для засвоєння нових змістів, інших ролей, відчуття співналежності. Сьогодні громадські об'єднання пропонують безліч ініціатив, де можна корисно провести час і знайти однодумців. Для цього не потрібні значні фінанси – потрібне бажання. Клуб Анонімних Авторів, безкоштовні майстерні від волонтерів Корпусу Миру, соціальні заходи й тренінги – простори та події, де можна знайти не лише друзів, але і себе.

Не забувайте про тварин – вони прекрасні емпати й слухачі. Їм можна довірити найвідвертіше; спілкування з ними завжди осяяне радістю, фізичним й емоційним контактом, взаємним піклуванням і відповідальністю.

Інформаційні приводи – це події, про які можна й цікаво говорити поза звичними речами. Згадайте, коли ви востаннє спілкувалися з партнерами не про роботу й обов'язки, із сім'єю – не про побут і відповідальність, із дитиною – не про школу та дисципліну. Сходіть разом у кіно й обов'язково обговоріть почуття й сенси. Відвідайте разом мистецьку виставку та створіть рейтинг об'єктів, які вас зачепили. Розкажіть про свій досвід, минуле, поділіться планами.

Як набути грамотного стилю?

Читати художні твори... і ще словники. На щастя, пропозиції українських видавців для читачів різноманітні й чимало їх якісних. Не знайти щось для себе, свій запит і попит, – це вже місія не здійсненна. І серед цих пропозицій будуть, до речі, й видання про феномен і користь читання. Ми ж устигнемо сказати, зокрема, про те, що читацький досвід дозволяє згодом «бачити» контексти та підтексти, як примовляють, читати між рядками. Якщо хочете, відділити зерно від половини й не заплутатися надто сильно. В інформаційну епоху це дуже важливо, погодьтеся.

«Не бійтеся заглядати у словник». Усе ще актуальний лайфхак від українського класика. Може видатися занудним, але насправді тільки спочатку. На першому курсі університету ми брали словники й на деякий час «поринали» в них із головою. Виходило

дуже цікаво! Стільки слів – і стільки ж емоцій вони можуть викликати. Це щось було схоже до гри, нагадувало квест (не випадково, «ігри у слова» й досі популярні). Можна сказати, що словники – багато чого або наше все для EQ, спілкування, знання іноземних і рідної мов, креативного бачення і критичного бачення... Словом, як чогось не знаємо – беремо словники.

Отже, творчо резюмуємо...

... І пропонуємо вам *написати сінквейн про гуманітарну освіту й себе як здобувача чи здобувачки такої освіти, віднайти в такий креативний спосіб лайфхак, тільки свій і ще, можливо, для того друга чи подруги по фейсбуку, колег по кабінету, рідних, які чекають удома або живуть за сотні кілометрів.*

1 рядок (1 слово) – головна тема/об'єкт обговорень (іменник чи займенник).

2 рядок – 2 слова, що описують властивості/ознаки/характеристики об'єкта (прикметники, дієприкметники).

3 рядок – 3 слова, що описують дії, характерні для об'єкта (дієслова, дієприкметники).

4 рядок – фраза з 4 слів, де автор висловлює особисте ставлення до теми.

5 рядок – слово-резюме, ключова характеристика або нова інтерпретація об'єкта.

Частина III. (Замість) списку літератури

А замість очікуваного списку літератури ми пропонуємо вашій увазі книжкові рекомендації з власного досвіду читачок-гуманітаріїв, що ж почитати для розвитку гуманітарної самоосвіти?

Отже:

Бретт Р. Будь дивом: 50 уроків, щоб зробити неможливе можливим / Регіна Бретт ; пер. із англ. Віри Кучменко. 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 256 с.

Гордер Ю. Світ Софії. Роман про історію філософії / Юстейн Гордер ; пер. із норвезької Наталі Іваничук. Львів : Літопис, 2007. 548 с.

Гоулман Д. Емоційний інтелект / Деніел Гоулман ; пер. із англ. Соломії-Любові Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.

Грант А. М. Давати і брати. Прихована соціальна динаміка успіху / Адам М. Грант ; пер. із англ. Оксани Олійник. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 432 с.

Авторка статті:

Тетяна Фільчук,

вихователька ГПД, Житомирський навчально-виховний комплекс
спеціального типу №59 Житомирської міської ради

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТІСНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Освіта і здоров'я дітей молодшого шкільного віку нерозривно взаємопов'язані. Шкільне життя насичене різноманітними стресовими фактами. За статистикою практично здорових дітей всього 14%, дітей з функціональними відхиленнями – 50%, осіб молодшого шкільного віку з хронічними захворюваннями – 35%. Зміни в законодавстві освіти України вимагають якісно нового підходу до потреб дитини молодшого шкільного віку, формування стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки.

Питання збереження здоров'я висвітлені у працях І. Волкова, В. Єфімова, О. Іонова та ін. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі узагальнені О. Ващенко, С. Свириденко, О. Зоріною та ін. Компетентність особистісного самовдосконалення, як одна з ключових компетентностей відзначених в концептуальній модернізації вітчизняної освіти, спрямована на засвоєння способів фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки дітей молодшого шкільного віку.

А. Дахін розглядає поняття «компетенція» і «компетентність» за рівнем об'єктивності, що дає можливість визначати співвідношення ідеального і реального в сутності досліджуваних дефініцій та більш чітко окреслити їх зміст. Компетенцію дослідник тлумачить як ідеальну об'єктивну модель особистості як суб'єкта навчально-виховного процесу, а компетентність, на його думку, демонструє реальний рівень досягнень та постійно змінюється з розвитком особистості. На цій основі А. Дахін розглядає поняття «компетенція» і «компетентність» за рівнем об'єктивності [1].

Пріоритетним завданням для кожної особистості є вироблення відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищих суспільних і національних цінностей, виховання здорового способу життя та культури поведінки.

Нами узагальнено досвід роботи вихователів і вчителів початкових класів Житомирського навчально-виховного комплексу спеціального типу №59 Житомирської міської ради щодо формування компетентності особистісного самовдосконалення молодших школярів. Прикладом слугують наступні вправи.

1) Вправа «Привітання», яка розрахована на дітей віком 5-10 років. Зміст : – Привіт мій друже! (здоровуються за руки) – Де ти був? (хлопають по плечу) – Як ти? (за вуха гладять) – Я сумував. (кладуть руки на груди) – Ти прийшов. (руки розводять) –Я такий радий! (обіймаються).

2) Вправа «Квіточка», яка допомагає набратися енергії, яку діти витратили за урок. Зміст: Перетворимося на квіточку. Тихенько пригніться до землі. Постарайтеся уявити себе квіточкою. Теплий промінь упав на землю і зігрів її. Ви зараз маленькі зернята, які сховані в землі. Перетворіться на маленькі зернята. З маленького насіннячка

проклюнувся до сонечка паросток, з паростка виростає красива квіточка, яка любить себе. Вона ніжиться, підставляючи теплу і освітлену головочку, кожну свою пелюсточку гріє на сонечку, повертається голівочкою до сонечка. А тепер, посміхніться, покажіть як квіточка красується перед сонечком.

3) Вправа «Два каштанчики». Зміст: На партах в учнів у коробочках постійно знаходяться по 5 маленьких каштанчиків. Їх використовують для масажу долонь.

4) Вправа «Масажні м'ячики». Зміст: Звичайні м'ячі з шипами використовуються при роботі в парі. Діти не просто масажують один одного, а й у цей час займаються перевіркою знань з таблиць додавання й віднімання, складу числа. Використовується не лише для закріплення математичних знань, а й для покращення кровообігу, стимуляції й релаксації груп м'язів.

У початковій школі досить доречно впроваджують саме звукову гімнастику. Проводити її треба кожного дня, але у ігровій формі: «Ваші рухи 1, 2, 3, їх за мною повтори. Так, увага, дітвора, Починається гра! Як живеш ти? – Ось так! Як ідеш ти? – Ось так! А сидиш як? – Ось так! А біжиш як? – Ось так! А летиш як? – Ось так! А стоїш як? – Ось так! А кричиш як? – Ось так! А мовчиш як? – Ось так. А даєш як? – Ось так! Ну що, дітвора, вам сподобалася гра?».

Вчителі початкових класів проводять години спілкування і години здоров'я, змагання «Веселі старты», «Козацькі розваги», свята «Тато, мама і я – спортивна дружна сім'я» та ін.

Педагоги використовують у навчально-виховному процесі також: релаксаційні паузи (звуки музики у поєднанні зі звуками природи: спів пташок, шум води) та ін. Зазначимо, для формування компетентності особистісного самовдосконалення молодших школярів застосовуються такі групи засобів: рухової спрямованості (фізичні вправи, фізкультхвилинки, динамічні перерви, лікувальна фізкультура, рухливі ігри та ін.); оздоровчі сили природи (сонячні та повітряні ванни, водні процедури, фітотерапія, інгаляція, вітамінотерапія та ін.); гігієнічні (виконання санітарно-гігієнічних вимог; особиста та загальна гігієна, дотримання режиму дня та режиму рухової активності, режиму харчування та сну та ін.).

Отже, формуванню компетентності особистісного самовдосконалення молодших школярів сприятиме освітнє середовище, яке забезпечить умови, способи і засоби для формування стійких мотивацій щодо здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки підростаючого покоління.

Використана література

1. Дахін А. В Соціологія управління : предмет и основні поняття // Проблеми соціології управління [Навч. посіб] / Андрій Васильович Дахін. – Н.Новгород. : ВАГС, 2005. – 328 с.
2. Закон «Про загальну середню освіту» (16 січня 2020 року) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР) – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/prijnyato-novij-zakon-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvitu-za-progolosuvali-450-nardepiv>
3. Залібовська-Ільніцька З. В. Підготовка майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Зоя Володимирівна Залібовська-Ільніцька. – Житомир, 2009. – 250 с.

Авторка статті:

Тетяна Омельчук,

директорка загальноосвітньої школи №6 м. Житомира, вчитель-методист, вчителька української мови та літератури

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ

Явище цькування мають системну природу. Причина цього явища не в індивідуальних особливостях учасників. Виникає вона як сума внесків багатьох людей, інколи непомітних. Роз'ятрювання, знущання, прискіпування, провокування, тероризування – це ті процеси, які мають свою логіку розвитку. Вони починаються з малого, за відсутності адекватної реакції дорослих, можуть стати страхітливими і призвести до трагедії [2; 3]. З метою запобігання та протидії булінгу у загальноосвітніх закладах освіти проводяться заходи, які координують і узгоджують дії школи і родини.

Досвід Великої Британії щодо подолання булінгу у середній школі описує Л. Лушпай. Запобігання боулінгу в навчальному середовищі висвітлюють М. Калуга, В. Філіпович. Заходи запобігання проявам боулінгу серед неповнолітніх характеризує Ю. Фідря. Метою статті є висвітлення досвіду роботи колективу загальноосвітньої школи №6 м. Житомира щодо запобігання і протидії боулінгу.

Загальносоціальною основою запобігання проявам боулінгу серед здобувачів освіти є подолання кризових явищ у політичному секторі, діяльності правоохоронної системи, в економіці, соціальному захисті населення, у сфері суспільної ідеології та моралі та ін. [3].

Наголошуємо, що у загальноосвітніх закладах освіти повинна прослідковуватись скоординована діяльність всіх суб'єктів освітнього процесу щодо булінгу. По-перше, необхідно забезпечити усвідомлення явища булінгу працівниками школи, учнями, батьками. По-друге, школа повинна брати відповідальність за створення атмосфери довіри. По-третє, важливо створити і підтримувати ресурсне соціального оточення (шкільні традиції, позакласна активність дітей). По-четверте, забезпечити необхідні умови для позитивної взаємодії всіх учасників навчального процесу. По-п'яте, організувати співпрацю школи із позашкільним середовищем [2].

Стрижневим для вирішення цієї проблеми є робота з педагогами, які воліють замовчувати або не помічати проблему. Толерантне ставлення вчителів розцінюється неповнолітніми як позитивне підкріплення (іноді схвалення) їхньої поведінки.

Варто пам'ятати, що самі педагоги можуть стати жертвами дітей-булерів. З огляду на це, актуальним є питання підвищення компетенції педагогічного та іншого персоналу щодо належного реагування на інциденти боулінгу та його профілактику.

Заходи, які проводяться у ЗОШ I-III ступенів №6 м. Житомира у 2019-2020 навчальному році описані в таблиці 1.

Таблиця 1.

Заходи щодо профілактики булінгу

№	Назва заходу	Цільова аудиторія	Термін виконання	Відповідальний
Інформаційно-профілактичні заходи				
1	Вивчення законодавчих документів, практик протидії цькуванню та насильству.	педагогічний колектив	упродовж року	заступник директора з НВР, практичний психолог
2	Засідання методичного об'єднання класних керівників на тему «Булінг: ознаки види, відповідальність»	класні керівники	жовтень, січень	заступник директора з НВР
3	Розробка пам'ятки для вчителів та учнів «Маркери булінгу»	педагогічний колектив, здобувачі освіти	жовтень	заступник директора з НВР
4	Круглий стіл для педагогічного колективу «Безпечна школа. Маски булінгу»	педагогічний колектив	квітень	практичний психолог
5	Вироблення рекомендацій, складання порад «Як допомогти дітям упоратися з булінгом»	1-11 кл.	Упродовж року	заступник директора з НВР, практичний психолог
6	Обговорення питання протидії булінгу, проявам насильства на батьківських зборах	батьки здобувачів освіти	Протягом 2019-2020 н.р	адміністрація, класні керівники, практичний психолог
7	Контроль за станом попередження та протидії булінгу, насильству.	вчителі	квітень 2019 року	адміністрація
Діагностичний етап				
	Діагностування рівня напруги, тривожності в учнівських колективах: - спостереження за міжособистісною поведінкою здобувачів освіти; - опитування (анкетування учасників освітнього процесу) - психологічні діагностики мікроклімату, згуртованості класних колективів та емоційних станів учнів; - соціальне дослідження наявності референтних груп та відторгнених в колективах; - визначення рівня тривоги та депресії учнів.			практичний психолог, соціальний педагог
Формування навичок дружніх стосунків здобувачів освіти				
1	Проведення ранкових зустрічей з метою формування навичок дружніх стосунків	1-4 кл.	упродовж року	класні керівники

2	Створення морально-безпечного освітнього простору, формування позитивного мікроклімату та толерантної міжособистісної взаємодії в ході годин спілкування, тренінгових занять	1-11 кл.	упродовж року	класні керівники
3	Перегляд відеороликів, спрямованих на попередження булінгу та насильства	5-11 кл.	упродовж року	класні керівники, соціальний педагог, педагог-організатор
4	Розгляд теми особистої гідності в ході вивчення літературних та музичних творів, на уроках історії, правознавства	1-11 кл.	протягом року	вчителі -предметники
5	Проведення заходів в рамках тематичного «Тижня правознавства»	1-11 кл.	грудень	класні керівники, учителі-предметники
6	Висвітлення питань протидії булінгу та насильству на сайті школи.		упродовж року	бібліотекар, педагог-організатор
Робота з батьками				
1	Тематичні батьківські збори «Протидія цькуванню в учнівському колективі»	1-11 кл.	упродовж року	класні керівники
2	Поради батькам щодо зменшення ризиків булінгу та кібербулінгу для своєї дитини	1-11 кл.	упродовж року	заступник директора з НВР, практичний психолог
3	Тренінг «Як навчити дітей безпеці і в Інтернеті»	1-11 кл.	квітень 2020 року	учителі інформатики
4	Інформаційна робота через інтернет-сторінки на сайті школи		упродовж року	заступник директора з НВР

Розглянувши наведений матеріал, можна зробити висновки, що булінг – серйозна проблема, яку в жодному разі не можна ігнорувати. Розвиток координації й узгодженості дій школи і родини є необхідним компонентом для запобігання цькуванню.

Використана література

1. Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» - (№ 2229-VIII від 17 січня 2019 року) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР) – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ «Видавничий дім «КАЛІТА». – 2014. – 282 с.
3. Кияниця З. П., Петрошко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. У 2-х ч.; Ч.І Сучасні орієнтири та ключові технології / Зінаїда Кияниця, Жанна Петрошко – К.: ОБНОВА КОСПАНІ, 2017. – 256 с.

Авторка статті:

Ангеліна Нестерова,

заступниця директора з виховної роботи, вчитель – методист,
вчителька мистецтва та художньої літератури,
загальноосвітня школа №6 м. Житомира

СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СІМ'Ї: ЕТАПИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки наголошено, що соціальний інститут сім'ї є основним у суспільстві, він формує наступні покоління та виховує гідну зміну, що забезпечуватиме розвиток та процвітання як громадянина, так і всієї держави [2]. Саме тому суспільство зацікавлене у фізично й морально здоровій сім'ї, здатній реалізувати свій соціальний потенціал, забезпечити не лише власне виживання, а й розвиток.

Проблемі сімейного виховання приділяли увагу педагоги А. Аркін, А. Кравець, З. Кузеля, А. Макаренко, О. Сухомлинська, Р. Скульський, Є. Сававко, В. Постовий, Ю. Руденко, П. Шербань, розглядаючи становлення дитини в сім'ї як найбільш природну основу формування психічного і морального складу особистості, розвитку творчих здібностей людини на всіх етапах життя. Метою статті є опис етапів життєдіяльності сім'ї.

Сьогодні інститут сім'ї переживає суттєві складнощі: руйнуються сімейні відносини, підвищується ризик розлучень, знижуються виховні функції сім'ї, не підтримуються сімейні традиції, росте рівень дитячої бездоглядності та безпритульності, діти вимушені зростати в неповних сім'ях з усіма негативними наслідками цього явища, загострюється проблема насильства в сім'ї. Варто нагадати здобувачам освіти основні етапи розвитку і життєдіяльності сім'ї [1].

Першим етапом розвитку сім'ї є її створення сім'ї. Функції чоловіка і дружини, батьків такі: зміцнення взаємин між подружжям; установлення взаєморозуміння вільний прояв своїх почуттів, створення статевих відносин, які задовольняють обох; налагодження чи зміцнення відносин з батьками і родичами; розподіл домашніх обов'язків, часу між домом і роботою; прогнозування майбутнього своєї сім'ї.

Другий етап – сім'я, що очікує дитину і сім'я з немовлям. Функції чоловіка і дружини, батьків такі: звикання до думки про вагітність і народження дитини; звикання до ролей матері і батька, підготовка до материнства і батьківства до нового життя, пов'язаний з появою дитини. Функції дітей: розвиток координації рухів рук і очей; вибір зручного ритму зміни спокою і дії; оволодіння словами, короткими фразами, мовою.

Третій етап – сім'я з дитиною дошкільного віку. Функції чоловіка і дружини, батьків такі: розвиток інтересів і потреб дитини; подолання почуття роздратованості через хронічну нестачу часу для власних потреб; звикання до матеріальних витрат, що надмірно зросли в зв'язку з появою в сім'ї дитини; розподіл обов'язків і відповідальності між батьками; підтримка статевих відносин, що задовольняють обох; розвиток відносин з батьками чоловіка і дружини, з виконанням ними нової ролі (дідуся і бабусі); збереження в залежності від можливостей сім'ї колишнього кола друзів і своїх захоплень поза сім'єю; створення способу життя сім'ї, підходів, засобів, методів і прийомів виховання дітей, формування сімейних традицій. Функції дітей: подолання протиріч між бажанням бути

завжди об'єктом прив'язаності з боку батьків і неможливістю цього; прилучення до самостійності; виконання вимог батьків по дотриманню чистоти (акуратність під час їжі, гігієна статевих органів); прояв інтересу до друзів по іграх, набуття умінь вступати з ними у відносини й спілкування; прагнення бути схожою на маму чи тата [1; 2].

Четвертий етап – сім'я школяра-підлітка. Функції чоловіка і дружини, батьків такі: Подальший розвиток взаємин у сім'ї (відкритість, довір'я, відвертість); турбота про подружні відносини і особисте життя; розвиток і підтримка захоплень і інтересів дітей; виховання в дітей інтересу до придбання наукових знань і практичних умінь; врахування психофізичних особливостей підліткового віку; співробітництво з батьками інших школярів, обмін досвідом сімейного виховання. Функції дітей: прагнення бути повноправним членом сім'ї, формування готовності до співробітництва з матір'ю і батьком, іншими членами сім'ї; поступовий «відхід» від батьків, усвідомлення себе як особистості, яку люблять і поважають; включення до групи однолітків, спільна з ними діяльність; ознайомлення й освоєння моралі і правил поведінки групи; придбання навичок, необхідних для шкільної освіти; усвідомлення значущості причинно-наслідкових зв'язків і формування наукової картини світу; розширення словникового запасу й розвитку мови, навчання чіткому і ясному висловленню і передачі своїх думок [1].

П'ятий етап – сім'я з дитиною старшого віку. Функції чоловіка і дружини, батьків такі: визначення нових функцій сім'ї, розподіл обов'язків і поділ відповідальності між членами сім'ї; підтримка відкритості у взаєминах між різними поколіннями в сім'ї; передача відповідальності і волі дій сину чи дочці в міру дорослішання і розвитку їх самостійності; розуміння і прийняття індивідуальності сина (дочки), довіра і повага його (її) як унікальної особистості; виховання дітей на власному прикладі – дорослого чоловіка (жінки), зразкового і гідного чоловіка (жінки), батька (матері), який любить дітей і проявляє в батьківській любові почуття міри. Функції дітей: позитивне ставлення до власної статі і процесу фізіологічних змін; прояснення для себе ролі чоловіка і жінки; відчуття приналежності до свого покоління; дружба з однолітками протилежної статі, підготовка до шлюбу і створення сім'ї.

Шостий етап – сім'я з дорослими дітьми, які стоять на порозі самостійного життя; сьомий – сім'я середнього віку, коли діти пішли працювати; восьмий – сім'я, що постаріла.

Враховуючи вищезазначене, педагогам, батькам і здобувачам освіти необхідно пам'ятати, що виховні впливи і розподіл сімейних функцій має вибудовуватися з огляду на забезпечення функцій життєдіяльності сім'ї.

Використана література

1. Кияниця З. П., Петрошко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. У 2-х ч.; Ч.І Сучасні орієнтири та ключові технології / Зінаїда Кияниця, Жанна Петрошко – К.: ОБНОВА КОСПАНІ, 2017. – 256 с. – С. 175-178.
2. Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bilop-osvita.ucoz.ru/load/metodichnij_

Авторка статті:

Марина Горохівська,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

На даному етапі розвитку суспільства у наукових та державних освітніх закладах велика кількість уваги приділяється розробці освітніх програм та методик викладання із метою найбільш ефективного освоєння матеріалу. Проте при організації роботи навчальних закладів рідко враховується чи взагалі не враховується особистісний фактор від якого безпосередньо залежить якість викладання. Важливе значення має рівень психо-емоційної стабільності. Адже саме педагогічні працівники зазнають великих психічних навантажень, несуть відповідальність та повинні враховувати особистісні особливості учнів. Все це може призвести до професійного вигорання педагогічних працівників.

Аналізуючи феномен професійного вигорання можна говорити про те, що це не просто явище, а синдром який безпосередньо впливає на повноцінне функціонування особистості, на її життєдіяльність та людей із якими вона вступає у взаємодію.

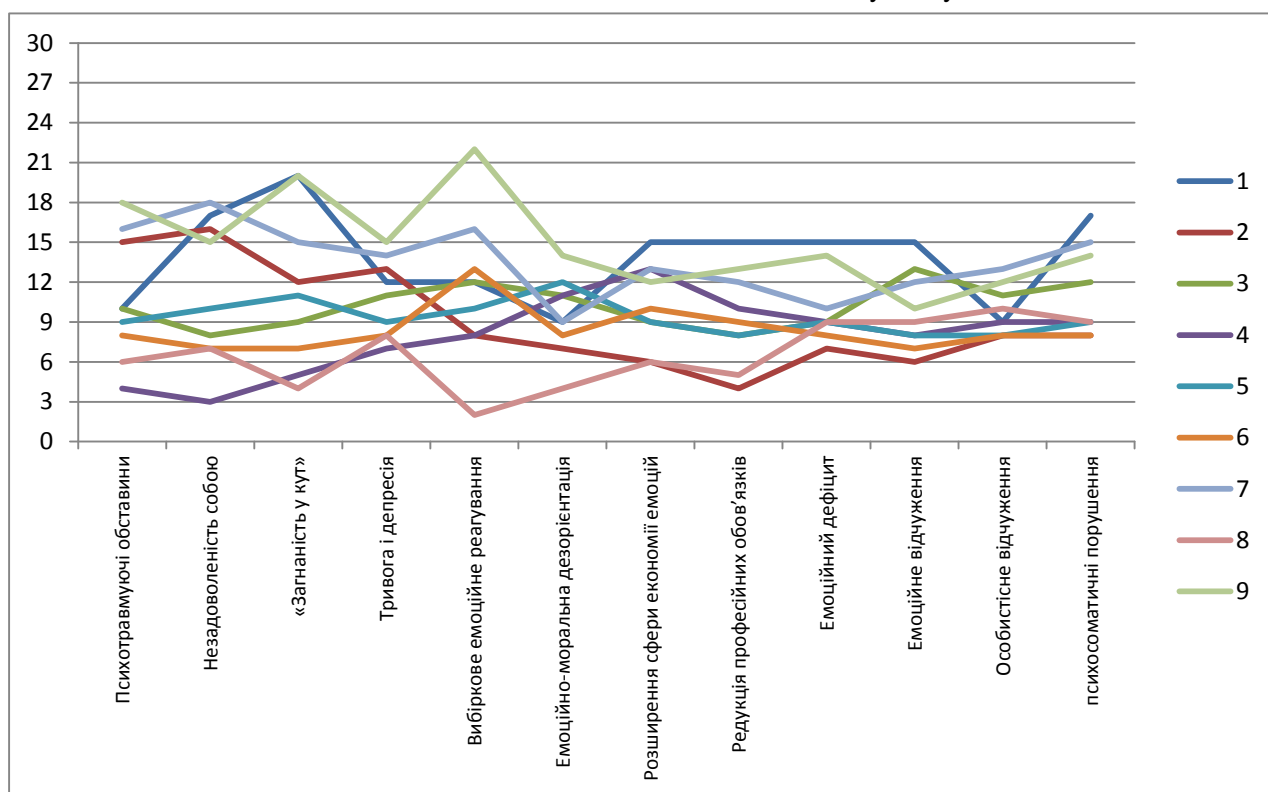

Рис. 1. Вираженість симптомів професійного вигорання педагогічних працівників

У своїх роботах П. Сидоров характеризує синдром професійного вигорання, як процес поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, що проявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичної втоми, особистої відстороненості та зниження задоволення від виконуваної роботи [2]. Враховуючи усі

особливості професійного вигорання та наслідки, які з'являються в результаті ігнорування даної проблеми, доцільним у даній ситуації є запровадження дій спрямованих на виявлення та профілактику даного явища.

Із метою виявлення синдрому професійного вигорання педагогічних працівників було проведено методику «Діагностики рівня емоційного вигорання» В. Бойка [3]. Дана методика являється комплексною, та дає змогу визначити рівень наявності дванадцяти симптомів синдрому професійного вигорання на різних його стадіях. Вибірку складали 9 педагогічних працівників на базі ЗОШ I-III ступенів.

Шкала за якою були оцінені результати: 0-9 балів — симптом не сформований; 10-15 балів — симптом на стадії формування; 16 і більше балів — симптом сформований.

За результатами проведеного дослідження було виявлено (див. рис. 1), що в кожного респондента, що найменше один симптом перебуває на стадії формування та у окремих випадках уже є сформованим. Такі результати свідчать про те, що педагогічна діяльність являється досить стресовою та вимагає великої кількості сил та енергії. Аналізуючи специфіку діяльності можна говорити про те, що саме психо-емоційне перевантаження є головною причиною появи професійного вигорання.

Отже, проблема професійного вигорання є характерною для педагогічних працівників. Попередити її можна за допомогою проведення профілактичної роботи спрямованої на зменшення рівня професійного вигорання. Це підвищить рівень емоційного комфорту, що у свою чергу сприятиме покращенню рівня надання педагогічних послуг.

Використана література

1. Курлянд З. Н. Педагогические способности и профессиональная устойчивость / З.Н. Курлянд. – Одесса, 1992. – 122 с.
2. Бодров В. А. Информационный стресс: учебное пособие для вузов. / В.А. Бодров – М.: ПЕР СЭ, 2000. – 352 с. 4
3. Сидоров П. Синдром эмоционального выгорания / Сидоров П. // Медицинская газета. – 2005. – № 43. – С. 6

Авторка статті:

Аліна Брайткрайц,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Особистість у процесі соціалізації та адаптації до нового середовища засвоює цінності та норми поведінки та набуває якості необхідні для життя. Слух постає способом комунікації з іншими людьми. Порухення та втрата слуху створює бар'єр між особистістю та іншими людьми, створює труднощі у процесі оволодінні нових навичок, навчанні, у здобутті професії. Вона стає актуальною як у медичному, так і соціальному аспектах. За даними Всесвітньої організація охорони здоров'я (ВООЗ) у світі на 1000 новонароджених із нормальним слухом припадає одна дитина з вираженим ступенем приглухуватості, а легкий та середній ступінь порушення слуху наявний у 1-2% новонароджених. Близько 25% всіх людей порушення слуху виникає ще із дитячих років. Водночас, як мінімум 50% випадків погіршення слуху можна запобігти [1]. Діти із порушенням слуху є вразливою категорією населення. Учням старших класів важко обрати майбутню професію, тому профорієнтаційна робота із даною категорією сімей є актуальною.

М. Букун систематизував професії, які здобувають найчастіше глухі люди, при цьому враховуючі ступінь напруженості сенсорних каналів та трудомісткість роботи [2].

Порушення слуху — це відсутність або ураження, зниження слуху, що зумовлює помилкове сприймання оточуючих звуків [3, с. 12].

Профориєнтація – це система заходів, спрямованих на допомогу учнівській молоді у виборі професій відповідно до інтересів та потреб суспільства [4, с. 21].

У виборі професії важливо враховувати особливості учнів. Старшокласникам із порушенням слуху можуть підійти певні професії. Серед професій, що обирають особи з недоліками слуху, істотне місце посідають ті, оволодіння якими безпосередньо пов'язане із просторовою орієнтацією, а саме: швачка, токар, слюсар, фрезерувальник, столяр, конструктор. Професії, які вимагають великої фізичної активності та активного задіяння слухового аналізатора є важкими для таких людей [2].

Профориєнтаційна робота проводиться вчителем як система точно скоординованої, цілеспрямованої роботи, що є взаємопов'язаною із підприємствами, іншими навчальними закладами, сім'єю. Кінцевою метою є свідомий вибір професії учнями, що мають порушення слуху. Профориєнтація має на меті ознайомлення учнів з порушенням слуху знаннями про різні професії, про зміст трудової діяльності кожної професії, вчителі повинні допомогти дітям, враховуючи особливості учнів [5, с. 25 – 28].

У профориєнтаційній роботі, яка проводиться у школі із школярами з вадами слуху беруть участь психолог, класний керівник, соціальний педагог, сурдо-педагог. Профориєнтація передбачає цілий ряд психолого-педагогічних, медичних й організаційних заходів задля професійного самовизначення учнів. Також, щоб допомогти учням у виборі професій варто провести з ними психологічні методики щодо профориєнтації.

У процесі профорієнтаційної роботи з школярами з порушенням слуху варто дотримуватися принципів гуманності, толерантності, а також використання методу рівний-рівному [5, с. 25 – 28].

Отже, у процесі профорієнтації старшокласників із вадами слуху найбільш потрібними професіями є: швачка, токар, слюсар, фрезерувальник, столяр, конструктор. В основі профорієнтації старшокласників з порушенням слуху варто дотримуватися принципів толерантності і гуманності. Варто також наголосити, що учнів необхідно ознайомлювати з різними професіями за допомогою тематичних вечорів, екскурсій та профорієнтаційних уроків, зважаючи на особливості дитини.

Використана література

1. Проблема порушень слуху у дітей: медичний та соціальний аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6076-problema-porushen-sluhu-u-ditey-medichniy-ta-sotsialniy-aspekti/>.
2. Букур Н. И. Основы трудовой деятельности при нарушениях слуха / Н. И. Букур – Кишинев : Штиинца, 1988. – С. 30.
3. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини: науково- методичний посібник / уклад: Н. А. Зборовська. ; за ред. С. В. Кульбиди – К.: «СПКТБ УТОГ», 2011 – 328 с.
4. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 240 с
5. Корекційна спрямованість трудового навчання, як засіб адаптації та інтеграції дітей з особливими потребами / Кам'янець-Подільський багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр. – Кам'янець-Подільський, 2017. – 37 с.

Авторка статті:

Надя Вигівська,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

В останні роки зростає роль діяльності соціальних працівників. Значним контингентом осіб, які потребують допомоги, є діти, котрі опинились у скрутній життєвій ситуації. Вагому їх частину складають діти, позбавлені батьківського піклування та діти-сироти. Дослідження проблеми роботи соціальних працівників з такими дітьми набуває пріоритетного значення. Особливо це стосується методів роботи з таким дітьми, від успішного вибору яких залежить їх адаптація та інтеграція в суспільство.

Проблемі соціальної роботи з дітьми-сиротами присвячені сучасні наукові дослідження Л. Артюшкіної, О. Безпалько, О. Вакуленко, Л. Вольнової, К. Гордєєвої, А. Капської, О. Карпенко, Н. Краснової, І. Манохіної, Н. Олексюка, Ж. Петрочко, О. Поліщук, А. Поляничко, С. Харченко.

Для будь-якого суспільства характерним є такий зв'язок: зі зниженням потенціалу загальнолюдських і духовних цінностей у суспільстві активно виявляється феномен сирітства – зростає кількість дітей, які залишаються без батьківського піклування. Помітною тенденцією останніх років є відокремлення сім'ї від батьківства. Насамперед, вона проявляється у значному збільшенні неповних сімей, часто в результаті свідомої відмови від реєстрації шлюбу з метою отримання соціальної допомоги від держави.

Все це і призводить до поширення сирітства в Україні, що має особливо загрозливий характер для такої його складової, як соціальне сирітство.

Соціальне сирітство – соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків по відношенню до дитини. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишилися без батьківського піклування, за умов відсутності можливостей, умов або бажання у батьків виконувати свої батьківські обов'язки.

До них належать також безпритульні та бездоглядні діти, тобто «діти вулиці».

У зв'язку з тим, що соціальна робота з дітьми-сиротами та підлітками нерозривно пов'язана з наданням соціальної, педагогічної, психологічної підтримки самим дітям, спектр методик цієї роботи досить широкий.

Ґрунтуючись на принципах і змісті взаємодії «соціальний працівник – дитина-сирота» при вирішенні актуальних проблем, необхідно розглянути методи, що входять у групу педагогічної взаємодії. Вона включає такі групи методів, за допомогою яких:

- виявляється вплив на свідомість дітей, формуються їх погляди (уявлення, поняття), здійснюється оперативний обмін інформацією між членами соціально-педагогічної системи;
- виявляється вплив на поведінку дітей, організовується їх діяльність, стимулюються позитивні мотиви участі в ній дітей і підлітків;
- надається допомога в самоаналізі та самооцінці дітей.

Вибір практичних методів роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без піклування батьків, залежить від:

- 1) віку дітей;
- 2) форми виховання дітей (колективної, групової, індивідуальної), що здійснюється в межах: інституційних закладів (будинки дитини, дитячі будинки, школи-інтернати тощо); дитячих будинків сімейного типу; прийомних сімей; сімей опікунів та усиновителів.
- 3) осіб та організацій, які працюють з цією групою дітей.

Методи роботи із запобігання дитячій бездоглядності та інституціоналізації дітей спираються на ідею надання допомоги за місцем проживання як дітям, так і їхнім батькам.

Серед цих методів можна відзначити такі, як:

- планування родинно-статевого виховання, роз'яснювальна та просвітницька робота серед молоді щодо запобігання небажаних вагітностей;
- запобігання відмові від дітей та відправленню їх у державні заклади: підтримка та підготовка молодих батьків, матеріальна підтримка батьків, кампанії щодо боротьби зі зловживанням алкоголем, просвітництво, спрямоване на прийняття дітей з особливими потребами та надання послуг дітям з фізичними і психічними вадами;
- реінтеграція кровної – біологічної родини,
- надання послуг щодо возз'єднання та реабілітації сім'ї [2, с.84].

Для виконання своєї професійної діяльності соціальному педагогу слід опанувати методи, які складаються з окремих прийомів. Методи, прийоми та засоби пов'язані між собою таким чином, що методи і прийоми можуть виконувати в окремих випадках роль засобів.

Успішна робота з дитиною-сиротою досягається через:

- методи виховання колективу: вимоги, перспективу, організацію суспільно-корисної діяльності;
- методи формування свідомості вихованців: інформування, переконання, навіювання, приклад;
- методи формування досвіду поведінки: вправи, регламентування, переключення, перенавчання, реконструкції, привчання, створення виховних ситуацій, доручення;
- методи стимулювання і корекції поведінки: змагання, заохочення, перспективу, відокремлення від колективу [1, с.108].

Метод переконання застосовується з метою руйнування неправильних переконань з подальшою їх перебудовою. Цей метод потребує багато часу.

Прийоми руйнування старих переконань такі: спонукання особистості до порівняння себе з іншим; показ перспективи: що може стати наслідок таких переконань і поведінки; створення умов для саморозкриття та самореалізації особистості.

Метод переконання є дійовим за таких умов:

1. Особа, що переконує, має авторитет у вихованця.
2. Єдність слова та вчинків соціального педагога.
3. Єдність вимог усіх фахівців.
4. Поєднання переконання з практичним досвідом особистості.
5. Єдність впливу на моральну свідомість та почуття.

6. Зв'язок з іншими методами впливу на особистість.

Метод перенавчання. Цей метод спирається на метод переконання і закріплює його результати, спрямований на ліквідацію поганих звичок, та привчання до позитивних звичок. Відучувати можна через заборону та контроль за діями. Не можна нав'язувати свою волю та думку як найправильнішу, постійно вказувати на один і той же недолік. Це може викликати протилежну реакцію або нервовий зрив. Не можна також вимагати миттєвої відмови від поганої звички. Необхідно створити чіткий режим, демонструвати позитивні приклади, давати поради щодо поведінки у конкретних ситуаціях.

Метод реконструкції. При перевихованні не можна разом з негативними руйнувати й позитивні якості, необхідно зберегти «здорову основу» характеру вихованця. «Реконструкція» означає відбудову усього цінного, позитивного в характері та поведінці. Соціальному педагогу необхідна віра в позитивне у вихованця і лише на цій основі можливе виправлення особистості. Треба знайти точку опори в душі дитини, яка стане вихідним пунктом у перевихованні. Позитивні якості інтенсивно схоплюються, а негативні – критикуються.

Етапи «реконструкції»:

1. Вивчення особистості дитини з метою визначення перспектив майбутнього розвитку.
2. Актуалізація та поновлення позитивних якостей, які досі не були потрібними (створення виховних ситуацій, вправи тощо).
3. Формування тих позитивних якостей, які швидко та легко по'єднуються з провідними позитивними якостями.
4. Подолання опору дитини виховному впливу, створення режиму, організація середовища та життєдіяльності вихованця таким чином, щоб не залишилося часу на погані вчинки.

Метод переключення. Сутність цього методу полягає в тому, що зона активності вихованця переводиться у соціально значущу сферу діяльності на основі використання тих позитивних якостей, які є у дитини.

Метод переключення є ефективним за таких умов: використання поваги до дитини; вивчення особистості вихованця, особливостей взаємин у колективі, суспільної думки; знаходження кожному справи до душі; постійного контролю за діями вихованців; врахування конкретних обставин життя та діяльності дітей. Засобом формування звички правильної поведінки є використання соціальним працівником виховних ситуацій.

Методами виховання на другому етапі є: вправи, перспектива, вимоги, товариський контроль за виконанням вимог, суспільно корисна праця, доручення, створення родинних традицій, інформування, товариське роз'яснення.

Метод вибуху. Обґрунтував і вперше застосував цей метод А. Макаренко. Під вибухом він розумів миттєве руйнування негативних якостей, негативного стереотипу поведінки у процесі бурхливих емоційних переживань. При застосуванні методу вибуху особистість переживає «катастрофу у середині самої себе», їй ніколи розмірковувати, зважати, розраховувати, хитрувати. Цей метод передбачає доведення до межі конфлікту особистості з колективом. При цьому чітко ставиться альтернатива: стати об'єктом

критики колективу чи залишити його або змінити себе, завоювати повагу, авторитет [3, с.118].

Отже, можемо підсумувати, що спектр методів соціальної роботи з дітьми-сиротами досить великий і спеціаліст соціальної сфери, зважаючи на свій досвід, професіоналізм та орієнтуючись на потреби дитини може підібрати саме той, який вирішить наявні проблеми дитини. Використання методів у комплексі, звісно, є більш ефективним.

Використана література

1. Гордєєва К. С. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми сиротами / К. С. Гордєєва // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 137. – С. 108-111.
2. Манохіна І. В. Соціально-педагогічна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування: навчальний посібник / І.В. Манохіна. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. – 276 с.

Авторка статті:

Дар'я Остапчук,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ ТА ЇХ СІМ'ЯМИ

Проблема безробіття актуальна в багатьох країнах світу. Зокрема, це пов'язано із шаленим розвитком наукового прогресу та розвитком економіки в державах. Велика кількість безробітних важко адаптуються до того, що вони стали безробітні та зневірюються у пошуках гідної роботи. В Україні в більшості громадян існує недовіра до соціальних служб зайнятості та фахівців, які там працюють, вважаючи, що вони не зможуть підшукати роботу для безробітного. Страждає і його родина, адже через економічну нестабільність вони не можуть почуватись себе безпечно і комфортно. Тому багато наших громадян, які втратили роботу, живуть за рахунок соціальних виплат і це їх цілком задовольняє, або неофіційно працюють, зокрема і за кордоном. За даними Міжнародної організації праці чималий відсоток безробітних припадає на Європейський Союз. В країнах з перехідною економікою, як наприклад Україна ця проблема є загостреною [1; с. 327]. Статистика кількості зареєстрованих безробітних за даними державної служби зайнятості України говорить, що число зареєстрованих безробітних за останні три роки починає поступово зменшуватись. Але не враховані такі соціальні фактори як кількість незареєстрованих безробітних, трудових мігрантів та тимчасову окупацію території Автономної Республіки Крим, частини Луганської та Донецької областей: 2017 рік – 354,4 тис.; 2018 рік – 341,1 тис.; 2019 – 338,2 тис. [4].

Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. Безробітним вважається особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи. Соціальна політика держави гарантує захист та надання соціальних послуг безробітним. Зокрема підвищення конкурентоспроможності робочого населення, сприяння самозайнятості населення, зокрема через розвиток власного бізнесу, ліцензування діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном [2]. В українських реаліях існують проблеми щодо надання соціальних послуг безробітними, адже з кожним роком збільшується відсоток безробітних. На українському ринку праці в сучасних умовах застійної економічної кризи сформувався не дуже сприятливий клімат для її подолання. І ця проблема стає масовою, як наслідок трудова міграція українців, небажання працювати за низьку заробітну плату, неможливість задовольняти потреби сім'ї і як наслідок зниження показника народжуваності. Менше половини зареєстрованих у службі зайнятості безробітних знаходять роботу. Причинами цього фахівці зазначають дефіцит кваліфікованих та молодих кадрів, дисбаланс між попитом і пропозицією. За даними центрів зайнятості велику частку безробітних становить сільське населення. Збільшилась кількість громадян, яким важко конкурувати на ринку праці. Це – люди старші 45 років, громадяни, які потребують додаткових гарантій зайнятості, особи з інвалідністю, учасники бойових

дій [3]. Працюючи із безробітними, соціальний працівник дотримується певного алгоритму, який прописаний у його обов'язках та законодавчих актах. Зокрема, допомогти у пошуку роботи, перекваліфікувати на іншу спеціальність, допомога в оформленні документів, передусім на отримання тимчасової матеріальної допомоги. З безробітними, у яких є сім'я, інша специфіка роботи. Завдання соціального працівника у такій ситуації це – запобігання негативним факторам і наслідкам, які можуть вплинути на соціальний статус сім'ї із малозабезпеченої до неблагополучної.

Соціальна робота із такою родиною передбачає наступні напрямки: 1) консультація за зверненням; 2) допомога у розв'язанні проблем, з якими сім'я впоратись не може самостійно; 3) діяльність спрямована на підтримку стабільності родини. Виокремлюють такі форми роботи із сім'єю безробітного: 1) індивідуальна робота – це робота з кожним членом родини, допомагає компенсувати їм відсутній досвід позитивного ставлення один до одного, розібратись у собі, формування навичок позитивного сімейного життя, планування сімейного бюджету; 2) спільна робота з усіма членами родини – використання методів сімейної терапії, спільний аналіз деструктивної поведінки в сім'ї, змінення на конструктивну поведінку. О. Кочубей і Н. Умарова пропонують соціальному працівникові використовувати метод соціального супроводу, зокрема скласти його план із сім'єю безробітного. Цей метод передбачає налагодження контакту із родиною; скласти перелік того, що необхідно родині; допомогти сім'ї у формулюванні завдань, які мають бути реалістичними, за потреби змінювати їх; визначити пріоритетність завдань; сформулювати загальну мету взаємодії. У соціальній роботі використовуються також інші методи роботи із безробітними та їхніми сім'ями: 1) соціальне консультування – процес, під час якого спеціаліст дає рекомендації з розв'язання соціальних проблем клієнта. В більшості випадків воно індивідуальне [5]; 2) психологічні методи – метод вирішення проблем, сімейна терапія, особистісні методики, психосоціальна терапія, проєктивні методики [6; с. 78].

Послуги з працевлаштування соціальна служба надає разом із центрами зайнятості та іншими установами. Ця послуга по відношенню до дорослих членів сім'ї носить традиційний характер. Специфічною вона стає, коли працевлаштовують неповнолітніх та молоді із сімей, що потрапили у складні життєві обставини. У такому випадку проблема не лише у працевлаштуванні, але й у допомозі клієнту здобути певну кваліфікацію та навички працівника в даній професії: навчитися дотримуватися режим трудового дня, адекватно реагувати на зауваження начальника, бути відповідальним тощо [5].

Особливостями соціальної роботи з безробітними та їх сім'ями є комплексність та злагодженість роботи соціального працівника із іншими фахівцями, більший спектр проблем, які необхідно вирішити. Проблеми, які існують у такої категорії населення – це працевлаштування за професійними здібностями безробітного, забезпечення матеріальними благами родину, соціально-психологічні проблеми в сім'ї, трудова міграція. Щоб їх вирішити соціальні служби використовують специфічні форми і методи соціальної роботи. Це індивідуальна та спільна робота, методи сімейної терапії, соціального супроводу, консультування, співпраця із роботодавцями, перекваліфікація.

Використана література

1. Семигіна Т.В., Лукашевич М.П. Соціальна робота: (теорія і практика): підруч. – К.: Каравелла, 2009. – 367 с. – (Укр. книга)
2. Закон України «Про зайнятість населення від 05.07.2012 р. №5067-VI Станом на 13.02.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n43>
3. Сучасний рух науки: тези доп. V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 7-8 лютого 2019 р. – Дніпро, 2019. – 864 с.
4. Кількість зареєстрованих безробітних за місцем проживання 2017-2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навчально-методичний посібник / А.Й. Капська, І.В. Пеша, О.Ю. Міхеєва, М.Г. Соляник. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 328 с.
6. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; – Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. – К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 256 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до посібника: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689511.pdf>

Авторка статті:

Тетяна Ничипорук,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ

В українському суспільстві сім'я є найважливішим соціальним інститутом. Часто в багатодітних сім'ях виникають проблеми різного характеру, які вони не можуть вирішити самостійно, тоді ці сім'ї потребують соціального захисту. Соціальний захист стає ефективним за умови якісно організованої соціально-педагогічної діяльності.

На сьогоднішній день соціально-педагогічна діяльність з багатодітними сім'ями є вкрай актуальною. Згідно даних Міністерства соціальної політики України за останні п'ять років зросла кількість багатодітних сімей. Станом на 01.02.2014 всього в Україні зареєстровано 323 575 багатодітних сімей. На 01.02.2015 – 319 006, на 01.02.2016 – 322 692, на 01.02.2017 – 327 908, на 01.02.2018 – 333 867, на 01.02.2019 – 338 513 [4]. Таким чином, кількість зареєстрованих багатодітних сімей збільшилася і вони потребують соціально-педагогічної допомоги.

За О. В. Безпалько соціально-педагогічна діяльність спрямована на всебічний розвиток особистості, створення сприятливих умов соціалізації, задоволення духовних і культурних потреб [1, с.13].

Багатодітна сім'я – це сім'я, в якій подружжя (жінка та чоловік) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає і виховує трьох та більше дітей, у тому числі кожного з подружжя або одна мати (один батько), яка (який) проживає разом з трьома та більше дітьми і самостійно їх виховує [2].

До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, – до закінчення закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років [2].

Зміст роботи фахівця соціальної сфери з багатодітною сім'єю залежить від їх проблем. На сьогодні ці сім'ї мають такі проблеми: матеріальні, проблеми пов'язані із забезпеченням повноцінного харчування, одягу та створення окремого простору для відпочинку та навчання кожної дитини, проблеми пов'язані зі здоров'ям, збільшення кількості розлучень в складних соціально-економічних умовах, проблеми у сфері освіти та проблеми пов'язані з вихованням дітей.

Під час соціально-педагогічної діяльності з багатодітною сім'єю фахівець соціальної сфери використовує три основні форми роботи: індивідуальна робота; групова робота, що виходить за межі багатодітної сім'ї; спільна робота з усіма членами багатодітної сім'ї.

Індивідуальна робота полягає у компенсації членам багатодітної сім'ї відсутній досвід позитивного славлення до інших людей, якого зазвичай бракує.

Групова робота є доцільною лише тоді, коли ситуація у багатодітній сім'ї визначається соціальною ізоляцією і від того у сім'ї проявляється низька самооцінка та страх неприйняття суспільством. Ефективним методом групової роботи є групи взаємодопомоги, що мають схожі проблеми.

Спільна робота з усіма членами багатодітної сім'ї базується на використанні методів сімейної терапії, що служить налагодженню внутрішньо сімейних відносин. Однією з найефективніших форм сімейної терапії – це спільне обговорення конфліктів та проблем, які сприятимуть налагодженню міжособистісних контактів між членами багатодітної сім'ї [3, с. 232-233].

О. Безпалько виділяє чотири групи методів [1]:

1. Педагогічні методи – до цієї групи методів відносяться: методи формування свідомості, методи стимулювання діяльності та методи організації діяльності.

2. Соціологічні методи – у своїй практиці соціальний педагог найчастіше використовує з метою отримання інформації. Дану групу методів складають: спостереження, методи опитування та методи аналізу документів.

3. Психологічні методи – у роботі з багатодітними сім'ями психологічні методи застосовуються з метою діагности членів сім'ї на основі отриманих результатів. Психологічну групу методів складають: методи психодіагностики, психологічне консультування, психотерапевтичні методи та психокорекційні методи.

4. Соціально-педагогічні методи – це до цієї групи методів відносяться: аналіз соціуму, соціально-педагогічне консультування, метод «рівний-рівному».

Отже, специфіка соціально-педагогічної діяльності з багатодітною сім'єю залежить від проблем, які притаманні лише для даної категорії сімей. Ця специфіка і визначає зміст діяльності фахівця соціальної сфери. Виходячи з вищевикладеного, соціальний працівник, який працює з багатодітною сім'єю, є координатором усієї сукупності соціально-педагогічної підтримки, яка повинна сприяти позитивним змінам і налагодженню нормальної життєдіяльності багатодітної сім'ї всіма можливими формами та методами.

Використана література

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 09.08.2019 р. №2402 -III Станом на 10.02. 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
3. Соціальна педагогіка : Підручник. 4-е вид. випр. та доп. / За ред. проф. А.Й. Капської. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
4. Українські національні новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <https://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1804380-v-ukrayini-zroslo-kilkist-bagatoditnikh-simey>

Авторка статті:

Юлія Чувасова,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Суспільство зацікавлене в тому, щоб діти, які в ньому виховуються мали змогу активно і цілеспрямовано пізнавати закони дійсності, знаходити нові форми задоволення своїх потреб, що постійно змінюються. Але ж підлаштуватись під мінливий світ в умовах сучасності зможе лише креативна, творча особистість. Вчені розглядають творчість, як вроджену властивість людини, що може проявитися за наявності «сприятливих умов» у дитини вже в 5-6 років. За умов вчасного розвитку людина в майбутньому обов'язково досягне успіху, але є діти, під час розвитку яких ці «сприятливі умови» були відсутні, або виконані не повністю. Дослідження доводять, що це діти, які мають комунікативні, емоційні, соціальні проблеми. Тому ефективним методом у процесі встановлення взаємин з іншими дітьми є арт-терапія. Діти, занурюючись у світ творення не тільки емоційно радіють, але й стимулюють захисні і відновлюючі функції організму.

Арт-терапія є засобом переважно невербального спілкування. Це робить її особливо цінною для тих, хто недостатньо добре володіє мовою, відчуває труднощі в словесному описі своїх переживань.

Арт-терапія, як і багато інших терапевтичних методів, сягає своїм корінням далеко вглиб історії. Предмети стародавнього мистецтва, художні зображення виконували не лише декоративні функції, але і магічні. Процес художньої творчості спонукає особистість до духовного зростання, позитивної внутрішньої трансформації, позбавлення від страхів і тривог. Обидві ці ідеї підготували ґрунт для виникнення арт-терапії. Основоположниками арт-терапії в США стали Маргарет Наумбург і Едіт Крамер. В 40-х роках М. Наумбург стала використовувати арттерапію як одну з форм психотерапії. Англійський художник А. Хілл виявив цілющу дію художнього самовираження. Він став розвивати ідею арт-терапії як метод лікування людей з фізичними та емоційними розладами [2, с.24]. Е. Адамсон, англійський арт-терапевт був переконаний, що замість того, щоб аналізувати художні продукти пацієнтів, набагато важливіше залучити людей в художню діяльність, яка сама по собі є цілющою. В Україні арт-терапія знаходиться в стадії становлення. Найбільший розвиток отримали такі її форми як арт-терапія з допомогою образотворчого мистецтва, танцювально-рухова терапія і казкотерапія як форма бібліотерапії. Ці форми арт-терапії активно обговорюються в науковій літературі, презентуються на різних конференціях і тренінгах [2, с.35]. Разом з цим, аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що існує потреба у спеціальних дослідженнях, які б торкалися вивчення впливу процесу арт-терапії на поведінку дитини.

Для оцінювання рівня вад особистісного розвитку (тривожність, імпульсивність, невпевненість, агресивність, замкнутість) дорослим, які добре знають дитину: батькам, педагогам, був запропонований опитувальник. Респондентам пропонувалось на розгляд

50 тверджень. Всі твердження згруповані у 5 груп симптомів: 1. Тривожність. 2. Імпульсивність. 3. Агресивність. 4. Замкнутість. 5. Невпевненість.

У дослідженні взяли участь 25 батьків дітей старшого дошкільного віку та 2 вихователя. Дослідження проводилось у період з вересня 2018 по травень 2019 року. У якості основних методів дослідження ми використовували методику «ДВОР», яка адаптована для дослідження вибірки батьків та вихователів дітей дошкільного віку та має українське соціокультурне походження, що зменшує отримання хибних результатів.

Інтерпретація результатів за даною методикою показала, що на думку 36% респондентів, їх діти мають високий рівень прояву агресивності, 52% – середній рівень і 12% низький рівень прояву агресивності. Також, 24% опитаних дорослих відмічають високий рівень замкнутості, 12% середній рівень і 64% низький рівень цієї вади дітей.

Аналізуючи рівень прояву імпульсивності 24% респондентів відмічають у своїх дітей високий, 32% – середній рівень і 44% – низький рівні.

Високий рівень тривожності відмічають у своїх дітей 16% респондентів, середній рівень – 24% і низький – 60%.

Високий рівень непевненості за відповідями дорослих спостерігається у 36% дошкільників, середній рівень – у 16% і низький рівень – у 48%. Аналізуючи рівень розвитку кожного симптому вад поведінки у дошкільників, ми можемо зробити висновок, що найбільш високий рівень має непевненість та агресивність. Також, ми зазначили, що ці показники притаманні одним і тим самим дітям. Тобто, у дітей з високим рівнем агресії спостерігається високий рівень непевненості у собі. Це можна пояснити тим, що дошкільнята намагаються компенсувати непевненість у своїх можливостях проявами агресії.

Ми звернули увагу на прояви низького рівня агресії у 12 % дітей на думку опитаних батьків та вихователів. Адже в агресивності є свої позитивні риси, які необхідні для життя, наприклад: наполегливість, завзятість у досягненні мети, прагнення перемогти, подолання перешкод. Низький рівень прояву агресивності може свідчити про наявність аутоагресії.

Високий рівень замкнутості у дошкільному віці призводить до самотності, відсутності ігрової діяльності, яка є провідною у цьому віці, високі показники за шкалою «замкнутість» можуть свідчити про проблеми аутичного спектру.

Потрібно зауважити, що оцінки рівней прояву симптомів у дошкільників батьками і вихователями співпадали, тобто поведінка дітей дома та у дошкільному закладі суттєво не відрізняється.

Діти з високим рівнем тривожності важко адаптуються до нових умов, відчувають дискомфорт у новому середовищі. Переживають різноманітні страхи, часом реальні, а часом – уявні. Крім того, характерними є і соматичні проблеми. Діти з середнім рівнем тривожності характеризуються переживаннями, тривожними станами лише під час певної діяльності. Рідко проявляють ініціативу у спілкуванні, хоча із задоволенням йдуть на контакт. Для дітей з низьким рівнем тривожності характерним є переживання тривожності лише в тих ситуаціях, які є дійсно небезпечними.

Отже, згідно результатів проведеного дослідження було виявлено, що у старших дошкільників переважають прояви агресивності, які пов'язані з непевненістю у власних

силах. Також спостерігається присутність симптомокомплексів особистісних якостей у дітей (тривожності, замкнутості, імпульсивності).

Це зумовлює необхідність впровадження спеціальної корекційно-розвивальної роботи психологів та соціальних педагогів дошкільних навчальних закладів з метою оптимізації особистісного розвитку дошкільників.

Щоб робота була системною та результативною розроблена орієнтовна система занять для дітей старшого дошкільного віку з використанням елементів арт-терапії на рік відповідно до тематичного планування. Метою даних занять є: розвиток творчого потенціалу старшого дошкільника, удосконалення практичних умінь при роботі з природним матеріалом, активація просторової уяви, образно логічного мислення, тренування дрібної моторики рук, ненав'язливе налаштування дітей на усвідомлення моральних істин добра і зла; формування бажання експериментувати, уміння взаємодіяти один з одним. Заняття проводяться з дітьми старшого дошкільного віку 2 рази на місяць.

Дані заняття спрямовані на розвиток креативності у дітей старшого дошкільного віку, сприятимуть розвитку високої пізнавальної активності, умінню вносити щось нове, висувати оригінальні ідеї, формуванню комунікативних навичок, позитивної самооцінки і вихованню почуття самоцінності.

Після впровадження авторської корекційної програми була проведена повторна діагностика особливостей особистісного розвитку дітей дошкільного віку за оцінкою батьків та вихователів, яка показала високу ефективність розроблених занять. Так, у дітей було виявлено значне зниження високого рівня агресивності з 36% до 16%, збільшилась кількість дошкільників з середнім рівнем прояву агресивності, що відповідає віковій нормі

Значно знизився рівень замкнутості з 24% до 8% високого рівня, натомість побільшало дітей з низьким та середнім рівнем – відповідно з 12% до 20% та з 64% до 72%. Дошкільники стали більш комунікабельними, почали самі пропонувати ігри та долучатися до спільних ігор однолітків.

Також результати повторної діагностики показали зниження рівня імпульсивності у дошкільників. Але зниження такого показника, як імпульсивність можна пояснити і впливом часу, оскільки тест і ретест проводились з різницею у півроку, а імпульсивність є віковою особливістю, що проявляється переважно у дітей дошкільного віку, що обумовлено недостатньою сформованістю функції контролю за поведінкою.

Повторне дослідження показало зниження високого рівня тривожності з 16% до 8% та відповідно збільшення кількості дітей з середнім рівнем прояву тривожності від 24% до 32%. Знизився рівень невпевненості у дошкільників. Так, високий рівень проявляє 16%, середній – 48% і низький – 36% досліджуваних. Діти проявляють ініціативу та активність, вибудовують тактику гри.

Благополучне протікання дошкільного дитинства виявляється у становленні довільної поведінки, засвоєнні норм та правил суспільного життя, формуванні супідрядності мотивів, розвитку соціально обумовлених форм поведінки. Але, як засвідчує практика, достатньо розповсюдженим явищем є ускладнення у формуванні особистості, порушення поведінки дошкільника. Причиною таких порушень можуть бути

як педагогічні помилки дорослих, так і явища психофізіологічного походження, пов'язані із станом функціонування нервової системи.

Соціально-виховні впливи на дитину повинні бути спрямовані не стільки на корекцію її поведінки, скільки на перебудову всієї системи відносин дитини до інших, до світу, яка склалась на даний момент розвитку. Робота з дітьми, які мають ті або інші порушення поведінки, може здійснюватись у різних формах. Одним з найбільш популярних на сьогодні методів є психотерапевтична робота з групою дітей, поведінка яких характеризується типовими труднощами. Однак, самі по собі заняття не здатні змінити тип поведінки дитини, вони можуть лише позначити, виявити проблему і ініціювати напрям виходу з неї. Подальша робота з дитиною по формуванню у неї бажаного типу поведінки передбачає тривалу, систематичну, організовану взаємодію з тими дорослими, які постійно спілкуються з нею – батьками, вихователями. Психолог задає загальну тактику поведінки дорослих, контролює і коректує хід виховного процесу, надаючи необхідну консультативну допомогу.

Арт-терапія – це унікальна можливість досліджувати свій внутрішній світ за допомогою безлічі мініатюрних фігурок, коробки з піском, казки, деякої кількості води і відчуття свободи та безпеки самовираження, що виникає в спілкуванні з психологом [3, с.14]. Отже, арт-терапія – це той вид діяльності, який забезпечує оптимальні умови для розвитку водночас творчого потенціалу дітей, розвитку образно-логічного мислення, дрібної моторики рук, мовлення тощо. До того ж під час колективних ігор з піском, як от проведення казкових вистав діти навчаються спілкуватися та домовлятися, засвоюють важливі морально-етичні норми.

Використана література

1. Бєлогурова М. Арт-терапевтичний супровід дошкільників / Марина Бєлогурова // Психолог дошкілля. – 2013. – № 4. – С. 1–16.
2. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика / Л. Д. Лебедева– СПб.: Речь, 2003.
3. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике / Л. Д. Лебедева– Педагогика, 2000. – 245 с.

Авторка статті:

Катерина Катрук,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ БАТЬКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей на основі виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Відповідальність за здобуття дітьми дошкільної освіти несуть батьки. Батьки самостійно обирають способи та форми, якими забезпечують реалізацію права дітей на дошкільну освіту. Для надання допомоги в розкритті та розвитку здібностей, талантів й можливостей дитини дошкільного віку необхідно забезпечувати партнерство між педагогами, дитиною і батьками, а тому дослідження технологій неформальної освіти батьків у закладах дошкільної освіти є досить актуальним на сучасному етапі.

Теоретичні основи неформальної дорослих все частіше постають на сьогодні у фокусі наукових досліджень сучасної педагогіки. Зокрема, технології неформальної освіти батьків у закладах дошкільної освіти досліджували такі українські науковці, як: Л. Нагай, Н. Павлик, Т. Пантук та М. Пантук, О. Самодумська, Н. Стаднік та ін.

Освітня діяльність закладу дошкільної освіти спрямована на розвиток кожного здобувача освіти завдяки використанню різних способів взаємодії, зокрема – забезпечення можливості включення дітей у сучасну діяльність і спілкування з різними групами населення.

Т. Пантук вважає, що неформальна освіта – це організована, структурована та цілеспрямована навчальна діяльність, що здійснюється за межами закладів формальної освіти, спрямована на задоволення найрізноманітніших освітніх потреб різних, у тому числі вікових (від раннього дитячого й аж до похилого віку), груп населення, що, проте, не надає легалізованого диплома. Неформальна освіта дорослих стосується всіх освітніх програм, що реалізуються поза формальною освітньою системою, зазвичай є добровільною і короткотривалою [2, с. 43].

Найбільш поширеними технологіями неформальної освіти батьків у закладах дошкільної освіти є: коучинг (coaching), навчання у робочій групі, навчання у дії (action learning), сторітеллінг (метафорична гра, Play-back театр), шедоуінг (Job Shadowing), секондмент (Secondment), баддінг (Buddying), е-навчання (e-learning) тощо [3, с. 204].

Коучинг – це сучасна технологія, яку створили для розвитку потенціалу людей і команд задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що приводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості. Коучинг може бути використано як універсальну технологію, яка дозволяє ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні, тобто вміти керувати собою, своїм станом, тощо [3, с. 204].

Навчання у робочих групах (Team building) становить завдання, спрямоване на створення з групи команди – спільноти з єдиними цілями та цінностями. Таке навчання розвиває в учасників відчуття згуртованості, допомагає усвідомити свою роль у команді.

Навчання у дії (action learning) — це навчання методом осмисленої дії, яке виходить з того, що вчинки і думки взаємопов'язані, впливають одне з одного.

Одним з простих і водночас ефективних способів такого навчання є *сторітеллінг* (storytelling — розповідання історій) — метод створення образів, емоцій і пояснення подій через взаємодію між оповідачем та аудиторією. Тонко помічена фраза, життєва історія або навіть анекдот, коротка фраза, які раптово потрапили у поле нашої уваги, здатні глибоко проникати в підсвідомість [4, с. 43].

Е-навчання у системі неформальної освіти набуло широкого застосування через відкриті онлайн курси, які постали результатом сміливого експерименту (2008) у сфері дистанційної освіти канадських вчених. Онлайн навчання засноване на активному залученні необмеженого числа учасників до самоорганізованого дистанційного освітнього процесу, який об'єднує взаємодію в соціальних медіа, зворотний зв'язок з експертами, доступ і створення відкритого освітнього ресурсу. Частіше за усе такі курси безкоштовні і не висувають спеціальних вимог до учасників.

Як показує огляд технологій неформальної освіти, усі вони спрямовані на побудову рівноправних партнерських взаємин між педагогом та дорослим учнем, у результаті чого останній набуває необхідних йому компетентностей.

Отже, технології неформальної освіти батьків у закладах дошкільної освіти на сучасному етапі забезпечують партнерство між педагогами, дитиною і батьками для надання допомоги в розкритті та розвитку здібностей, талантів й можливостей дитини дошкільного віку.

Використана література

1. Нагай Л. Партнерство закладу освіти і батьків як передумова розвитку особистості та успішного навчання / Л. Нагай // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2013. — № 5. — С. 124-130.
2. Пантук Т. І. Неформальна освіта як складова освіти впродовж життя: сутність, значення, перспективи / Т. І. Пантук, М. П. Пантук // Інноватика у вихованні. — 2018. — Вип. 8. — С. 40-49.
3. Самодумська О. Л. Неформальна освіта дорослих: досвід країн європейського союзу / О. Л. Самодумська, О. А. Самойленко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. — 2019. — Вип. 1. — С. 202-213.
4. Стаднік Н. В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до партнерської взаємодії з батьками вихованців / Н. В. Стаднік, Ю. О. Волинець // Народна освіта. — 2018. — Вип. 2. — С. 41-48.

Авторка статті:

Наталія Володько,

студентка IV курсу

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СІЛЬСЬКІЙ ГРОМАДІ

На сьогоднішній день чисельність сільської громади України складає трохи менше половини, а саме близько 30-40%. Це доволі велика частина населення України, хоч і наразі присутня тенденція повільного зменшення цієї чисельності. Це супроводжується збільшенням міського населення, зміною поведінки та ментальності та збільшенням проблем, котрі виникають у сільських громадах і т.п. Також, враховуючи ці дані, можна сказати про склад сільського населення на сьогоднішній день. Більша його частина це люди похилого віку, які звикли до сільського життя, також значну частину складають люди середнього віку і найменшу частину складає молодь [2].

З цих даних витікають основні проблеми сільських громад, які є, частіше всього, сталими і масштабними. До них відносять: низький рівень доходу або взагалі безробіття, зростання цін як на повсякденні товари та продукти, так і на комунальні послуги, низька якість медичних послуг включаючи доступність медичних закладів та ціну на ліки, відсутність перспектив та можливість професійного зростання, низька якість освіти, зменшення молоді тощо. Таким чином, можна зробити висновок, що сільська частина населення кожного дня стикається з проблемами і самостійно вирішити їх не може. Для того щоб вирішити їх хоча б частково, потрібна більша увага держави до даної верстви населення [1].

Сьогодні державний підхід щодо рівня життя сільського населення є прямим та, безпосередньо, головним напрямком у формуванні повноцінного функціонування даної громади. Останнім часом все більше створюються соціальні форми допомоги, які направлені на впровадження певних технік та технологій для мінімізації проблем сільських громад.

Однією з таких технологій є технологія соціального захисту населення. Соціальний захист слід розглядати як систему законодавчих, економічних, соціально-психологічних гарантій, яка створює працездатним громадянам рівні умови для покращення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску в конкретних економічних умовах, а непрацездатним та соціально вразливим верствам населення надається можливість користування суспільними фондами споживання, прямою матеріальною підтримкою, зниженням податків. Сучасні системи соціального захисту охоплюють весь життєвий цикл людини, передбачаючи заходи і соціальні гарантії, форми та способи соціальної допомоги, соціального страхування, що забезпечують певний рівень життя населення щодо підтримання його добробуту від народження до смерті [3].

У даній системі є свої мінуси. Соціальний захист у вигляді пенсій, соціальних виплат тощо, є найменшим і все одно не може на достатньому рівні покрити мінімальні потреби людини. У даній технології не повною мірою прораховані всі потреби та, саме головне, певні ризики. Звісно, така форма допомоги дуже цінна. До речі, окрім фінансової в даній технології має місце бути натуральна допомога, яка доповнює фінансову і таким чином складає ширший «пазл» або, так званий, спектр всієї ситуації. До натуральної допомоги

відносять: допомога певними речами побуту, продуктами, часом навіть одягом, і не мало важливо на сьогоднішній день, фізичною допомогою по хатнім справам. Насправді, якщо розглядати більшу частину сільської громади, сьогодні за кожною родиною, яка потребує соціальної допомоги є закріплений соціальний працівник, який цікавиться справами родини або людини, яка цього потребує або надає певну допомогу. Наприклад, старенькій бабусі придбати ліки або продукти, саодикої матері допомогти знайти притулок, багатодітній родині влаштувати дітей до навчального закладу тощо.

Однією з нових технологій є консуьтування. Звісно, більш популярне воно саме в містах, але з кожним днем все більш і більш до цього способу звертається і сільське населення. Дана технологія приваблює спеціалістів, тому що полягає в дослідженні проблеми клієнта, пошуку альтернативних варіантів її вирішення та наданні порад і рекомендацій щодо наявності для цього соціальних ресурсів. Іншими словами, це не вирішення проблеми за клієнта, а підштовхування клієнта до самостійного вирішення своєї проблеми [3].

Якщо більше надавати перевагу даній технології, то можна з часом відійти від натуральної допомоги при соціальному захисті, тому що клієнт зможе ширше бачити ситуацію та не покладатись на допомогу соціального працівника, а покладатиметься на власні сили і шукатиме способи самостійного вирішення. Сільське населення почало з часом схилатись до даної технології, так як соціальний консуьтант допомагає їм подивитись на ситуацію з іншої сторони та наштовхує на думку про вирішення проблеми.

Отже, враховуючи все вище сказане, можна запевнити, що в сільській громаді є велика кількість як соціальних, так і особистих проблем. Та нажаль більшість соціальних технологій напавлені саме на конкретні категорії населення, які знаходяться в складних життєвих обставинах, цим самим на загальні проблеми звертається менше уваги. Наразі проблеми сільського населення мають доволі масштабний рівень і несуть за собою загальне зниження рівню життя та потребують конкретних рішень задля вирішення завдань щодо їх подолання.

Використана література

1. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні // Економіка АПК. – 2008. – №9. – С. 25-29.
2. Національний атлас України / гол. ред. Л. Г. Руденко ; голова ред. кол. Б. Є. Патон. – К.: НАН України, Інститут географії, ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с.
3. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Авторка статті:

Анна Сичевська,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ

У сучасних умовах безробіття стає звичним для нашого суспільства явищем, що набуло протягом останнього часу глобальних розмірів і потребує всебічного вивчення. Рівень безробіття складається з комплексу рішень, які приймають і ті, хто пропонує свою працю, і ті, хто формує попит. Темпи зростання та рівень безробіття відображають не тільки брак робочих місць, а й зміни в оцінці очікуваних вигод і витрат, з якими пов'язані пошуки роботи. Витрати згоди на роботу і витрати відмови від неї дуже різні залежно від таких чинників, як стать, вік, стаж, кваліфікація.

До категорії безробітних прийнято зараховувати тих, хто звертається до служби зайнятості для пошуку нової трудової зайнятості. Аналіз літератури свідчить, що тією чи іншою мірою ця проблема актуальна для всього працездатного населення нашої країни, тому необхідне вивчення безробітних як особливої страти, групи в структурі українського суспільства.

Безробіття як соціальна проблема є об'єктом соціальної роботи, вона здійснюється як у межах національних програм подолання безробіття, так і у формі діяльності закладів соціального обслуговування безробітних – регіональних центрів зайнятості.

Проблеми й тенденції рівня безробіття та шляхів його мінімізації розглядали такі українські вчені, як: А. Вольська, А. Казановський, В. Костиков, О. Котляр, І. Маслова, П. Нікіфоров, І. Петрова, О. Рузавіна, В. Федоренко.

Дослідження різних аспектів професійного навчання безробітних ґрунтується на положеннях, викладених у працях вітчизняних і зарубіжних учених з проблем філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, В. Кремень), неперервної професійної освіти (С. Батишев, В. Беспалько, А. Біляєва, С. Гончаренко, Р. Гуревич, А. Лігоцький, В. Лозовецька, Н. Ничкало, В. Радкевич, С. Сисоєва, М. Скаткін), на ідеях безперервної освіти дорослих (С. Вершловський, С. Змейов, М. Ноулз, Н. Протасова, Л. Сігаєва); профорієнтації населення та психологічної підтримки безробіття.

Основними напрямками сучасної політики зайнятості є сприяння в працевлаштуванні безробітних і надання допомоги в профпідготовці та перепідготовці, а також стимулювання створення гнучкого ринку праці. Причому дуже важливо враховувати якість діяльності центрів зайнятості і ставлення до них потенційних клієнтів, що сприятиме оптимізації організації системи соціального захисту у сфері зайнятості населення.

Безробіття – складне економічне, соціальне і психологічне явище. Водночас безробіття – це економічна категорія, яка відбиває економічні відносини щодо вимушеної незайнятості працездатного населення.

Більш широке поняття безробітного, за методологією МОП, – це особи віком 15-70 років (зареєстровані та не зареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьома умовам:

а) не мали роботи (прибуткового заняття);

б) активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх чотирьох тижнів, що передували опитуванню;

в) були готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів.

Чинниками формування безробіття можуть бути такі: нестача сукупного ефективного попиту; негнучкість системи відносних цін і ставок заробітної плати й викривлення в ній, пов'язані з грошовою експансією держави та подальшою інфляцією; недостатня мобільність робочої сили; структурні зрушення в економіці; дискримінація на ринку праці щодо жінок; демографічні зміни в чисельності та складі робочої сили; сезонні коливання в рівнях виробництва окремих галузей економіки [1, с.57].

Досвід переходу окремих країн до ринку свідчить про те, що в кожному період рівень зайнятості і масштаби безробіття характеризуються значними коливаннями, зумовленими сукупним впливом багатьох чинників. При цьому причини появи безробіття і його види можуть дуже різнитися.

Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та за місцем проживання у 2019 році за даними Державної служби зайнятості свідчить, що найбільший показник безробіття у 367 тис. осіб по всій країні протягом 2019 року було зафіксовано у лютому, а найменше було зареєстрованих безробітних у жовтні – 259,3 тис. осіб [2].

Щодо місця проживання, то серед міського населення кількість безробітних також зменшилася протягом минулого року на 12,5 тис. осіб – з 188,5 тис. у січні до 176 тис. у грудні 2019 року. Найбільше було зареєстрованих у Державній службі зайнятості безробітних у містах України у лютому 2019 року – 189,6 тис. осіб, найменше у жовтні – 155,7 тис. осіб [2].

Кількість зареєстрованих безробітних серед сільського населення торік також зменшилася на 13,6 тис. осіб – з 175,8 тис. у січні до 162,2 тис. у грудні. Найбільше протягом 2019 року було безробітних серед сільського населення у лютому – 177,8 тис. осіб, найменше у жовтні – 103,6 тис. [2].

Отже, безробіття виступає як актуальна соціальна проблема, а тому потребує уваги з боку соціальних служб (центрів зайнятості), використовуючи сучасні соціальні технології роботи з безробітними: консультування, профорієнтація, активне соціально-психологічне навчання, реабілітація, надання інформаційних послуг тощо. Для оптимізації діяльності центрів зайнятості необхідно спрямувати зусилля на: посилення мотивації громадян до легальної продуктивної праці; проведення належної профорієнтаційної роботи, сприяння підготовці кадрів вищими та професійно-технічними навчальними закладами відповідно до потреб ринку праці; сприяння працевлаштуванню осіб, які потребують соціального захисту й не здатні за рівних умов конкурувати на ринку праці, в тому числі інвалідів і громадян похилого віку.

Використана література

1. Лібанова Е. М. Ринок праці : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Е.М. Лібанова. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 223 с.
2. Скільки в Україні безробітних жінок і чоловіків – дані Держстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2857324-skilki-v-ukraini-bezrobitnih-zinok-i-colovikiv-dani-derzstatu.html>.

Авторка статті:

Світлана Малецька,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

Соціальні працівники давно працюють з дітьми та дорослими, які мають інтелектуальну недостатність, а також із родинами, які виховують дітей з інтелектуальною недостатністю, або один (чи двоє) батьків мають даний діагноз.

Інтелектуальний адаптаційний мінімум для самостійного проживання у громаді за останні десятиріччя значно виріс і проблемою стала навіть соціальна адаптація осіб з так званим субнормальним розумовим рівнем. Натомість не лише розумова відсталість, а й затримка розумового розвитку, так звана інтелектуальна субнормальність, залишає людині в цьому плані дедалі менше шансів. Такі особи, навіть попри збереженість свого фізичного здоров'я, є безпорадними у сьогодишньому соціумі, який все менше потребує людей, здатних до нескладної фізичної праці і все більше – кмітливих, з високою виконавською культурою, вмінням не губитися серед мінливого техногенного оточення й переплетення інформаційних потоків.

Особи з розумовою відсталістю потребують до себе особливої уваги, тому що найчастіше вони непрацездатні, не в змозі реалізувати цивільні права, їх нерідко обманюють, є тенденція до здійснення суспільно-небезпечних дій щодо таких осіб і т. п. Зазначені вище особливості змушують виробляти відносно таких хворих стратегію реабілітаційних заходів.

Хворих з ознаками інтелектуальної недостатності (розумовою відсталістю) об'єднує основна ознака – інтелектуальна неспроможність, яка відіграє істотну роль у генезі їх основних проблем.

У нозологічному відношенні в цій групі помічається значна перевага олігофренії (до 44%). Органічні ураження головного мозку зустрічаються в 23% випадків, шизофренія – в 30%, решта доводиться на інші психічні розлади.

За традиційною вітчизняною класифікацією розрізняють дебільність (легка розумова відсталість), імбецильність (помірна і тяжка) та ідіотію (глибока розумова відсталість) [2].

У соціальній роботі з людьми, які мають інтелектуальну недостатність прийнято розрізняти поняття абілітації та реабілітації.

Абілітація – це комплекс послуг, спрямованих на формування нових і мобілізацію, посилення наявних ресурсів соціального, психічного і фізичного розвитку людини [3].

Реабілітацією у міжнародній практиці прийнято називати відновлення здібностей, які були в минулому, але втрачені унаслідок хвороби, травми, змін умов життєдіяльності [3].

Діти, розвиток яких істотно порушено, зазвичай відразу потрапляють в поле зору фахівця, і потреби у створенні системи професійної допомоги, як правило, очевидні. А для того, щоб розпізнати дітей, яким лише погрожує ризик порушення розвитку проводиться рання соціально-реабілітаційна робота.

Проведення ранньої соціально-реабілітаційної роботи з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, допомагає членам сім'ї досягти порозуміння з дитиною і набути відповідних навичок.

Одразу ж після встановлення інвалідності та уточнення діагнозу дитини розробляється індивідуальна програма реабілітації. Вона може бути представлена у вигляді трьох основних етапів: адаптаційно-діагностичного, корекційного та інтеграційного, в кожному з яких реалізуються свої специфічні завдання [1].

В узагальненому виді соціально-реабілітаційна діяльність з вищезазначеною категорією клієнтів має такі основні напрямки:

1. Організаторська діяльність – по суті, кожна дія фахівця з соціальної реабілітації носить організаторський характер.

2. Діагностика психічного та особистісного розвитку дитини. Мета діагностики – з'ясування за допомогою психодіагностичних засобів сутності індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінки її актуального стану, прогнозу подальшого розвитку та розробки рекомендацій, визначених завданням обстеження.

3. Розвиваюча і корекційна діяльність.

Розвиваюча робота традиційно орієнтована на розвиток пізнавальної, емоційної, вольової та соціальної сфер особистості. Це можуть бути: спеціальним чином організована з урахуванням розвиваючого ефекту ігрова, обслуговуюча, трудова діяльність, навчальна, спеціальні розвиваючі заняття, на яких вирішуються завдання, наприклад, формування навичок спілкування, співробітництва чи конкурентної поведінки, навичок розуміння почуттів і переживань інших людей, самооцінки і самоаналізу своєї поведінки і багато інших. Психокорекційна робота орієнтована на вирішення конкретних проблем, пов'язаних з вторинними порушеннями у розвитку дитини. Основним її інструментарієм є корекційні методики і технології.

4. Освіта і консультування дітей та підлітків, батьків. Психолого-педагогічна освіта. Головним її завданням є отримання дітьми та підлітками певних знань і навичок, які покликані допомогти їм успішно взаємодіяти з іншими людьми, підвищити мотивацію життєдіяльності, активність. Консультування – ще один вид практичної роботи фахівця з соціальної реабілітації. Консультування розраховане на роботу з дітьми старшого віку – підлітками і старшими школярами. Консультування, як правило, – індивідуальний вид роботи і організовується в більшості випадків за запитом дітей і за результатами психодіагностичного обстеження. У функції фахівця з соціальної реабілітації входить не тільки просвітництво і консультування дітей та підлітків, а й батьків.

5. Діяльність з охорони здоров'я та безпечної життєдіяльності.

Соціальна політика України щодо осіб з розумовою відсталістю продовжує підтримувати небажані пріоритети, а саме: відрив особи з розумовою відсталістю від сім'ї, утримання в інтернатних закладах, на перевагу проживанню у громаді. Бюджетні витрати на допомогу родині для догляду за дитиною-інвалідом у багато разів нижчі, ніж витрати на догляд у будинку-інтернаті. До того ж в останніх вони використовуються неефективно. Державне фінансування соціальних послуг у громаді для осіб з розумовою відсталістю та їхніх родин відсутнє, що демонструє безальтернативний характер допомоги цим людям. Такі економічні важелі «підштовхують» родину віддавати дитину в

інтернат на повне державне утримання і є однією з причин соціального сирітства дітей з розумовою відсталістю. Інтернатний спосіб життя гальмує соціальну адаптацію випускників цих закладів навіть з помірною розумовою відсталістю, звужує їх життєві перспективи, штовхає в маргінальні групи й позбавляє шансу стати повноправними членами суспільства [3].

Але всупереч цьому наразі в Україні працює багато громадських організацій та благодійних фондів, які працюють з людьми, які мають інтелектуальну недостатність; засновується багато благодійних фондів, як правило батьками, які виховують дітей з різними інтелектуальними вадами.

Також успішними практиками роботи з людьми, які мають інтелектуальні вади, є запровадження соціального підприємництва та залучення людей, як правило з синдром Дауна (трисометрією) до роботи. Успішними практиками в Європі є запуск соціальних кафе, де офіціантами працюють люди з інтелектуальною недостатністю, зокрема, такі кафе є у Франції, Польщі, Італії, Австрії. Україна також має дві пекарні, де працюють люди з таким діагнозом, а саме у Києві та Луцьку [3;4].

Щодо форм та методів роботи з людьми з інтелектуальною недостатністю, то вони є різноманітними, наприклад: індивідуальні та групові заняття (арт-терапія, психологічне консультування, логоритміка, логопедичні заняття, уроки з самообслуговування, уроки музики, лікувальна фізкультура та ін.).

Всі ці заняття можна віднести до групи психолого-педагогічних методів у соціальній роботі.

Якщо говорити про соціально-економічні методи соціальної роботи з людьми з інтелектуальною недостатністю, то вони відображаються у таких формах роботи з клієнтом або його родиною: оформлення натуральної і грошової допомоги (допомога в оформленні); допомога в оформленні встановлених пільг, компенсацій та допомог; догляд та побутове обслуговування; моральне заохочення, тощо.

Якщо говорити про соціальну роботу з людьми, які мають інтелектуальну недостатність в контексті роботи соціальних служб та інтернатних закладів, то тут переважають організаційно-розпорядчі методи, а саме: написання різноманітних інструкцій, положень, регламентів, розробка певних соціальних норм, соціальне інспектування.

Важливо відзначити, наскільки різні та різноманітні люди з порушеннями інтелекту та їх життєвий досвід. Люди з легким або середнім рівнем інтелектуальної недостатності часто ведуть самостійне життя, живуть і працюють у громаді, маючи мінімальну підтримку (або взагалі ніякої) з боку офіційної системи обслуговування або їхніх сімей. Людям з більш тяжкими порушеннями може знадобитися значна підтримка в діяльності щоденного життя та нагляду, щоб залишатися в безпеці [4].

Аналізуючи соціальну роботу в Україні та за кордоном, можна виокремити основні напрямки соціальної роботи з людьми з інтелектуальною недостатністю: надання соціальної та психологічної допомоги особам з інтелектуальною недостатністю; сприяння інтеграції молоді з інтелектуальною недостатністю у місцеві громади та суспільство; сприяння незалежності та мобільності неповносправних осіб через допомогу в опануванні соціальних навиків; надання психологічної та моральної підтримки членам

родин підопічних осіб; реалізація адвокатування прав на соціальні послуги для людей з особливими потребами; покращення поінформованості суспільства для усвідомлення проблем, пов'язаних з життям людей з особливими потребами.

Таким чином, соціальна робота з людьми, які мають інтелектуальну недостатність стрімко розвивається, за рахунок соціальної допомоги та підтримки організацій соціального спрямування, що використовують різноманітні форми і методи роботи, які сприяють вдалій соціалізації та подальшій вдалій адаптації у соціумі, люди з інтелектуальною недостатністю мають змогу існувати та розвиватися у сучасному суспільстві.

Використана література

1. Засенко В. До концепції стандартів освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. // Дефектологія. – 2000. – №4. – С.24-34.
2. Казаннікова О. В., Нікішина Л. Т. Проблема соціалізації дітей з обмеженими розумовими можливостями (аналіз діяльності центру реабілітації дітей інвалідів м. Херсона) // Практична психологія і соціальна робота. – 2001. – №8. – С.40-41.
3. Капська А. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями. Навчально-метод. посіб. – К.: ДЦССМ, 2003. – 168 с.
4. Хохліна О. Удосконалення змісту освіти школярів з обмеженими розумовими можливостями // Рідна школа. – 2002. – №2. – С.37-39.

Авторка статті:

Анна Голян,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ВИЙШЛИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

У сучасному українському суспільстві проблема соціальної адаптації колишніх ув'язнених була і залишається гострою й актуальною. Адже від того, наскільки вдало відбуватиметься процес пристосування колишнього в'язня до нових соціальних умов, наскільки швидко він засвоюватиме нові цінності, норми, правила поведінки життя в соціумі, залежить не лише його подальша доля, але й доля інших індивідів, у більш широкому соціальному вимірі – соціальна безпека.

Щорічно з кримінально-виконавчих установ звільняється 50–70 тис. засуджених до позбавлення волі. На жаль, в Україні доля особи, яка хоче розірвати зв'язки з кримінальним минулим, найчастіше мало хвилює як посадовців, так і представників громадськості (у тому числі представників владних структур, які опікуються колишніми ув'язненими). Нерідко трапляються ситуації, коли людина, зіштовхнувшись із низкою проблем (відсутність житла, роботи, довіри з боку близьких, звичайна побутова ксенофобія з боку незнайомих людей), втрачає надію і повертається знову в місце позбавлення волі, але вже на більш тривалий термін [1].

Покращити ситуацію в цій галузі можна завдяки вивченню та запровадженню адаптаційних технологій при роботі з цією соціальною групою. Тому об'єктом даного дослідження є процес соціальної роботи з людьми, які вийшли з місць позбавлення волі. Звідси впливає предмет дослідження – технології соціальної роботи з людьми, які вийшли з місць позбавлення волі. Метою наших пошуків є характеристика соціально-технологічного підходу до людей, які вийшли з місць позбавлення волі. Виходячи з поставленої мети доцільним вважаємо доцільним сформулювати такі завдання: визначити соціальні чинники, які призвели до ув'язнення; проаналізувати процес соціальної роботи з людьми, які вийшли з місць позбавлення волі; розробити технологію соціальної роботи з людьми, які вийшли з місць позбавлення волі.

Необхідність позитивної соціальної інтеграції колишніх ув'язнених виражається в тому, що особи, які відбули покарання, скоюють нові злочини, породжують страх, тривогу і завдають збитку соціально-економічному життю суспільства. Деякі з них є професійними злочинцями, але деякі, будучи рецидивістами, вважають, що повернутися до злочинного життя їх змусили обставини, оскільки по-іншому їм було не вижити. Багато хто з колишніх ув'язнених зіштовхується з реальними проблемами: безробіття, зловживання алкоголем або наркотиками, родинні взаємини, погляди, переконання і взаємини з іншими злочинцями.

Таким чином, цілеспрямована соціальна робота з людьми, які вийшли з місць позбавлення волі – інструмент, умова, процес соціального обслуговування для ресоціалізації колишнього засудженого.

Служби соціальної адаптації можуть добитися наступних бажаних результатів на користь суспільства: скоротити тенденцію для колишніх ув'язнених повертатися до

злочинної поведінки після звільнення, допомогти слабкішим злочинцям протистояти впливу сильніших, дозволити колишнім ув'язненим внести позитивний вклад до суспільного життя після звільнення, скоротити проблеми, які вони створюють для органів влади і суспільства в цілому, скоротити потреби у витрачанні засобів на діяльність правоохоронних органів.

І, незважаючи на те, що Державний центр соціальних служб для молоді розробив методичні рекомендації, має угоди з іншими організаціями, котрі так чи інакше працюють з колишніми в'язнями, в дійсності механізм співпраці вироблений слабо, а державні програми належним чином не виконуються. Актуальним завданням практичної соціальної допомоги людям, які звільняються із місць позбавлення волі вважаємо розробку законодавчої бази і дієвих механізмів фінансування центрів соціальної адаптації, а також створення єдиного органу координації процесів соціальної адаптації та факторів, що їх утруднюють.

Використана література

1. Проскура В.В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі / В.В. Проскура // Соціальна політика і соціальна робота. – 2005. – № 1 (29). – С.20–30.

Авторка статті:

Діана Самчук,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Соціальна робота з людьми похилого віку – це багатоаспектний та багатоплановий напрям соціальної роботи.

Вона зачіпає такі сфери життєдіяльності як: організація дозвілля, подолання криз, здоров'я, фінанси; в нашій країні проводиться за такими напрямками як:

- соціальна допомога та догляд в стаціонарних установах Міністерства праці і соціальної політики України;
- соціальна робота з людьми похилого віку в територіальних центрах і відділеннях денного перебування;
- соціальна підтримка та догляд вдома;
- соціальна допомога, соціальне забезпечення, тобто, створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності.

Як наголошує Л. Тюття, соціальна допомога людям похилого віку « це забезпечення у грошовій чи натуральній формах, у вигляді послуг чи пілг, які надаються із урахуванням законодавчо закріплених державою соціальних гарантій із соціального забезпечення» [2, с. 284].

В Україні соціальна допомога включає ряд тимчасових або ж разових доплат до пенсій та соціальних допомог, натуральних видач та послуг для надання адресної, диференційованої соціальної підтримки різним категоріям старшихлюдей, нейтралізації або усунення критичних життєвих ситуацій, які виникають у зв'язку із соціальними та економічними умовами життя. В Україні прийнято виділяти адресну соціальну допомогу, термінову соціальну допомогу, бригадну соціальну допомогу для важко хворих. У свою чергу, адресна соціальна допомога надається людям похилого віку, які переживають особливо складний життєвий період. В такому випадку літніх людей відвідують соціальні працівники та надається необхідна соціально-психологічна або побутова допомога [2].

Зараз, соціальна робота з людьми похилого віку займає пріоритетне місце в системі соціального захисту населення.

Багатогранний аспект роботи, з людьми даної категорії населення, полягає в, перш за все, уважному ставленні та спостереженні за іншими, вмінні увійти в їх особистісний світ з їх переживаннями. Це вміння сприймати старих людей такими як вони є. По-друге, це заплановані дії, довіра та поміч в процесах адаптації людини похилого віку до нових життєвих умов. По-третє, це супровід помираючого, надання допомоги членам сім'ї в цей важкий період. Тільки після того, як соціальний працівник прийме ці принципи та покладе їх в основу професіоналізму, тоді можна витримати всі психічні та фізичні навантаження, які пов'язані з доглядом за людиною похилого віку [5].

Оволодіння навичками спілкування із старими людьми – не просте завдання. Окрім уміння вислухати стару людину з розумінням її потреб, необхідно зібрати і об'єктивну інформацію про неї, проаналізувати і оцінити ситуацію, в якій вона знаходиться,

визначити, в чому полягають її об'єктивні труднощі, а що є результатом суб'єктивних переживань. Важливо не дати старій людині бути ведучим в бесіді і в подальших контактах. Важливим є вміння доброзичливо і шанобливо перемикає бесіду, направляючи її в потрібне для соціального працівника русло. Важливим є і уміння закінчити бесіду, не образивши старої людини та переконати її, що всі її проблеми будуть враховані і по можливості задоволені. Ніколи не потрібно категорично відмовляти в проханнях або стверджувати, що всі прохання будуть виконані. Найвищим показником професіоналізму соціального працівника є довіра старої людини, прийняття порад, всі зусилля повинні бути направлені на активізацію старої людини, спонукаючи самотійно вирішувати її особисті проблеми [4].

Особливої уваги заслуговує ставлення самих людей похилого віку до тієї допомоги, яку їм надають соціальні працівники. Практичний досвід і спеціально проведені дослідження дозволяють виділити декілька певних стереотипів поведінки літніх і старих людей:

- активне неприйняття соціальної допомоги в повсякденному житті, недовіра до соціальних працівників, небажання бути залежними від чужих, сторонніх людей;
- рентні установки, прагнення і наполегливість в отриманні як можна більшої кількості послуг з боку соціальних працівників, покладання на останніх, виконання всіх побутових обов'язків;
- невдоволеність своїми життєвими умовами переноситься на соціальних працівників, з якими безпосередньо спілкуються;
- соціальний працівник сприймається як об'єкт, який несе відповідальність за їх фізичне здоров'я, моральний і матеріальний стан [1, с. 29].

Основна частина людей похилого віку, з якими ведеться соціальна робота, в різних її видах, виражає свою щирі подяку соціальним працівникам, високо оцінює їх працю. Але, нерідким є і недоброзичливе відношення, підозрілість, незадоволеність послугами, що надаються. Іноді вдаються і до надмірного захоплення, вихваляння соціального працівника, щоб добитися від нього тих послуг, які не входять в перелік виконуваних обов'язків.

Соціальним працівникам потрібно із самого початку готуватися до того, що в їх роботі подяк буде значно менше, ніж підозрілості, необґрунтованих звинувачень, а нерідко і незаслужених образ. Соціальні працівники повинні бути підготовлені до того, щоб бути терплячими і дбайливими.

Отже, підводячи підсумок, можна виявити, що ціль соціальної роботи з людьми похилого віку полягає в тому, щоб, допомагаючи людині, яка потрапила у важку життєву ситуацію, змінити її, допомогти людині прийняти ту чи іншу проблему як дану реальність, адаптуватися до нової життєвої ситуації, щоб, у кінцевому рахунку, людина не потребувала сторонньої допомоги, тобто стала самодостатньою.

Таким чином, допомога в соціальній роботі виступає як засіб досягнення мети, як інструмент, завдяки якому зріла людина знаходить визначений гармонічний стан на досить довгий період свого життя й може повноцінно соціально функціонувати.

Використана література

1. Горбушина О.П. Психологические особенности социальной работы с пожилыми людьми / О.П. Горбушина // Журнал прикладной психологии. – 2003. – № 2. – С. 68.
2. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Т. Тюптя. І. Б. Іванова. – К. : Знання, 2008. – 574 с.
3. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/154338>.
4. Система соціального обслуговування населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-12118.html>.

Автор статті:

Влад Ільницький,

магістрант

спеціальності 222 Медицина,

Вінницький національний університет

імені М.І. Пирогова

Наукова керівниця:

Алла Шаюк,

кандидатка медичних наук, доцентка

кафедри психології розвитку та консультування,

лікарка-невропатолог КП «Лікарня №1»

ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ МАСАЖУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

На сьогодні медична спільнота висловлює глибоке занепокоєння щодо масштабів поширеності неінфекційних захворювань. Згідно з статистики у понад 25% дорослого населення України віком 18–65 років відзначають 7% хронічних захворювань. Наразі хвороби та хронічні стани є основними причинами смертності в Україні, особливо серед осіб працездатного віку. Науковцями підтверджено, що здоровий спосіб життя, профілактика захворювань, масаж значно менш затратні та набагато ефективніші, ніж діагностика та лікування хворих [1; 5].

Наукове обґрунтування масажу належить вченим М. Мудрову та С. Забеліну, які пропагували масаж та фізичні вправи як засіб, що сприяє гармонійному розвитку людини. Позитивний вплив масажу на фізичну працездатність людини узагальнили І. Заблудовський, М. Іоффе, О. Вербов, А. Бірюков, В. Крамаренко, В. Преварський, О. Штеренгерц та ін.

Масаж – це метод оздоровлення, підвищення працездатності, лікування та профілактики захворювань, а також реабілітації, що включає сукупність прийомів механічного дозованого впливу на різні ділянки поверхні тіла [1].

Зазначимо, що в основі механізму впливу масажу на організм лежить складний процес, зумовлений нервово-рефлекторним, гуморальним та механічним впливом. Всі вони між собою взаємопов'язані, так що відокремити практично один від одного неможливо [3].

Під час масажу механічним шляхом шкіра очищується від злущених клітин епідермісу, пилу, мікробів, шкірні судини розширюються, збільшується приплив артеріальної крові до масованої ділянки, підвищується місцева температура, активізується насичення шкіри киснем і поживними речовинами, підсилюються ферментативні процеси, посилюється екскреція потових та сальних залоз, посилюється виділення гістаміну та ацетилхоліну, підвищується еластичність, пружність і тонус шкіри, збільшується відтік венозної крові та лімфи [2].

Науковці стверджують, що вплив масажу на систему кровообігу та лімфообігу виявляється, насамперед, у розширенні та збільшенні кількості функціонуючих капілярів. Кількість розкритих капілярів у 1 мм² поперечного розтину м'яза зростає у 45 разів, а загальна їх місткість – у 140 разів. Швидкість кровообігу прискорюється, покращується венозний кровообіг, зменшується периферичний опір. Разом з тим відбувається збільшення кількості стікаючої лімфи із ділянки що масажується, прискорюється її проходження по судинах, підвищується лімфообіг у 6-8 разів [4].

Масаж сприяє посиленню газообміну, збільшенню насичення киснем артеріальної крові та споживання кисню тканинами, виділення вуглекислого газу, зменшенню

застійних явищ в легенях, поліпшенню їх вентиляції та покращенню функції зовнішнього дихання [3].

Високу ефективність має масаж при порушеннях рухових функцій, зумовлених захворюваннями центральної та периферійної нервової системи.

Отже, використовуючи масаж людина може покращити своє здоров'я і зовнішній вигляд відкритих частин тіла.

Використана література

1. Ковальчук А. П. Масаж загальний і самомасаж: навчально-методичний посібник для студентів факультету фізичного виховання і спорту/ А.П. Ковальчук, А.С. Сулима – Вінниця: 2018 – 124 с.
2. Вакуленко Л. О. Лікувальний масаж / Л. О. Вакуленко, Г. В. Прилуцька, Д. В. Вакуленко, П. П. Прилуцький. – Тернопіль: ТДМУ Укрмедкнига, 2006. – 468 с.
3. Степашко М. В. Масаж і лікувальна фізкультура в медицині: підручник / М. В. Степашко, Л. В. Сухостат. – К.: ВСВ Медицина, 2010. – 352 с.
4. Мороз Л. А. Універсальна енциклопедія лікувального і оздоровчого масажу / Л. А. Мороз. – Донецьк: ТОВ ВКФ БФО, 2011. – 432 с.

Авторка статті:

Діана Мирончук,

студентка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Особи, які відбули покарання в місцях позбавлення волі – це особи, які перебували певний термін у місцях позбавлення волі за певний злочин або проступок, і після закінчення строку потрапляють в наше соціальне середовище. Як і інші версти населення, такі люди потребують соціальної допомоги та адаптації. В цьому їм можуть допомогти соціальні служби, а точніше соціальні працівники. За деякий час до звільнення, установа, в якій особа відбувала позбавлення волі, надає запит до соціальної служби про наявність центру соціальної адаптації. Саме туди особа, яка відбула покарання, звертається за допомогою.

Перш за все, центр має надати такі послуги: місце проживання, у разі його відсутності; надання послуг необхідних спеціалістів, для забезпечення повноцінної соціальної адаптації; допомога в оформленні документів; допомогу у працевлаштуванні.

Всі ці процедури розпочинаються одна за одною після того як особа, яка звільнилася з місць позбавлення волі, стала на облік. З цього моменту, особа, яка відбула покарання в місцях позбавлення волі, стає «дитиною» соціального та територіального центру, адже над нею буде проводитись «опікунство» та адаптація до нормальних умов життя.

Технології соціальної роботи будуть виходити із завдань соціального центру, а саме забезпечення домівки, роботи та адаптації в соціумі. Домівка може бути як своя, де людина проживала до ув'язнення (обов'язково перевіряється, чи людина дісталась до місця свого проживання), або може бути наданий соціальний гуртожиток.

Всі знають, що таким особам тяжко адаптуватись, а особливо знайти роботу, тому соціальні працівники допомагають їм в цьому. Це можуть бути різні тренінги, індивідуальні бесіди, в яких ми зможемо зрозуміти, чого саме хоче людина, чи бажає вона змінити своє життя, яке майбутнє вона бачить для себе, її побажання і багато іншого. Також нам потрібно дізнатись психологічний стан особи, в цьому нам може допомогти психолог, який має на це повноваження.

З приводу працевлаштування соціальний працівник може допомогти особі таким чином: знайти роботу; написати характеристику (з соціального центру, після адаптації).

Як на мене, це є найголовніші технології соціальної роботи з особами, які перебували в місцях позбавлення волі, тому що за допомогою них людина поступово впливається в соціум, вона не відчуває себе іншою, особа знаходиться під соціальним захистом, якщо в неї виникнуть труднощі, вона буде знати куди звернутись за допомогою. І важливим є налагодити тісний контакт з особою, щоб вона довірилась спеціалісту. Ось тоді і будуть ці технології ефективні, саме тоді вони будуть діяти.

Автор статті:

Богдан Зелінський,

студент

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ

На даний час молодь являється однією з найбільш специфічних соціально-демографічних груп. Однак, саме молодь виступає провідником демографічного політичного та соціально-економічного поступу, являється визначальним чинником перетворень та адекватних змін відповідно до потреб часу. Саме від того, наскільки молоде покоління готове брати на себе відповідальність та бути активним у розвитку громади, залежить доля країни, майбутній розвиток та благополуччя якої належить саме молоді. Виходячи з цих факторів вкрай необхідним є здійснення ефективної молодіжної політики.

Під державною молодіжною політикою розуміють діяльність держави, що спрямована на створення правових, економічних й організаційних умов і гарантій для самореалізації особистості молоді, розвитку молодіжних об'єднань, рухів та ініціатив. Фундамент основ державної молодіжної політики в незалежній Україні було закладено прийняттям Верховною Радою України Декларації "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" (15 грудня 1992 р.) та Закону України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" (5 лютого 1993 р.) [1].

Декларація стала основою для подальшого розвитку в цьому напрямі, її головними напрямками вважаються:

- розвиток та захист прав інтелектуальної власності та потенціалу молоді;
- створення умов для оволодіння молоддю духовними та культурними цінностями українського народу та безпосередній участі у їх відродженні та розвитку;
- формування у молоді почуття національної гордості, патріотизму, готовності захищати суверенітет України;

В цілому, одним із найголовніших напрямків діяльності соціальних працівників в рамках роботи з молоддю, є вирішення питань соціальної допомоги, надання соціальних послуг, профілактики та реабілітації молоді. Основним завданням соціальної роботи є вироблення у молоді здатності самостійно вирішувати свої проблеми, адаптуватися до нових соціально-економічних умов ринкової економіки, отримати навички самостійного життя і брати участь у громадському самоуправлінні. Суб'єкт цього виду діяльності – соціальні служби для молоді, що являють собою сукупність державних і недержавних структур, спеціалізованих закладів з надання соціальної допомоги й захисту молодих людей, підтримки їхніх ініціатив. На державному рівні функціонує Український державний центр соціальних служб для молоді. На регіональному рівні в Україні діють 27 регіональних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦССМ). На місцевому рівні в кожному регіоні діють районні, міські та районні в містах центри ССМ.

Особливої уваги тут надають таким завданням, як надання різноманітних соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги, консультування дітей та молоді. При цьому всі ці

види соціальної допомоги молоді можуть здійснюватися в різних формах: очних, заочних, стаціонарних, комплексних. Ведеться також розробка та здійснюються заходи щодо створення умов, достатніх для комфортної й успішної життєдіяльності різних категорій дітей та молоді.

Під соціальною роботою з молоддю розуміється професійна діяльність з надання допомоги як окремій молодій людині, так і групам молодих людей з метою покращання чи відновлення їх здатності до соціального функціонування [1].

Можна визначити дві моделі соціальної роботи з молоддю – інтегративну і дефіцитну. Інтегративна модель – це соціальна робота в широкому сенсі, яка повинна сприяти соціалізації молоді. У цьому аспекті соціальна робота практично співвідноситься з таким видом професійної діяльності, як соціальна педагогіка. Реалізація даної моделі можлива лише через заподіяння державно-громадського затратного механізму, використання значних фінансових, а також людських і матеріальних ресурсів. Тому більшість країн з ринковою економікою вибирає дефіцитну модель розвитку соціальної роботи, орієнтовану, в першу чергу, на соціально уражені прошарки населення, групи ризику, інвалідів і одиноких, а також дітей і підлітків [3].

У роботі з молоддю в умовах сучасної України актуальне є використання новітніх зарубіжних технологій у галузі соціальної роботи з молоддю, які отримали узагальнюючу назву «мобільна соціальна робота з молоддю».

Сутність мобільної соціальної роботи – контроль за тією частиною молоді, яка не схильна звертатися ані в молодіжні центри, ані в консультаційні пункти, виявляючи схильність до девіантної поведінки і агресивність. Принцип мобільної соціальної роботи – встановлення взаємин і взаємодій з метою проникнення у світ молодих людей, схильних до правопорушень [2].

Соціальна робота з молоддю є одним з її найважливіших напрямів. Вона потребує наукової обґрунтованості, творчості, ініціативності, наполегливості, системності, координації зусиль різних відомств, що займаються проблемами молоді.

Використана література

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Академія праці та соціальних відносин. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 172 с.
2. Антонова В. Л. Социальная работа с различными категориями населения: Учеб. пособие – Якутск: Якутский гос. ун-т им. М.К. Амосова; Пед. ин-т., 2001. – 60 с.
3. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

Авторка статті:

Ганна Ніконенко,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНОЮ МОЛОДДЮ

Основними проблемами молодіжного працевлаштування сьогодні в Україні є: пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напруження на ринку праці. Проблема безробіття молоді все більше привертає до себе увагу вчених і практиків. Багато дослідників в своїх працях аналізують становище зайнятості населення України. Питання безробіття вивчали такі автори як В. Бочарова, А. Капська, М. Перепелиця, О. Палій, В. Скуратівський, М. Шакурова та інші.

Дослідники стверджують, що якісна незбалансованість робочої сили з робочими місцями, слабе регулювання ринку, недостатня сфера прикладання праці на селі призводять до того, що молодь, як найбільш соціально уразлива група працездатного населення, перетворилася в основне джерело поповнення незайнятого населення. Внаслідок збільшення обсягу пропозиції робочої сили з боку молодих людей посилюються труднощі їх працевлаштування на ринку праці.

Досліджуючи безробіття сільської молоді, вчені стверджують, що насамперед воно пов'язане з відсутністю концептуальних підходів розвитку сфери зайнятості на селі і стратегії розвитку українського села в цілому. Відмова держави від регулювання найважливіших соціальних і економічних завдань на селі призвела до різкого зниження рівня життя населення, рівня загальної і професійної освіти сільської молоді.

На основі досліджень В. Кравченко виявлено такі новітні тенденції формування і розвитку молодіжного сегменту ринку праці України [2]:

- падіння попиту на послуги праці молоді внаслідок структурної кризи економіки та тривалого падіння рівня суспільного виробництва. На тлі загальноукраїнського скорочення попиту на робочу силу (на 41,3% за 2014 – 2019 рр.) попит на послуги праці молоді скорочувався більш високими темпами (на 64% за той самий період);
- інтенсивне зростання чисельності незайнятих та безробітних серед молоді. За період 2014 – 2019 рр. чисельність офіційно зареєстрованої безробітної молоді зросла втричі (відповідно з 118,7 тис. осіб до 358,8 тис. осіб). Крім того, майже 20% безробітної молоді – це випускники загальноосвітніх шкіл, вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації. При цьому, державна служба зайнятості працевлаштовує близько 32% випускників навчальних закладів, решта влаштовується самостійно, проходить перекваліфікацію чи поповнює ряди добровільно безробітних;
- зменшення обсягів і рівня зайнятості молоді в галузях економіки. За період 2014–2019 рр. загальна чисельність молоді, зайнятої в усіх сферах економічної діяльності, зменшилась з 2547,0 тис. осіб у 2014 р. до 2389,8 тис. осіб у 2019 р., або на 6,2%. Ці зміни супроводжувались істотною трансформацією галузевої структури зайнятості молоді;

- поглиблення диспропорції між пропозицією робочої сили з боку осіб у віці 15–28 років та попитом на неї. Протягом 2000–2007 рр. у межах молодіжного сегменту ринку праці значення коефіцієнту навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію) збільшилось у 15,5 разів і на початок 2007 р. становило 31 особу (для національного ринку праці значення аналогічного показника становило 24 особи).
- збільшення чисельності бажаючих отримувати економічну, юридичну та медичну освіту. В умовах загострення невідповідності професійно-кваліфікаційної структури молодих працівників сучасним запитам економіки такі зрушення не сприятимуть формуванню збалансованого ринку праці.

Відповідно, основними напрямками соціальної роботи із безробітною молоддю можуть бути: інформування про ситуацію на ринку праці та ринку освітніх послуг; проведення активної профорієнтаційної роботи; соціально-психологічна підготовка до конкурентної боротьби за робочі місця; навчання типовим моделям працевлаштування [3].

Погоджуючись з точкою зору О. Чурилова, який стверджував, що невирішені проблеми працевлаштування молоді призводять до зростання безробіття та зниження рівня життя; поширення пасивних (утриманство), нерегламентованих (тіньова зайнятість) і деструктивних (кримінал) моделей поведінки; спонукають до зовнішніх трудових міграцій; спричиняють психологічні зміни (втрату мотивації до праці, зміну структури ціннісних орієнтацій і падіння престижності легальної зайнятості), можна стверджувати, що інтенсивне зростання кількості безробітних серед молоді негативно відображається на соціальному розвитку українського суспільства.

Причин досліджуваного явища є багато: соціальні наслідки демографічних, організаційних, структурних диспропорцій в межах цілої країни, які утворювались історично і поглиблювались в умовах економічної кризи; зростання соціальної нерівності в усьому суспільстві, що особливо позначається на молоді, відсутність сильної послідовної державної соціальної політики тощо.

Таким чином, можна сформулювати висновки. Молодь – це одна з найбільш економічно вразливих соціальних спільнот; головною ознакою становища молоді на ринку праці залишається диспропорція між пропозицією робочої сили та попитом на неї; продовжує зростати вимушена незайнятість молоді у вигляді зареєстрованого і прихованого безробіття.

Використана література

1. Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2014 -2019 роки» від 18 листопада 2013 р.
2. Кравченко В. Л. Молодіжний сегмент ринку праці: новітні тенденції та перспективи розвитку в Україні // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил в Україні. – 2017. – Вип. 5. – С. 197–203.

Авторка статті:

Оксана Столяренко,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРИЙОМНОЮ СІМ'ЄЮ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Слід зазначити, що, оцінюючи стан професійних знань у прийомних батьків, більшість дослідників сходяться в тому, що прийомна сім'я повинна мати можливість отримати зовнішню підтримку з боку фахівців. Концепція командної роботи прийомної сім'ї з зовнішніми фахівцями називається технологією соціального супроводу [1].

Процес супроводу розвитку дитини здійснюється на основі наступних принципів [4]:

- рекомендаційний характер рад супроводжуючого;
- пріоритет інтересів супроводжуваного;
- безперервність супроводу;
- мультидисциплінарний супровід;
- прагнення до автономізації.

Досліджуючи особливості супроводу прийомних сімей, вчені до цих загальних положень додали ряд важливих теоретичних закономірностей. Найбільш цікавими для розуміння педагогічної сутності супроводу є висновки Ж. Захарової про супровід в прийомній сім'ї процесу виховання. На підставі широкого масиву даних і дослідно-експериментальної роботи авторка приходить до висновку, що «соціальний супровід процесу виховання прийомної дитини в прийомній сім'ї буде ефективним, якщо він [3, с. 217]:

- ґрунтується на принципах: безперервності; афірмації, системної допомоги родині, кожному її члену; випереджаючого навчання; діяльнісного опосередкування; аксіологічної спрямованості змісту; комплексного використання зовнішнього і внутрішніх ресурсів, варіативності, поступовості переходу від прямої допомоги до взаємодопомоги і самопомоги;
- реалізує діагностичну, адаптаційну, освітню, посередницьку, охоронно-захисну, організаційно-управлінську функції;
- носить багаторівневий і інтегративний характер;
- передбачає своїм смисловим простором залучення прийомних дітей до вічних сімейних цінностей, занурення їх в сімейну субкультуру любові, довіри, зацікавленості в кожному і діяльної участі в їхній долі;
- спирається на механізми сімейних проб, зсуву мотиву на мету, соціального загартовування і гуманізації дитячо-батьківських відносин.

Прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1-го до 4-х дітей на виховання та спільне проживання (відповідно до Закону України «Про охорону дитинства») [2]. Функціонування прийомних сімей регулюється Положенням про прийомну сім'ю, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України (№ 565 від 26 квітня 2002 року) [5].

Прийомна сім'я – це особлива сімейна система, яка об'єднує в собі базисну сім'ю і прийомну дитину. Становлення і розвиток сім'ї даного виду протікає інакше, ніж в звичайних сім'ях. Як правило, прийомні сім'ї потребують особливої допомоги фахівців, так як прийомні діти вже мали досвід перебування в неблагополучних сім'ях або інтернатних установах і тому мають специфічні проблеми розвитку (порушення процесу формування прихильності, затримки розвитку і т.д.). Перед прийомними батьками постають питання: чому і як навчати дітей, як з ними спілкуватися, як справлятися з капризами і непослухами, не посилюючи при цьому психологічні травми отримані дитиною до поміщення її в сім'ю. У сукупності всі ці проблеми призводять до зростання ризику повернення дітей з прийомних сімей в інтернатні установи.

Найближчим оточенням для дитини-сироти, переданої для подальшого виховання в прийомну сім'ю, є члени прийомної сім'ї, яка покликана задовольнити потребу своїх членів у визнанні, повазі, надати їм емоційну підтримку і забезпечити їх психологічний захист. В процесі взаємодії прийомних батьків та дитини відбувається її сімейна соціалізація, засвоєння нею певної системи норм, цінностей і знань. Основними причинами негативних взаємин в прийомній сім'ї, як правило, є: невірна позиція прийомних батьків, що визначає тип виховання; відсутність у них необхідного рівня соціально-педагогічної культури для поліпшення взаєморозуміння в сім'ї. Все це обумовлює актуальність і необхідність соціального супроводу прийомної сім'ї.

Можемо зробити висновок, що в прийомній сім'ї виникає достатня кількість проблем, які важче розв'язуються, а саме: негативний досвід виховання дитини в батьківській родині, дисципліна і т.д. Всі вони, найчастіше, впливають на успішність створення гармонійних стосунків у сім'ї, висловлюючись в особливостях поведінки і характер прийомну дитину.

Таким чином, виходячи з усього вищесказаного ми можемо запропонувати модель профілактики вторинного соціального сирітства прийомних дітей, реалізація якої повинна початися в державній установі, куди поміщена дитина, яка залишилася без піклування і систематично продовжити своє «існування» на момент прийняття дитини в прийомну Бажано, щоб підготовча діяльність носила практико-орієнтований характер і включала такі блоки:

а) навчальний (підготовка ведеться з дітьми, яким вже підібрана найбільш підходяща для них потенційна сім'я). На спеціально організованих заняттях соціальним педагогом, педагогом-психологом, вихователем, діти отримують як теоретичні, так і практичні уявлення, і навички сімейного проживання, формують власне уявлення образу майбутньої сім'ї. Тут велика увага приділяється виховання почуття відповідальності і самостійності у вихованців, а також конструктивної взаємодії і співпраці з однолітками і дорослими;

б) сімейних проб (дитина, знаходиться в сім'ї, куди вона зазвичай відправлялась під час вихідних і канікул). Тут з нею здійснюється рефлексія проживання і взаємодії, дитина має можливість отримувати індивідуальну допомогу при виникненні природних труднощів в новому житті. Отже, основна мета цього блоку полягає в наданні дитині можливості познайомитися ближче з сім'єю в неформальній обстановці, в процесі спільних справ, а також відпрацювати на практиці отримані в ході навчання навички і прийоми соціальної

взаємодії. В результаті такої підготовки вдається зняти у дітей напругу, тривожність у спілкуванні з майбутніми прийомними батьками, визначити шляхи самовдосконалення, сформованість адекватних уявлень про труднощі адаптації в сім'ї, негативні наслідки неприйняття вимог сім'ї, незнання можливих варіантів правильної поведінки, порядку своїх дій в конфліктних ситуаціях. Наявність такого етапу дозволяє створити умови для підвищення готовності самої дитини, її бажання жити в родині прийомних батьків, розвиток її здатності будувати відносини в близьких сімейних контактах, сформувати позитивний образ майбутньої сім'ї. На всьому етапі соціальний педагог і педагог-психолог підтримують контакт з дитиною і батьками, при необхідності обговорюють, коректують свою подальшу роботу по надання індивідуальної допомоги дітям;

в) консультативний блок. На цьому етапі фахівці вже мають певне уявлення про особливості конкретної дитини, розуміють специфіку сім'ї, яка претендує на роль прийомних батьків, усвідомлюють, з якими складнощами може зіткнутися дитина в нових умовах, тому мета фахівців привчити дитину до звернення до них за консультацією при виникненні труднощів у спілкуванні. Результатом реалізації таких занять стане розширення уявлень дітей про права та обов'язки кожного члена сім'ї, господарської діяльності та економічних розрахунках бюджету, а також конструктивної взаємодії і підвищення самооцінки учасників занять, а найголовніше – підвищення адаптивних здібностей вихованців в нових умовах проживання.

Таким чином, фахівцям соціальної сфери, з метою підвищення ефективності застосування інноваційної технології соціального супроводу в практиці соціальної роботи з прийомними сім'ями, слід спиратися в своїй діяльності на компетентнісний підхід, який включає в себе: досвід, знання, вміння, навички фахівця в роботі з цією категорією населення, її особливості і змістовний характер, в тому числі, основні методи, методики здійснення соціального супроводу, які повинні відповідати індивідуальній ситуації об'єкта (прийомної сім'ї) на виправлення якої ця дія спрямована.

Використана література

1. Борисова В. І. Наставництво – одна з форм соціальної та психологічної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавленим батьківського піклування, до самостійного життя. // Актуальні проблеми приватного права : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.). – Харків : Право, 2019. – С. 16.
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 30. – Ст. 142.
3. Захарова Ж. А. Психолого-педагогическое сопровождение замещающей семьи, принявшей на воспитание ребенка из учреждения государственного попечения. // Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова. – 2015. – № 4. – С. 216–220.
4. Меркулова Н. А. Психологические проблемы воспитания детей-сирот в приемных семьях. // Концепт : науч.-метод. электрон. журн. – 2015. – № 51. – С. 35–37. URL: <http://e-koncept.ru/2015/75001.htm> (дата звернення: 23.12.2019)

Авторка статті:

Софія Пастошук,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Проблема насильства в сім'ї нині є актуальною. Насильство в сім'ї – це порушення прав людини, яке є не «приватною» проблемою сім'ї, а питанням, що потребує вирішення на державному рівні. Саме тому дослідження соціальної роботи з людьми, які зазнали насильства в сім'ї є актуальним, необхідно розширювати теоретичні та законодавчі розробки щодо профілактики цього явища, виходячи з результатів соціологічних досліджень та практики.

Соціальна робота з людьми, які зазнали насильства в сім'ї широко розглянуто у зарубіжних та вітчизняних літературних джерелах. Теоретичні й практичні аспекти цієї проблеми відображено в роботах учених і фахівців: А. Виноградов, М. Легенька, Н. Лесько, А. Парфанович, М. Пригодій, О. Семчишина, Ю. Сербалюк й ін.

Легенька М. М. звертає увагу, що вихідні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з насильством в сім'ї ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. До найбільш важливих міжнародних нормативно-правових документів уважаємо за доцільне віднести Модельний закон ООН про домашнє насильство, ухвалений 2 лютого 1996 року Комісією ООН з прав людини [1, с.113].

А. Парфанович зауважує, що згідно Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року насильство в сім'ї розглядається як будь-які умисні дії (бездіяльність), а так само погрозу вчинення фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства одним учасником сімейних стосунків щодо іншого, якщо ці дії порушують права і свободи члена сім'ї і завдають йому матеріальну чи моральну шкоду, шкоду фізичному чи психічному здоров'ю [2, с.24]. Характеристики видів насильства здійснюються як на законодавчо-нормативному, соціально-організаційному рівні суспільних відносин, так і в науковій сфері.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді використовують індивідуальний та груповий метод консультативної роботи з постраждалими від насильства в сім'ї (наприклад, консультування, ведення випадку, соціальна терапія, інтерактивні заняття, телефонне консультування). Переважно консультування здійснюється у формі відповіді на запит постраждалої людини від насильства в сім'ї з використанням таких форм як інтерв'ю, бесіда та обговорення. Для встановлення першого контакту, перша консультація та подальше консультування постраждалих від насильства в сім'ї, відбуваються наодинці з соціальним працівником, за умови відсутності особи, яка вчинила насильство в сім'ї та інших осіб, які могли б негативно впливати на стан постраждалого під час консультування [5, с.124].

Телефонне консультування як дистанційна форма консультування постраждалих від насильства в сім'ї, застосовується в діяльності міських і районних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центру роботи з постраждалими.

Ведення випадку постраждалого від насильства в сім'ї, застосовується в процесі соціально-педагогічної реабілітації як метод соціальної роботи, який дозволяє оцінити ступінь проблеми, надати необхідну індивідуальну підтримку та дієву допомогу.

Досліджуючи метод групової роботи, Р. Вайнола зауважує на тому, що перевагами використання групових форм в практиці соціальної роботи є: відтворення в групі моделі зовнішнього світу, що дозволяє програвати реалістичні ситуації в штучно створеній взаємодії; вплив на індивідуальні життєві позиції учасників групи засобами прихованих факторів соціального тиску; можливість отримання зворотного зв'язку й підтримки від учасників, які мають спільні проблеми чи переживання; прийняття цінностей і потреб інших в процесі групової взаємодії; вирішення проблем, які з'являються в міжособистісних стосунках; можливість відчути на собі наслідки власних вчинків, проекспериментувати з різними стилями спілкування з партнерами по групі; заохочення спроби саморозкриття та вдосконалення кожного її члена і внаслідок цього зростання впевненості клієнта у власних силах; гнучкість форм групової роботи дозволяє охопити більшу кількість клієнтів, які мають спільні проблеми та потребують допомоги [6, с. 297].

Однією з таких форм групової роботи є групи взаємодопомоги. Діяльність груп взаємодопомоги здійснюється з метою створення середовища взаємопідтримки для постраждалих від насильства в сім'ї. Основне завдання діяльності такої групи – перехід від пасивної і бездіяльної позиції постраждалого від насильства в сім'ї, до власної активності та відповідальності у вирішенні власних проблем.

Провідними методами соціально-педагогічної діяльності у групі взаємодопомоги можуть бути заняття інформаційно-просвітницького та терапевтичного характеру, які допоможуть постраждалим від насильства в сім'ї здобути очікувані знання, розширити уявлення про власні можливості, отримати досвід спілкування з представниками різних галузей соціальної сфери і третього сектору, спостерігати можливості постраждалих щодо самореалізації і самовдосконалення (на прикладі залучених фахівців різних галузей).

М. Пригодій та К. Жосан розробили наступні рекомендації для вирішення проблеми запобігання насильству в сім'ї в соціально-психологічному та педагогічному аспектах:

1. Необхідно вчити дітей і дорослих не тільки культурі сімейних відносин, а й культурі управління власною поведінкою, культурі поведінки в конфліктній ситуації і способам виходу з неї.

2. Педагогічна та соціальна політика в школах та інших соціальних інститутах повинна бути спрямована, насамперед, на формування у людини почуття відповідальності за себе і за інших людей.

3. Через засоби масової інформації необхідно також вести пропаганду ненасильницьких способів вирішення сімейних конфліктів. Необхідна змістовна зміна інформаційно-виховних програм ЗМІ в плані обліку тем насильства в сім'ї. Зокрема, ввести в практику теле- і радіоконсультації та бесіди з проблем правового регулювання сімейних відносин; посилити соціальну рекламу з проблем сімейної політики, цивільних прав сім'ї, виховання дітей; активно залучати громадську увагу до проблеми неприпустимості насильства над дітьми в сім'ї.

4. Міністерству охорони здоров'я України активізувати роботу зі створення і підтримки спеціалізованих центрів з проблем запобігання сімейного насильства в кожному районному місті; в тому числі – кризових центрів для жінок і дітей; реабілітаційних відділень для підлітків з девіантною поведінкою і чоловіків, які бажають позбутися синдрому ґвалтівника. Розробити та впровадити відповідні соціально-психологічні програми реабілітації жертв сімейного насильства; організувати роботу телефонів довіри при центрах запобігання сімейного насильства, створити служби соціально-психологічного супроводу для сімей груп ризику (прийомних, молодих, колишніх ув'язнених, зловживаючих алкоголем, наркоманів й інших) [3, с.128].

Отже, з'ясування та аналіз концептуальних причин сімейного насильства дає можливість не лише глибше зрозуміти передумови його виникнення і механізми розвитку, а й на підставі сформульованих висновків розробити ефективні способи запобігання проявам агресивної поведінки.

Використана література

1. Легенька М. М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї і можливості його використання в Україні. // Право і Безпека. – 2017. – № 4. – С. 111-116.
2. Парфанович А. Характеристики видів насильства у стосунках молодої сім'ї. // Social work and education. – 2017. – Vol. 4, no. 1. – С. 22-32.
3. Пригодій М. А., Жосан К. В. Насильство в сім'ї як соціальна проблема. // Вісник Національного університету оборони України. – 2013. – Вип. 6. – С. 126-130.
4. Тунтуєва С. В. Методи групової соціально-педагогічної роботи з постраждалими від насильства в сім'ї. // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки. – 2014. – № 5(1). – С. 122-128.
5. Тунтуєва С. В. Індивідуальні форми соціально-педагогічної роботи з постраждалими від насильства в сім'ї. // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22(8). – С. 295-291.

Автори статті:

Олена Остапчук,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

Вадим Турський,

заступник директора Департаменту фінансів
Житомирської ОДА

ДОСВІД ЖИТОМИРЩИНИ У ЗДІЙСНЕННІ ҐЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ БЮДЖЕТНОЇ ПРОГРАМИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

За ініціативою Міністерства фінансів України із запровадження ґендерно-орієнтованого бюджетування та за підтримки проекту «Ґендерне бюджетування в Україні» представники робочої групи Житомирської області здійснили ґендерний бюджетний аналіз у сфері культури. До складу робочої групи (відповідно до розпорядження голови Житомирської ОДА № 427 від 13 грудня 2016 р.) увійшли представники департаменту фінансів облдержадміністрації, головного управління статистики в Житомирській області, фахівці сфери культури, науковці. У 2019 році робоча група працювала над ґендерним аналізом бюджетної програми «Фінансова підтримка театрів» (КПКВК 1014010), було з'ясовано наступне.

У Житомирській області функціонує КП «Житомирський академічний український музично-драматичний театр ім. І.А.Кочерги» Житомирської обласної ради (далі – муздрамтеатр), який знаходиться в місті Житомирі та отримує фінансову підтримку (90%) з обласного бюджету. Серед відвідувачів означеного муздрамтеатру переважають жінки – 64,7% осіб; чоловіки становлять 35,3% осіб. Разом із тим варто зауважити, що із загальної кількості глядачі із сільської місцевості становлять 15,7% осіб; з міської місцевості – 84,3% осіб, при чому з них 80,0% осіб – це мешканці одного міста – м. Житомира. Зазначимо, що 79,6 % коштів фінансової підтримки з обласного бюджету або 18 470,7 тис. грн. спрямовано на глядачів, які проживають у м. Житомир. Отже, визначена законодавством норма щодо загальнодоступності театрального мистецтва реалізується насамперед для мешканців міста Житомира. Метою діяльності театру є розвиток театрального мистецтва і театральної справи, формування та задоволення потреб населення в театральному мистецтві. У процесі надання послуги варто враховувати чинники, які впливають на доступ до послуги, зокрема, через графік роботи муздрамтеатру (зазвичай показ вистав з 19.00 до 21.00 години) та логістичні особливості (значні відстані до різних населених пунктів, графік руху транспорту, відсутність можливості придбати квиток он-лайн) культурна послуга, яка розраховується для всього населення області, є майже не доступна для віддалених населених пунктів, особливо це стосується сільського населення. Протягом 2018 року муздрамтеатр гастролював в межах області 11 днів та показав за цей час 19 вистав. Всього гастролями охоплено 5 міст обласного значення та 5 з 23 районів області, в яких показано по 1-2 вистави. Ґендерний аналіз дає можливість виявити різні групи користувачів послуг, з'ясувати причини такого стану речей та прийняти рішення для зміни ситуації.

Муздрамтеатр у репертуарі має 15 вистав для дітей (39%). Всього за 2018 рік показано 134 дитячі вистави (51% до загальної кількості). Більшість вистав для дорослих у 2018 році (75 вистав) – це комедії музичні та ліричні. На стаціонарі за 2018 рік показано 236 вистав.

Також робочою групою Житомирської області було виявлено інфраструктурні проблеми, що впливають на якість та можливість отримання послуги. Так, згідно із ДБН, кількість санітарних вузлів у театрах визначаються розрахунком, виходячи із співвідношення кількості чоловіків і жінок 1:2. Однак виявлено, що у Житомирському муздрамтеатрі ситуація із санітарними умовами для жінок не відповідає нормам. Так, у жіночій вбиральні на 4 умивальники та на 17 унітазів менше від норм, передбачених ДБН. Зрештою означена ситуація призводить до постійних черг до жіночих вбиралень під час роботи театру. При цьому у чоловічій вбиральні необхідного обладнання більше, ніж передбачено нормативами.

Проведений аналіз засвідчив, що відсутні можливості для безперешкодного відвідування театру особами з інвалідністю (приміщення та прибудинкова територія не пристосовані для пересування на візках). Ці та подібні інфраструктурні проблеми характерні для багатьох будівель і обмежують можливості отримання якісних публічних послуг різними категоріями громадян.

Відповідно до частини 2 статті 8 Закону України «Про культуру» діти дошкільного віку, учні, студенти, пенсіонери, особи з інвалідністю мають право на відвідування державних та комунальних закладів культури на пільгових умовах, передбачених законодавством. На виконання вказаної норми закону Міністерство культури України наказом від 30.01.2013 за № 43 рекомендувало керівникам підприємств, установ та організацій визначити один день останнього тижня місяця днем безкоштовного відвідування театрів інвалідами I та II групи, дітьми дошкільного віку, учнями середніх спеціальних навчальних закладів, студентами вузів, військовослужбовцями строкової служби, пенсіонерами, ветеранами, учасниками бойових дій. Однак, рішення щодо визначення таких «безкоштовних» днів муздрамтеатром прийнято лише у грудні 2018 року (встановлено днем безкоштовного відвідування п'ятницю останнього тижня кожного місяця за умови наявності вільних місць), що актуалізує проблему фактичного (реального) отримання культурної послуги вказаними цільовими групами.

Висновки. Аналізована бюджетна програма є ґендерно нейтральною. Кошти програми спрямовані без урахування конкретних потреб та інтересів різних за віком, місцем проживання та соціальним статусом груп чоловіків і жінок. Результативні показники паспорта бюджетної програми не містять ґендерних аспектів. Статистична форма «Звіт про діяльність театру № 9-нк» не містить ґендерної складової. Про необхідність покращення якості надання послуг свідчить неповна завантаженість залів муздрамтеатру – 66,7-75,7%. Можливість отримати відповідну культурну послугу є майже не доступною для мешканців / мешканок віддалених населених пунктів області, особливо сільської місцевості. Потребує доопрацювання механізм реалізації права окремих категорій населення на отримання відповідних послуг на пільгових умовах (безкоштовно). Існуюча система фінансової підтримки театру з обласного бюджету (до 90%) не стимулює театр до вдосконалення своєї діяльності. Означені проблеми потребують вирішення задля надання якісних послуг різним категоріям населення.

Пропозиції за результатами ґендерного аналізу бюджетної програми:

1. Головному розпоряднику бюджетних коштів – управлінню культури та туризму облдержадміністрації:

1.1. В паспорті бюджетної програми:

- змінити назву бюджетної програми на «Фінансова підтримка для забезпечення доступності послуг театрів»;
- здійснити розмежування результативних показників за типами театральних закладів;
- доповнити новими результативними показниками, а саме «відсоток глядачів пільгових категорій» та «відсоток охоплення гастрольною діяльністю адміністративно-територіальних одиниць області (райони, міста обласного значення)».

1.2. Опрацювати питання щодо вдосконалення існуючої, ґендерно нейтральної системи фінансової підтримки театрів (до 90 відсотків потреби) з урахуванням фактичного виконання відповідних показників їх роботи (планів, регіональної потреби, тощо) та з метою стимулювання покращення показників діяльності театрів.

2. Театрам пропонується організувати належну співпрацю з потенційними представниками цільових груп отримувачів послуг (дослідження та аналіз портрету кожної цільової групи, а саме вік, співвідношення чоловіків/жінок в групі, місце проживання, рівень освіти, рівень доходу, та інше) для визначення потреб глядачів та підготовки відповідного репертуару. Запровадження сторінки відгуків глядачів та постійний моніторинг глядацьких вподобань. За результатами досліджень забезпечити оновлення репертуарної афіші для відповідних категорій глядачів, особливо для більшого залучення молоді та чоловіків, глядачів з особливими потребами (наприклад, для відвідувачів з вадами слуху надання можливості перегляду вистав із текстовою візуалізацією на екрані в залі, для осіб із вадами зору забезпечити аудіоопис у навушниках, для людей з аутизмом та зниженою здатністю до навчання під час вистав залишати світло увімкненим, а звук приглушити, щоб відвідувачі почувались максимально комфортно);

3. З метою покращення зручності та доступності для глядачів театрам пропонується:

- опрацювати спільно з органами влади віддалених від міста Житомира адміністративно-територіальних одиниць та підприємствами-перевізниками, зміни в графіку окремих вистав;
- забезпечити максимальне охоплення території області гастрольною діяльністю;
- розробити проект абонементної системи відвідування вистав;
- оновити сайт для покращення інформаційного забезпечення населення та розвитку і доступності електронних послуг, запровадження онлайн бронювання та придбання електронних квитків на вистави;
- залучати можливості інших інтернет-ресурсів, зокрема використовувати соціальні мережі, блоги та спеціальні форуми, в тому числі для реклами театрів;

4. Власнику (Житомирській обласній раді), головному розпоряднику бюджетних коштів (управління культури та туризму облдержадміністрації) спільно з театрами вживати заходів щодо створення належних умов для перебування глядачів та умов праці для персоналу закладів. При проведенні ремонтів чи реконструкції театру неодмінно врахувати вимоги ДБН щодо забезпечення санітарними умовами. Також необхідно обов'язково обладнати вбиральні, розраховані для користування особами з інвалідністю

та інші спеціальні пристрої (пандуси, підйомники, поручні) для використання території навколо і всередині театру.

5. Театру вжити заходів щодо збільшення різних джерел фінансування, залучення меценатів та спонсорів для надання фінансової, матеріальної та іншої підтримки (фандрейзинг). Розширити перелік супутніх платних послуг шляхом проведення майстер-класів, тренінгів, створення театральних студій, надання послуг по організації і проведенню свят та урочистостей тощо.

6. Управлінню культури та туризму облдержадміністрації спільно з обласною радою та театрами упорядкувати питання щодо визначення умов відвідування вистав пільговою категорією споживачів (відповідно до наказу Міністерства культури України від 30.01.2013 №43 «Про реалізацію права соціально незахищених верств населення на відвідування підприємств, установ та організацій, які належать до сфери управління Мінкультури України, на пільгових умовах»).

7. Міністерству культури України, Державній службі статистики:

7.1. З метою опрацювання і належного моніторингу питання доступності і якості культурних послуг, вжити заходів щодо затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян відповідними культурними послугами, а також показників та критеріїв оцінки якості.

7.2. З метою відображення більш повної інформації про діяльність театрів вважаємо за необхідне статистичну форму «Звіт про діяльність театру № 9-нк» (річна), затверджену наказом Держстату України 23.10.2013 р. №318 (зі змінами), доповнити показниками роботи театру, а саме: кількість програм, кількість учасників програми.

8. Міністерству фінансів України:

8.1. Змінити назву коду Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів 4010 «Фінансова підтримка театрів» на «Фінансова підтримка для забезпечення доступності послуг театрів», а також інших кодів по галузі «Культура і мистецтво».

Отже, здійснений аналіз засвідчує можливість і необхідність застосування технології ґендерного бюджетування до різних сфер суспільного життя. Ґендерний аналіз бюджетної програми «Фінансова підтримка театрів» здійснювався в Україні вперше, тому досвід Житомирщини може бути корисний для багатьох закладів, які надають культурні послуги в Україні, оскільки звертає увагу на ґендерні проблеми сфери культури та надає конкретні пропозиції для їх вирішення.

Авторка статті:

Дар'я Філінська,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ

Безробіття – це складне соціально-економічне явище. Пошук роботи вимагає часу і зусиль, тому людина, яка шукає роботу, деякий час знаходиться в стані безробітного. Це актуалізує потреби залучення фахівців для забезпечення соціальних і індивідуальних потреб людей, які переживають стан безробіття.

На даний час соціальна робота визначається провідною роллю у сфері зайнятості, соціального захисту різних цільових груп і категорій населення, її вирізняють свої особливі форми, методи роботи, соціальні технології, сфери соціального впливу. Спочатку у звільнених переважають протестні реакції. Вони обурені несправедливістю суспільства, скаржаться в різні інстанції. Нерідко відкритий протест набуває більш складні форми, особливо коли звільняється відразу багато працівників одного і того ж підприємства. Відбувається самоорганізація людей в громадські об'єднання. Вони проводять пікети, демонстрації, переговори з органами влади.

Якщо безробітні спочатку не по своїй волі позбавляються звичних соціальних контактів, то потім вони починають уникати спілкування з малознайомими і незнайомими людьми. Виникає страх відвідувань потенційних місць роботи. Погіршуються стосунки в сім'ї, особливо у чоловіків. Вони стають дратівливими, можливі неадекватні агресивні реакції.

Особлива в методологічному плані робота проводиться з безробітними в центрах зайнятості населення. Головними завданнями Центрів зайнятості населення є: забезпечення безробітних інформацією про ринок праці, навчання навичкам пошуку роботи і надання допомоги в практичному застосуванні отриманих навичок з метою зменшення термінів пошуку підходящої роботи.

При наданні психологічної підтримки безробітним консультанти служби зайнятості можуть оцінити поведінку безробітних в конфліктах і спірних ситуаціях за двома ознаками. Перша ознака – прагнення до досягнення індивідуальних, егоїстичних цілей. Друга ознака – прагнення досягти в конфлікті будь-якого згоди, забезпечити соціальні цілі. Допомога в подоланні стресової ситуації є першим кроком на шляху працевлаштування безробітного. Наступний етап допомоги – навчання безробітних навичкам самопрезентації, планування свого працевлаштування шляхом черговості постановки цілей пошуку роботи. При опрацюванні всіх заходів цього етапу (складання резюме, оголошення в газету, навчання ділового спілкування) безробітний відчуває емоційне покращення. Прийом безробітного фахівцем служби зайнятості та робота з ним є взаємодією, що активізує внутрішні ресурси людини, її особистісний потенціал, формує у неї нову соціальну позицію.

Використана література

1. Онікієнко В. В. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення: науково-аналітична монографія / В.В. Онікієнко. – К.: Інст демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. – 456 с.
2. Особливості технологій соціальної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/73083/sotsiologiya/osoblivosti_tehnologiy_sotsialnoyi_roboti_sferi_zaynyatosti.
3. Сущность, причины и основные формы безработицы. безработица в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://works.doklad.ru/view/6b1jn9KnpKk.html>

Авторка статті:

Анна Кривобок,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Сучасний стан в Україні характеризується складною економічною і політичною ситуацією. Люди похилого віку, набувши статусу пенсіонера, лише частково можуть брати участь у житті суспільства. Економічна ситуація в Україні така, що обставини спонукають людей похилого віку активізувати свою позицію, продовжувати роботу і після пенсійного віку.

В Україні процеси старіння населення досліджували: В. Борисов, Д. Валентея, Н. Волгіна, В. Медкова, А. Щербанова, Д. Шелестова, І. Суботіна, Н. Фойт, А. Проноза, Л. Єгорова, О. Мартинюк, І. Крилова, А. Андрущенко, О. Доровський, Д. Ядранський та ін. Тематику проблем людей похилого віку у різних аспектах брали до уваги також: Л. Єгорова, Н. Кривоконь, О. Новікова, В. Король, І. Титаренко та ін.

Україна належить до групи країн, у яких відбуватиметься старіння населення. Згідно з прогнозом фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень, у 2050 р. особи віком 60 років і старші становитимуть майже третину населення країни. Зміна соціально-демографічної структури населення через зростання питомої ваги осіб похилого віку, потреби яких суттєво відрізняються від потреб представників інших когорт населення, призведе до загострення соціальних та економічних проблем, пов'язаних із фінансовою стабільністю систем пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, а також із переосмисленням ролі і визнанням потенційного вкладу, який особи похилого віку можуть вносити у процеси суспільного розвитку [2, с. 21].

У соціально-психологічному аспекті є такі проблеми літніх людей:

- розрив основних соціальних зв'язків, зумовлений зниженням соціальної активності, працездатності, виходом на пенсію, віддаленням від батьків дорослих дітей, звуженням інтересів, кола спілкування тощо;
- проблеми, пов'язані зі здоров'ям (переживання болю і необхідності терапевтичного впливу);
- матеріальні (нестача коштів на якісне лікування та підтримку життєдіяльності);
- психологічні аспекти (приміром, труднощі у самообслуговуванні), а також із наближенням (очікуванням) смерті;
- соціально-психологічна та морально ціннісна дезадаптація в суспільстві внаслідок зміни сучасної системи соціальних установок і цінностей (включаючи ідеологію, мораль та ін.);
- зниження рівня толерантності особистості, втрати близьких і, як наслідок, — самотність, самоізоляція, проблеми у спілкуванні; зміна соціального, економічного статусу (престижність особистості, погіршення матеріального становища, низька якість життя, збільшення залежності від інших тощо);
- питання взаємин з іншими віковими групами;

- проблеми організації вільного часу та відпочинку; криза пізнього віку, переживання відсутності життєвої перспективи, обмеженість самореалізації та інші психологічні проблеми особистості [1].

Зміни статусу людини в старості викликані, насамперед, припиненням або обмеженням трудової діяльності, зниженням соціальної та біологічної адаптивності, погіршенням самопочуття, трансформацією ціннісних орієнтирів самого способу життя і спілкування, а також виникненням різних утруднень як у соціально-побутовому, так і психологічному пристосуванні до нових умов.

Соціальний захист людей похилого віку на сучасному етапі здійснюється за двома основними напрямками – соціальне забезпечення і соціальна допомога. Соціальне обслуговування включає в себе сукупність соціальних послуг, які надаються громадянам похилого віку. Основними принципами діяльності в сфері соціального обслуговування громадян похилого віку є: надання державних гарантій; забезпечення рівних можливостей при отриманні соціальних послуг та їх доступності; орієнтація соціального обслуговування на індивідуальні потреби громадян [3].

Таким чином, в організації соціальної роботи з людьми похилого віку необхідно враховувати специфіку їхнього соціального статусу, брати до уваги їх потреби, бажання, біологічні та соціальні можливості. Потрібно звертати увагу на соціальні та психологічні особливості життя пенсіонерів та намагатись допомогти їм з їхніми проблемами.

Використана література

1. Сопко Р. І. Становище людей похилого віку в Україні: Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2013. – Випуск 7. – С. 298–305.
2. Терещук В. М. Депопуляція та старіння населення у соціально-економічному контексті [Електронний ресурс] / В. М. Терещук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – 92 с. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_1/zmist.files/_22.pdf.
3. Галіаш Н. Б. Характеристика основних соціальних проблем людей похилого віку / Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського. ННІ медсестринства.

Авторка статті:

Вікторія Радченко,

студентка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема вживання наркотиків серед дітей, підлітків та молоді є актуальною в Україні на сьогоднішній день. Це призводить до того, що таке явище як «наркоманія» молодшає. Все більше підлітків пробують наркотики ще в школі. Від вживання більш легких наркотиків підлітки переходять до важчих, і з часом з'являється залежність, якої дуже важко позбутися, а частіше – неможливо. Існує ряд методів, якими керуються фахівці щодо усунення, запобігання та профілактики даної проблеми.

У соціальній роботі з наркозалежними виділяють три різновиди програм: профілактичні, лікувальні та реабілітаційні.

Наразі профілактичні програми передбачають первинну профілактику, спрямовану на запобігання вживанню наркотиків, тобто це робота з тими, хто ще не знайомий зі смаком наркотичних речовин, свого роду «вакцинація» виникнення проблеми. Такі програми головним чином орієнтовані на дітей та підлітків індивідуально, а також на групи ризику. Такими вважають тих, у кого ризик виникнення проблем більший, ніж у інших. До групи ризику підлітків відносять того, в кого виявляється одна або кілька таких особливостей: патологія вагітності, ускладнені пологи, важкі або хронічні хвороби дитинства, струс головного мозку, виховання у неповній сім'ї, постійна зайнятість одного з батьків, алкоголізм або наркоманія у когось із членів родини тощо [1, с.26-28].

Є чимало моделей профілактики:

1) модель моральних принципів – підкреслює те, що використання психоактивних речовин є аморальним та неетичним; як правило, вона набуває форми публічного вмовляння;

2) модель залякування – ґрунтується на твердженні, що населення можна змусити не вживати наркотичні речовини, якщо інформаційні кампанії підкреслюватимуть небезпеку такої поведінки;

3) модель фактичних знань, або когнітивна модель – докладає зусиль для поліпшення способів передачі та отримання інформації про наркотики; поширеною є думка, що програми фактичних знань ефективніші стосовно осіб, які мають певний досвід уживання наркотиків;

4) модель афективного навчання – полягає у застосуванні афективних підходів – навчальних методик, які фокусуються більшою мірою на корекції деяких особистісних дефіцитів, ніж на проблемі власне вживання наркотичних речовин;

5) модель поліпшення здоров'я – може бути використана як непрямий підхід до надання знань про наркотики. Оздоровчі програми заохочують розвиток альтернативних звичок. Цей підхід особливо корисний для людей, які здатні дбати про своє здоров'я [2, с.160].

Крім профілактичних, використовуються такий тип програм, як лікувальні, ключове місце в яких посідає надання медичної допомоги клієнтам. Найбільш поширеними в

даній моделі є програми замісної терапії, які використовують у процесі надання допомоги споживачам ін'єкційних наркотичних речовин, які мають залежність [3, с.13].

У процесі здійснення замісної терапії втілюється мультидисциплінарний підхід, коли фахівці з різних галузей знань працюють скоординовано над наданням послуг одному й тому ж клієнтові і в такий спосіб забезпечують комплексність допомоги. До складу мультидисциплінарної (багатопрофільної) команди входять сертифікований лікар-нарколог (або інший лікар, який пройшов спеціальну підготовку), лікар-інфекціоніст, медсестра, соціальний працівник та психолог або консультант з проблем хімічної залежності. Разом з ними працюють парапрофесіонали: співзалежні, екс-залежні. Це дозволяє вже на перших етапах реабілітації розв'язувати проблему комплексно, із залученням до роботи членів родин залежних осіб, із проведенням індивідуальної та групової роботи за різними напрямками [4, с.29].

До третьої групи спеціалізованих програм відносять реабілітаційні програми, які спрямовані на позбавлення від залежності базуються на тому, що одужання людини відбувається внаслідок утримання від психоактивних речовин, на навичках пошуку ресурсів у собі та найближчому оточенні. Це потрібно для того, щоб людина могла максимально адекватно інтегруватися у суспільство відповідно до індивідуальних особливостей, можливостей, а також з урахуванням реалій її сімейного та трудового досвіду й досвіду громади. Розв'язання таких складних проблем передбачає довготривалу реабілітацію людини із залученням до програми фахівців та людей, які навчилися жити із залежністю [5, с.112].

Отже, сьогодні профілактика наркотичної залежності неповнолітніх виходить на загальнодержавний рівень і передбачає поєднання зусиль різних фахівців із різних галузей. Використання програм реабілітації, лікування та профілактики допоможе мінімізувати проблему вживання наркотиків, так як разом із зростанням актуальності проблеми наркоманії, вдосконалюються програми їх запобігання та розробляються нові, ще більш ефективніші, які також застосовуються на практиці.

Використана література

1. Дворяк С. Соціально-психологічна реабілітація людей із залежністю від наркотичних речовин / С. Дворяк. – К.: Граффіті Груп, 2003. – 56 с.
2. Змановская Е. В. Девиантология: Психология отклоняющегося поведения / Е. В. Змановская. – М.: Академия, 2006. – 288 с.
3. Профілактика вживання алкоголю, наркотиків і токсичних речовин серед молоді / О. М. Балакирева, П. Ю. Дупленко, Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна // Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – Вип. 7. – К.: Студцентр, 1998. – 56 с.
4. Семігіна Т. В. Соціальна психологічна реабілітація в рамках програми замісної підтримки / Т. В. Семігіна. – К.: Консум, 2007. – 51 с.
5. Сердюк О. О. Соціальна робота з особами з наркотичною та алкогольною залежністю: [навч. посіб.] / О. О. Сердюк, Ю. Л. Белоусов. – Харків: Нац. ун.т внутрішніх справ, 2006. – 303 с.

Авторка статті:

Вероніка Розбіцька-Голуб,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Особливою формою соціальної роботи є робота з особами з девіантною поведінкою. Саме діяльність установ соціальної роботи держави є підтримкою суспільства у кризові періоди, тоді, коли і особливо загострюється таке соціальне явище, як девіантна поведінка. Представники даної соціальної групи не завжди усвідомлюють того, що потребують допомоги і зазвичай не готові до співпраці з представниками соціальних служб.

Девіантна поведінка особистості бере свій початок від соціальної дезадаптації, коли людина не вважає доцільним користуватися іншими соціальними можливостями для задоволення власних потреб, або ж не бачить цих шляхів. Проявами девіантної поведінки є алкоголізація, адитивна поведінка, агресивна поведінка, суїцидальна поведінка, психічні розлади, делінквентна поведінка. Девіантна поведінка являє собою систему вчинків або окремі вчинки індивіда, що суперечать загальноприйнятим нормам та правилам суспільства, це можуть бути злочини, аморальна поведінка або само руйнація особистості.

Дане соціальне явище вивчали Г. Беккер, Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Р. Качорд, Л. Очлін, Р. Таненбаум, В. Кудрявцев.

Парадоксом девіантної поведінки як соціального явища є те, що вона поглиблює стан соціальної дезадаптації особистості, оскільки суспільство, у зв'язку з неприйняттям порушень загальноприйнятих норм та правил, мінімізує спілкування з особами з девіантною поведінкою. Цим самим проблеми девіантів набувають ще більшого загострення.

Традиційною системою з зменшення проявів девіантної поведінки було стримування проявів девіантної поведінки. Формою боротьби суспільства з порушеннями норм та правил суспільства було посилення покарання або соціального контролю за особами з девіантною поведінкою, а також примусове перевиховання та ресоціалізація особистості. Але це призводило лише до загострення та поглиблення проблеми, оскільки дані методи призводили до ще більшої ізоляції девіантів.

Альтернативним методом боротьби з девіантною поведінкою є нова стратегія нормалізації, що передбачає упередження та зменшення негативних наслідків. Тобто визнання соціальних відхилень неминучим явищем, які залежать від розвитку суспільства.

Стратегія нормалізації передбачає лібералізацію соціальних норм, пом'якшення системи покарань, легалізація найменш шкідливих форм девіантної поведінки (вживання легких наркотиків, проституція та ін.). Так досягається налагодження співпраці девіантів та суспільства, що мінімізує їх соціальну ізоляцію.

Дані стратегії: стратегія контролю та стратегія нормалізації є основою соціальної роботи з особами з девіантною поведінкою. Вона спрямована на упередження проявів та

наслідків девіантної поведінки і забезпечення умов для повноцінної життєдіяльності кожної особистості з одного боку, а з іншого допомагає особам з девіантною поведінкою вирішити їх проблеми та залишає їм право вибору на власний спосіб життя.

Як правило, робота проводиться з особами, які мають умовне засудження, відстрочку здійснення вироку або з особами, які мають адміністративне покарання. Така робота здійснюється за принципом: 1) встановлення контакту; 2) вивчення чинників вчинення правопорушень, вивчення світогляду, переконань, кола спілкування (соціальних зв'язків та мікросередовища); 3) вкладення угоди про співпрацю; 4) обмеження клієнта від впливу криміногенних ситуацій; 5) корекція переконань; 6) розвиток самоконтролю клієнта; 7) сприяння працевлаштуванню та самореалізації клієнта.

Отже, профілактика є найбільш адекватним та оптимальним методом боротьби з девіацією у суспільстві, оскільки є методом, який допомагає мінімізувати явища порушення писаних та неписаних норм та правил суспільства та держави. При мінімізації проявів девіантної поведінки та здійсненні її профілактики зменшиться навантаження на правоохоронні органи та пенітенціарну систему, які спрямовані на покарання особистості та позбавлення її волі.

Використана література

1. Азарова Л. А. Психология девиантного поведения : учеб.- метод. комплекс / Л. А. Азарова, В. А. Сятковский. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2009. – 164 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки : Курс лекцій / О. І. Бондарчук. – МАУП, 2006. – 88 с.
3. Ківенко Н. В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма : Моногр. / Н. В. Ківенко, І. І. Лановенко, П. В. Мельник. – Ірпінь : Акад. держ. податк. служби України, 2002. – 240 с.
4. Коваль Л. Г., Зверєва І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлебик. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.

Авторка статті:

Вікторія Ковтонюк,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

АНІМАТОРСТВО У РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ЗРІЛОГО ТА СТАРЕЧОГО ВІКУ

Згідно з даними, у світі стає все більше людей старшого віку, які потребують підтримки і догляду. Існують різні класифікації віку. У соціальній педагогіці вікова періодизація зазвичай співвідноситься з етапами соціалізації. Тут існують різні періодизації. На думку відомого російського вченого А. Мудрика, досить зручною із соціально-педагогічної точки зору є наступна вікова класифікація: дитинство (від народження до 1 року); раннє дитинство (1-3 років); дошкільне дитинство (3-6 років); молодший шкільний вік (6-10 років); молодший підлітковий вік (10-12 років); старший підлітковий вік (12-14 років); ранній юнацький вік (15-17 років); юнацький вік (18-23 років); молодість (23-30 років); рання зрілість (30-40 років); пізня зрілість (40-55 років); похилий вік (55-65 років); старість (65-75 років); довголіття (понад 70 років) [4].

Дорослість та старість є найменш вивченим періодом онтогенезу, для якого характерні найвищий рівень розвитку духовних, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей людини.

Встановлено, що в суспільстві постає проблема соціальної допомоги людям старечого віку, які мешкають вдома чи в закладах соціального обслуговування. Старіння населення – це дуже гостра соціальна проблема, яка впливає на планування і здійснення соціальної політики держави. Вона ставить перед суспільством гострі питання економічного, соціально-культурного, психолого-педагогічного, морального плану [3].

Завдання соціальної роботи полягає в тому, щоб створити сприятливі умови для подальшого розвитку особи в зрілому та старечому віці, реалізації особистісного потенціалу. Допомогти їм у цьому може аніматорство.

У сфері дозвілля, дорослі люди завжди шукають заняття, здатні компенсувати те, що вони недоотримують у повсякденному житті.

Аніматор – це, по суті, актор, який повинен зображувати різних персонажів з метою розважити публіку. Він не тільки грає ролі, але також проводить конкурси, організовує рухливі ігри, веселить і смішить глядачів, словом, є таким собі масовиком-витівником [2].

Індустрія розваг - це молода галузь, яка формує і розвиває особистість, впливає на виховання, формування оптимістичного настрою, відпочинок, культурний розвиток людини тощо.[2]

Анімація – це вид соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на реалізацію певних дій з метою оздоровлення соціального клімату певного середовища, вікової групи людей, створення атмосфери креативності, допомоги людям адаптуватися до соціальних та фізіологічних змін, сприяння їх інтеграції в соціокультурний простір, спонукання до взаємодії та порозуміння людей в групі [1].

Основними причинами розвитку концепції анімації були: зменшення суспільної активності як у міських, так і в сільських громадах, необхідність активізації виховного потенціалу соціально-культурного простору навколо людей зрілого та старечого віку [1].

Анімаційну діяльність також можна охарактеризувати й за деякими допоміжними критеріями, а саме: анімація молоді, дорослих, людей зрілого та похилого віку (за віком особистості) [1].

Сьогодні стає можливим розрізняти такі основні функції анімації: соціальна функція адаптації та інтеграції, реалізація якої забезпечує процес соціалізації особистості та її готовність до динамічних змін у суспільстві як на політично-економічному рівні, так і на культурному; рекреаційна функція, пов'язана із дозвіллям та його організацією: завдяки добре підготовленим і організованим діяльності фахівців-аніматорів культурне дозвілля стає основою для подальшого культурного, діяльнісного, практично спрямованого особистісного зростання та інші [1].

У практиці анімаційної справи можна назвати такі функції анімації, які актуальні для віку людей зрілого та старечого віку: адаптаційна, що дозволяє перейти від щоденної ситуації, оточення до вільної, відпочинкової; компенсаційна, що звільнює людину, клієнта від фізичної і психологічної втоми щоденного життя; стабілізуючу, що створює позитивні емоції і стимулює психологічну стабільність; оздоровчу, спрямовану на відновлення і розвиток фізичних сил людини, послаблених в повсякденному трудовому житті; освітню, що дозволяє набуті і закріпити у результаті яскравих вражень нові знання про оточуючий світ; вдосконалюючу, що дає людині можливість інтелектуально і фізично вдосконалюватися [2].

На наш погляд, роль аніматорства щодо людей в зрілому та старечому віці індивідуальна і залежить від психофізичних можливостей, суспільного становища й умов цих людей. З цією віковою категорією переважно використовується групова форма роботи. Найкраще у групі виявляються потреби, емоційний стан, відкритість людини.

Соціокультурна анімація як одна із технологій соціальної роботи є надзвичайно потужним соціалізуючим засобом. Науковий інтерес визначається, перш за все, феноменальністю явища анімації як діяльності, направленої на формування внутрішнього світу людини у будь-якому віці.

Отже, у соціально-педагогічному контексті соціокультурна анімація передбачає створення спеціально організованого соціально-педагогічного середовища й цілеспрямованого впливу з метою забезпечення оптимальних соціально-педагогічних умов для пізнання й осмислення людиною соціально-економічно-екологічних явищ, культурних і духовних надбань людства, формування пріоритету загальноцивілізаційних цінностей, засвоєння та реалізації діялісно-поведінкового аспекту, що передбачає дотримання норм і правил співжиття, і діяльність, спрямовану на осмислене життєве і професійне самовизначення та реалізацію окреслених планів і програм особистісної самореалізації, підготовку до самостійного життя. Робота аніматора зв'язана з організацією свят, вечірок, весіль, вечорів вільної поезії, театри, квест-гра та інше [5].

Нами було виділено найбільш актуальні для людей від 30-75 років види анімаційної діяльності: анімація у русі – задовольняє потребу сучасної людини рухатися, що поєднується з приємними переживаннями, враженнями; анімація через переживання – задовольняє потребу у відчутті нового, невідомого, несподіваного при спілкуванні, відкриттях, а також під час подолання бар'єрів, перешкод; анімація через спілкування – задовольняє потреби у спілкуванні з новими, цікавими людьми, у відкритті внутрішнього

світу людини і пізнанні самого себе через спілкування; анімація через заспокоєння – задовольняє потреби людини у психологічному розвантаженні від повсякденної втоми через заспокоєння, усамітнення, контакт з природою, а також потребу у спокої; культурна анімація – задовольняє потреби людини у духовному розвитку особистості через прилучення до культурно-історичних пам'яток і сучасних зразків культури країни, регіону, народу, нації; творча анімація – задовольняє потреби людини у творчості, демонстрації власних конструктивних здібностей і встановленні контактів з близькими по духу, світосприйняттю людьми через спільну творчість [2].

Анімаційні програми для людей зрілого та старечого віку одночасно з власне розважальними заходами мають включати і різноманітні спортивні ігри, вправи і змагання.

Основа єдності анімації і спорту полягають у сприянні стимулювання життєвих сил, залучають до активної діяльності, тобто виконують спортивно-оздоровчу функцію.

Анімаційні програми: культурно-пізнавальні і тематичні, фольклорні і літературні, музичні і театральні, мистецтвознавчі і наукові, фестивальні, карнавальні і спортивні. Усі вище перераховані програми актуальні для людей зрілого та старечого віку, оскільки саме в цим напрямках розпочинається подальший розвиток особистості після 30 років і, які є найбільш цікавими для них. [2]

Для людей зрілого та старечого віку ми в першу чергу рекомендуємо використовувати такий вид анімації як рекреаційна анімація – комплекс активізуючих культурно-розважальних програм, що сполучається з лікувально-оздоровчими програмами. Після 30 років у людей з'являються проблеми зі здоров'ям та знижується емоційний стан, а саме цей вид анімації і поєднує найбільш необхідне.

З огляду на вище зазначене, перспективними напрямками дослідження є підготовка соціальних працівників до анімаційної діяльності, розробка соціально-педагогічних анімаційних програм різного спрямування (корекція, реабілітація, адаптація тощо), реалізація їх на практиці та оцінка ефективності.

Використана література

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. – 536 с.
2. Килимистий С.М. Анімація в туризмі: Навч. посібник / С.М.Килимистий. – К.: Вид-во ФПУ, 2007. – 188 с.
3. Коленіченко Т.І. Соціальна робота з людьми похилого віку / Коленіченко Т.І. // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. - №4. – С. 20-25.
4. Савчин М. В. Василенко Л. П. С 12 Вікова психологія : Навчальний посібник . — К .: Академ видав, 2005 . — 360 с.
5. Технології соціальної роботи: Навчальний посібник з грифом МОН України. / О.А.Агарков, Д. Ю. Арабаджієв, Т. В. Єрохіна, В.В. Кузьмін, І.В. Мещан, В. М. Попович. – Запоріжжя: вид. комплекс АТ «Мотор-Січ», 2015. – 487 с.

Авторка статті:

Ольга Вігура,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ АЛКОГОЛЬНОЇ ТА НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Проблема алко- та наркозалежності є актуальною сьогодні, адже за статистикою в Україні станом на 2017 рік постійно вживає алкогольні напої 1% 12–13-річних дітей і близько 5% 16–18-річних, залежних від наркотичних речовин майже 7% населення України працездатного віку [2].

Проблемам наркоманії і токсикоманії присвячені роботи П. Гусак, Т. Мартинюк, І. Сидорук. Дослідники визначали фактори, які впливають на виникнення наркотичної залежності: референтна група, пошук незвичайних відчуттів, переживань; вивчали наркотичну залежність як хронічне захворювання, яке проявляється у непереборному бажанні вживати наркотичні речовини, знаючи про їх негативні наслідки [1].

О. Сердюк, Ю. Белоусов вивчали проблему алкогольної залежності, досліджували соціальну ситуацію розвитку молоді. Науковці стверджували, що головними причинами вживання психоактивних речовин стають: неповна сім'я, конфлікти в родині, погані відносини між батьками та дітьми. Визначали алкогольну залежність як хронічне зловживання спиртними напоями [3].

Українські вчені А. Халін, М. Георгі, В. Сінюгін досліджували причини виникнення алкогольної та наркотичної залежностей. Виділяють наступні фактори формування залежностей: внутрішні чинники (особливості характеру), схильність людей до ризику, втрата, невпевненість в собі, проблеми в сімейному оточенні, не адаптованість у соціальному середовищі, незрілість пізнавальної та емоційної сфер, тиск з боку референтної групи (людини) [4].

Провідним напрямом соціально-педагогічної роботи з алко- та наркозалежними молодими людьми є профілактика, яка може бути первинною, вторинною та третинною. Первинна профілактика сприяє зниженню попиту на наркотики шляхом формування особистості, стійкої до впливу факторів ризику початку вживання наркотичних засобів. У ході вторинної профілактики на законодавчому рівні створюються ефективні системи раннього виявлення споживачів алкоголю та наркотиків і надання їм своєчасної допомоги. В аспекті третинної профілактики наркоманії та алкоголізму, припускає соціальну реабілітацію, ресоціалізацію наркозалежних [1; 4].

Основними формами соціальної роботи з алко- та наркозалежними є: індивідуально-психологічна, групова, тренінгова. Можна визначити наступні технології соціальної роботи із залежними: інформаційно-профілактичні; соціально-профілактичні; соціально-психологічні; соціально-педагогічні; соціально-медичні.

Було визначено, що дієвими методами соціальної роботи із алко- та наркозалежними є психосоціальний метод (Ф. Холліс), заснований на проникненні у причини девіантної чи дезадаптаційної поведінки клієнта, відновленні "історії хвороби" клієнта. Це зумовлює складну діагностику особистості в ситуації зацікавленої участі самого клієнта. Метод використовує прямі та опосередковані моделі втручання, за яких

значна увага приділяється соціальному оточенню клієнта. Метод "12-кроків" полягає у 12-ти кроках лікування алкоголізму та наркоманії. Спрямований на визнання клієнта свого безсилля перед алкоголем чи наркотичною речовиною, повернення надії на те, що є сила, яка допоможе повернути згублене здоров'я. Поведінковий підхід (Ед.Й. Томас) зосереджується на можливостях соціального середовища в системі "особистість — середовище". У процесі допомоги клієнту модифікація поведінки здійснюється за двома напрямками: оперантна і респондентна зміни поведінки. Техніки оперантної зміни поведінки включають такі види інтервенцій: позитивна і негативна зміна поведінки, корекція негативних наслідків, формування позитивних стереотипів поведінки. Техніки респондентної зміни поведінки включають раціональні дискусії, поведінкові рольові ігри, навчання позитивному структуруванню і моделям поведінкових уявлень [4].

Оскільки причинами схильності людей до адиктивної поведінки є погані стосунки в сім'ї, нерозуміння батьками дітей, наявність в сім'ї людини, яка вживає наркотики або алкоголь, контроль батьками дітей, з іншої сторони байдужість батьків до життя дитини, не сформована життєва позиція дитини, вплив референтної групи на думку та вчинки, головним аспектом соціальної роботи з адиктивними особами є профілактика.

Профілактика алкогольної та наркотичної залежності проводиться для поліпшення та попередження виникнення адиктивної поведінки людей.

Профілактичні програми соціальних працівників передбачають профілактику, спрямовану на запобігання вживанню психоактивних речовин. Другим напрямком роботи є безпосереднє втручання в перебіг та лікування залежностей.

Серед усіх вище перерахованих видів соціальної роботи з особами алкогольної та наркотичної залежності найголовнішою є профілактика, адже вона сприяє запобіганню виникненню адиктивної поведінки.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізованої проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні інших чинників, які зумовлюють розвиток алкогольної та наркотичної залежності і особливості роботи соціальних працівників над цими проблемами.

Використана література

1. Гусак П.М., Мартинюк Т.А., Сидорук І.І / Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками : монографія // П. М. Гусак, Т. А. Мартинюк, І. І. Сидорук – Луцьк : ВежаДрук, 2013. – 484 с.
2. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки / Н. Ю. Максимова. – К. : «Либідь», 2011. – 520 с.
3. Сердюк О. О. Соціальна робота з особами з наркотичною та алкогольною залежністю / О. О. Сердюк, Ю. Л. Белоусов. – Харків: Нац. ун.т внутрішніх справ, 2006. – 303 с.
4. Халін, А. І. Профілактика зловживання забороненими речовинами і наркозалежності / А. І. Халін, М. К. Георгі, В. Г. Сінюгін // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 101-108.

Авторка статті:

Тетяна Бовсунівська,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ СТУДЕНТСЬКИХ СІМЕЙ

Проблема вивчення сім'ї як соціального явища є досить актуальною на сьогодні, оскільки серед усіх цінностей в житті українського суспільства вагоме місце займає сім'я. Сім'я виконує одну із найголовніших функцій – репродуктивну функцію щодо відтворення представника соціального життя – людину. Сім'я є середовищем соціалізації особистості, джерелом матеріальної, психологічної та емоційної підтримки, засобом збереження та передачі досвіду, цінностей від старшого покоління до молодшого, осередком виховання дітей та становленню їх як особистості.

Сьогодні виникає необхідність вивчення питання студентської сім'ї, її особливостей існування, виконання репродуктивної функції, адже від того як відбуватиметься її становлення й розвиток стосунків між членами подружжя, залежатимуть подальші сімейні їх відносини, що в свою чергу мають вплив на розвиток соціуму.

Сучасні наукові дослідження вивчення студентських сімей в Україні представлені у роботах як українських, так і вітчизняних дослідників й науковців: Л. Авдєєва, О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, Г. Муратова та ін.

Студентська сім'я як один з різновидів молодого сім'ї – маловивчений об'єкт досліджень. Її дослідження належать до кінця 80-х – початку 90-х рр. минулого століття. Сім'я становить для студентів мікросередовище, де задовольняються життєві потреби такі як, любов, відпочинок, спілкування та психологічний комфорт. Студентська сім'я відноситься до особливих груп суспільства, адже саме вона формує нового члена спільноти та виконує ряд важливих функцій.

Так, Г. Муратова, визначає студентську сім'ю, як молоду сім'ю, в якій обоє членів подружжя є студентами денної форми навчання ВНЗ та які перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі, вік яких не перевищує 25 років [2].

Студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей тим, що такому подружжю доводиться виконувати більшу кількість соціальних ролей і поєднувати більше обов'язків. Саме тому, таким сім'ям характерні певні особливості: вік подружжя до 25 років; молоді люди перебувають у зареєстрованому шлюбі, проживають разом і ведуть домашнє господарство; студенти денної форми ЗВО; мають спільних дітей; сексуальна задоволеність партнерів; основним джерелом прибутків є стипендія та фінансова підтримка батьків з боку чоловіка та дружини [1].

Студентська сім'я знаходиться в постійному розвитку, змінюється разом із суспільством та має низку проблем. Основною проблемою студентської сім'ї є соціальна підтримка її репродуктивної функції. Сутність цієї функції полягає у продовженні людського роду, тобто в народженні дитини. Нові труднощі та суперечності з'являються у зв'язку з народженням дитини, що потребує великих затрат часу і сил, додаткового психічного та матеріального навантаження, зміни стилю життя та певних жертв.

Не готовність студентських сімей до шлюбу, недостатнє статеве виховання впливає на недостатній рівень сформованості культури інтимних стосунків та репродуктивну функцію сім'ї. На сьогодні в Україні серед молодих сімей постає проблема народження дитини. Через проблеми молоді люди відкладають народження дітей на потім, що негативно відображається на демографічній ситуації країни. Молоді люди все більше прагнуть в житті реалізуватися, закінчити університет, зробити кар'єру та пожити «для себе», а ж потім народжувати дітей. Але є багато студентських сімей які мають власних дітей та потребують соціальної підтримки як з боку ЗВО, так і від держави.

У ЗВО не сформована ефективна система соціальної підтримки репродуктивних прав студентської сім'ї. А також у навчальних закладах немає самостійних медико-соціальних кабінетів, які змогли б вирішувати окремі питання попередження та прогресування захворювань у студентів, надання медичної допомоги, не облаштовані місця для годування груддю, сповивання малюків та проведення гігієнічних процедур тощо.

Отже, студентська сім'я для подолання цих всіх проблем потребує комплексної психолого-педагогічної підтримки з боку навчального закладу та держави. Основною метою такої підтримки є створення умов, необхідних для комфортного розвитку щасливої студентської сім'ї в стінах навчального закладу. Однією з проблемних задач, що стоять перед ЗВО є підготовка молодих людей не тільки до навчання та трудового життя, але й до щасливого сімейного життя.

Використана література

1. Антонян-Шевчук Б. Л. Студентська сім'я як об'єкт соціально-педагогічного аналізу. // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України. – 2014. – 5(122). – С. 207-211.
2. Муратова Г. М. Студенческая семья в условиях системных изменений российского общества / Г. М. Муратова. – М., 2011. – 28 с.

Автор статті:

Дмитро Сіталов,

магістрант

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇХ СІМ'ЯМИ

Сьогоднішня ситуація в Україні переживає один із самих скрутніших часів незалежності крани в цілому, на фоні якої сформувалася низка економічних, психологічних, юридичних, політичних і т.д. проблем. Певні проблеми в будь-якому випадку не вирішуються без втручання соціальної допомоги людям, які є або були учасниками бойових дій, а також їх сім'ям. Діяльність соціального працівника, у певному напрямі орієнтується на створення та підтримку сприятливих умов соціальної адаптації та соціалізації особистості. Нажаль соціальні працівники в українському суспільстві надають комплекс заходів, який має частковий, безсистемний і фрагментарний характер, щодо реабілітації військовослужбовців, ветеранів бойових дій. Такий стан речей є результатом недосконалості державного клопотання, щодо соціального захисту військових (правового, економічного, соціального, психологічного, медичного). Спеціалістів у сфері соціальної роботи на даний момент вкрай не вистачає.

Серед науковців теорію та практику реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб вивчали Ю. Бриндіков; Л. Романовська; соціально-педагогічну адаптацію військовослужбовців, які повернулись із зони АТО, засобами соціально-психологічного тренінгу дослідила О. Логвінова; технології соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями розробляли О. Бойко, Л. Гребінь, Н. Левченко; теорію та практику реабілітації учасників бойових дій в системі соціальних служб вивчали Ю. Бриндіков; Л. Романовська; А. Чапляк; О. Романів; Б. Надь.

Актуальність дослідження обумовлена недостатнім вивченням особливостей соціальної роботи з учасниками бойових дій та їх сім'ями у науковій літературі, а також великої необхідності у зв'язку з військово-політичною ситуацією в Україні. Мета статті – описати особливості соціальної роботи з учасниками бойових дій та їх сім'ями.

Робота соціального працівника насправді передбачає цілого комплексу дій, які можна визначити лише тоді, коли сформульована мета соціальної роботи в умовах військової служби. На даний момент вона полягає в тому, щоб відновити фізичні й психічні сили тих, кому надається допомога, скорегувати особистісні установки клієнтів, навчивши їх правильно сприймати примусові сторони свого життя; внести елементи соціальної справедливості в рамки субординаційних ставлень, характерних для військової служби [1, 60].

Військовослужбовці Збройних Сил України, які брали участь у бойових діях, вимагають підвищеної соціальної уваги, організації системи комплексної реабілітації. На думку Ю. Сурмяка та Л. Кудрик, першочергово соціальну роботу з учасниками бойових дій потрібно починати з [3, 7]:

- надання допомоги сім'ям учасників бойових дій – здійснювати первинне консультування таких сімей з метою вивчення соціально-побутових та інших потреб і визначення видів соціальної допомоги;
- надання комплексу соціальних послуг (адресної психологічної та юридичної допомоги учасникам бойових дій та членам їхніх сімей) – соціальний працівник, має знати основи психологічної допомоги та застосовувати ці знання вразі термінової психологічної підтримки, володіти основами юрисдикції для правильного спрямування своїх клієнтів й загалом мати на увазі спеціалістів, які б могли допомогти в разі виникнення питань у межах цих сфер діяльності;
- активно співпрацювати з благодійними громадськими волонтерськими, релігійними, міжнародними організаціями з метою надання гуманітарної допомоги сім'ям загиблих (постраждалих) військовослужбовцям;
- здійснення соціального супроводу сімей учасників бойових дій, а саме – структуру його здійснення;
- сприяння у забезпеченні безкоштовним оздоровленням та відпочинком дітей учасників АТО з числа вразливих категорій в культурно-оздоровчих центрах та літніх таборах;
- робота соціального працівника щодо соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій до умов мирного життя;
- ведення посиленої інформаційно-роз'яснювальної роботи – соціальний працівник повинен інформувати членів сім'ї щодо особливостей спілкування з учасниками бойових дій, для їх сприятливої адаптації при поверненні із зони АТО.

Отже, соціальний працівник повинен активно працювати з учасниками бойових дій та їх сім'ями. Нажаль працівників, які конкретно займаються відповідним напрямом роботи вкрай не вистачає, а також структура соціального супроводу ще не вдосталь налагоджена. За нашим аналізом, роботу з учасниками бойових дій найефективніше здійснювати як можливо раніше та включати повний спектр дій, серед яких активну роль відіграє соціальний інститут сім'ї.

Використана література

1. Кучеренко С.М. Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов мирного життя. / С.М. Кучеренко, Н.М. Хоменко // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2017. – Вип.21. – С. 66-73.
2. Супмяк Ю.О. Соціально-психологічна допомога учасникам бойових дій у подоланні посттравматичного стресового розладу. / Ю. Сурмяк, Л. Кудрик // Соціальна педагогіка і соціальна робота. – 2015. – №3. – С.1-12.
3. Чапляк А.П. Основні напрями реабілітації учасників бойових дій. / А.П.Чапляк, О.П. Романів, Б.Я. Надь // Україна. Здоров'я нації. – 2018. – №3/1 (51). – С. 59-61.

Авторки статті:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

EVENT-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»

Вивчення управлінських аспектів є актуальним на сьогоднішній день у будь-якій сфері діяльності. У межах навчальної дисципліни «Менеджмент соціальної роботи» студенти спеціальності 231 «Соціальна робота» мають можливість вивчати використання івентів. Запропонованою дисципліною вільного вибору студента є «Основи event-менеджменту у соціальній сфері».

Проблемою івент-менеджменту в соціальній роботі займалися такі вчені, як: У. Хальцбаур, Є. Йеттінгер, Б. Кнаузе, Р. Мозер, М. Целлер та інші.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи event-менеджменту у соціальній сфері» є форми та методи event-менеджменту у соціальній сфері.

Дана дисципліна тісно пов'язана з «Менеджментом у соціальній сфері», «Соціалізацією особистості», «Самовихованням та самоменеджментом особистості», «Соціальною роботою з різними групами клієнтів» та «Соціальним проектуванням».

Програма навчальної дисципліни складається з наступних модулів та змістових модулів:

Модуль 1. Теоретичні засади менеджменту соціальної роботи.

Модуль 1. Теоретичні засади event-менеджменту у соціальній сфері. Змістовий модуль 1. Визначення сутності і змісту event-менеджменту у соціальній сфері. Змістовий модуль 2. Історія розвитку та сучасний стан event-менеджменту у соціальній сфері.

Модуль 2-3. Практичні аспекти event-менеджменту у соціальній сфері. Змістовий модуль 3. Особливості event-менеджменту у соціальній сфері. Змістовий модуль 4. Організації соціальної сфери з використанням івентів. Змістовий модуль 5. Управління персоналом в event-менеджменті. Змістовий модуль 6. Управління івентами. Управління ризиками та безпека івентів.

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи event-менеджменту у соціальній сфері» є аналіз та формування у майбутніх соціальних працівників поняття про event-менеджменту у соціальній сфері. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи event-менеджменту у соціальній сфері» є: аналіз івент-менеджменту як напряму соціальної роботи; характеристика практичного використання івент-менеджменту у соціальній сфері; аналіз управління в івент-менеджменті.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати: поняття івенту, поняття event-менеджменту, управління персоналом, технологію використання івентів у соціальній сфері; уміти: використовувати івенти у соціальній сфері, управляти персоналом в event-менеджменті, управляти івентами, враховувати ризики та безпеку івентами.

Ми пропонуємо як теоретичні, так і практичні засади використання івентів в роботі з різними групами клієнтів у закладах соціальної сфери. Якщо розглядати застосування івент-менеджменту на практиці, то існує ряд проблем у сфері івент-менеджменту як

напрямку соціальної роботи в умовах закладів соціальної сфери, зокрема це: відсутність реального застосування івент- менеджменту в соціальній роботі; неготовність клієнтів та соціальних працівників до креативного мислення; недостатність кваліфікованих спеціалістів; відсутність розуміння івент-менеджменту; формальний підхід до вирішення різного роду соціальних проблем; небажання соціальних працівників закладів соціальної сфери брати на себе відповідальність за проведення івент-заходів; безініціативність соціальних працівників та клієнтів; безініціативність дирекції та адміністрації закладів соціальної сфери; відсутність досвіду роботи соціальних працівників в сфері івент-менеджменту; відсутність досвіду адміністрації, клієнтів, соціальних працівників в організації масових заходів; відсутність сценарної бази для організації івент-менеджменту; небажання та неможливість адміністрації фінансувати івент-заходи; відсутність професійної підготовки соціальних працівників у сфері івент-менеджменту; незалученість професійних івент-менеджерів щодо організації різноманітних заходів соціального характеру[3].

Щодо удосконалення івент-менеджменту як напряму соціальної роботи в умовах закладів соціальної сфери, перш за все, варто під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах: надавати знання, формувати уміння та навички у сфері івент-менеджменту; надавати знання, формувати уміння та навички тим фахівцям соціальної сфери, які уже працюють у закладах соціальної сфери; підвищувати мотиваційний рівень адміністрації закладів; підвищувати мотиваційний рівень спеціалістів соціальної сфери; залучати інвестиції до бюджету закладу соціальної сфери; залучати професійних івент-менеджерів до організації масових заходів; розвивати креативне мислення соціальних працівників та їх клієнтів, а також творчий підхід до організації заходів; поповнювати сценарну базу для організації та проведення івент-заходів; надавати інформацію соціальним працівникам про поняття івент-менеджменту та його особливостей [3].

Отже, у підготовці фахівців спеціальності 231 Соціальна робота необхідно враховувати теоретичні та практичні аспекти використання івент-менеджменту у роботі закладів соціальної сфери.

Використана література

1. Антоненко І. Я. Особливості розвитку та застосування івент-менеджменту в Україні. // Сучасний менеджмент і економічний розвиток. – 2012. – № 1. – С. 5.
2. Власенко О. Б. Івентивний менеджмент як окремий напрям досліджень в сучасній науці. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2014. – № 9. – С. 142–145.
3. <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/59e1b577e056b5bebe7596b37df7e18c.pdf>

Авторка статті:

Зоя Залібовська-Ільніцька,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІОКУЛЬТУРНА АНІМАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

У сучасному суспільстві соціокультурна анімація здатна ефективно соціалізувати та пристосувати людину до численних змін навколишнього середовища, мінімізувати або пом'якшити соціальні конфлікти, попередити стреси, відновити та розвинути фізичні сили особистості, організувати дозвілля населення певної громади та цілеспрямований культурний розвиток особистості та ін.

Професійними організаторами дозвіллевих взаємодій можуть бути фахівці соціальної сфери, які мають серйозний арсенал засобів духовно-культурного збагачення дозвілля інших людей. Наразі постає необхідність у підготовці фахівців, здатних подолати соціально-культурне відчуження та відчуття неповноцінності соціально незахищеними верствами населення.

Теоретичні аспекти анімаційної діяльності висвітлений у працях А. Андреевої, Т. Скорик, І. Сидорова. Практичне використання прийомів і засобів соціокультурної анімації обґрунтовані в працях Т. Вдовенко, В. Дулікова, Т. Кисельової. Підготовкою професійних аніматорів опікувались Л. Волик, Т. Лесіна, І. Шульга та ін.

Метою статті є узагальнення теоретичного і практичного досвіду підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Спеціальності 231 Соціальна робота у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка. щодо соціокультурної анімації у соціальній сфері.

Соціокультурна анімація як напрям сучасної соціально-культурної діяльності реалізація програми творчої реабілітації, активного відпочинку, соціально-психологічної консолідації суспільних груп на основі цінностей культури громади [2].

Необхідно зазначити, що у сучасних реаліях особливої уваги потребують питання підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, які будуть враховувати основні тенденції функціонування й організації сфери дозвілля, визначати особливості застосування анімаційно-дозвіллевої діяльності в сучасному соціокультурному просторі з різними соціальними суб'єктами, застосовувати знання та вміння з організації процесу соціального виховання з метою розвитку соціальності клієнтів[4].

З метою поглиблення наукової та практичної підготовки фахівців соціальної сфери, формування здатностей планування, реалізації та оцінювання результатів анімаційної діяльності, вироблення навичок реалізації основних технологій та методик анімаційної діяльності в сфері соціальної роботи у Житомирському державному університеті імені І.Франка для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Спеціальності 231 Соціальна робота Галузі знань 23 Соціальна робота пропонується дисципліна «Соціокультурна анімація в соціальній сфері» (дисципліна вільного вибору студентів). На вивчення її відводиться 120 годин, 4 кредити ЄКТС.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни складається з двох модулів: «Теоретичні засади організації анімаційних послуг в соціальній сфері», «Організація анімаційних послуг в соціальній сфері».

У ході лекційного викладання здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Спеціальності 231 Соціальна робота за дві академічні години отримують інформацію, на яку б під час самостійного вивчення їм необхідно було б витратити набагато більше часу. Для цього лектори використовують такі типи лекцій: лекція-розповідь, лекція-діалог (інформативно-діалогічні, проблемні); лекція-пояснення (матеріал не лише подається інформаційно, а й кожен факт, явище, пояснюється); пояснювально-ілюстративна лекція (словесне пояснення матеріалу супроводжується візуальною формою його подачі); лекція-консультація (перед лекцією або у процесі її проведення лектору подають письмові чи усні запитання, на які він дає відповідь); лекція-дискусія (викладач організовує вільний обмін думками в інтервалах між логічними розділами, керує колективною думкою, використовуючи її з метою переконання, долаючи негативні установки та помилкові думки деяких студентів); лекція-бесіда (найпростіша форма активного залучення слухачів до навчального процесу; для виявлення думки та рівня ознайомленості студентів з даною проблемою, ступеня їх готовності до сприйняття наступного матеріалу на початку лекції викладач адресує питання всій аудиторії); проблемна або евристична лекція (передбачає врахування особливостей і структури продуктивного мислення в пізнавальній діяльності студентів; створення проблемних ситуацій, їх аналіз і виявлення протиріч, формування проблемних завдань, пошук способів розв'язання проблеми шляхом висунування гіпотез, вибір і доведення найбільш правильних із них); лекція із запланованими помилками (лекція-провокація) (у змісті лекції навмисно закладаються помилки змістовного чи методичного характеру. Перед початком занять обов'язково вказується їх кількість. За 10–15 хвилин до закінчення заняття студенти мають назвати й обґрунтувати допущені помилки. Підводячи підсумки, лектор оголошує повний список помилок, а студенти уточнюють і коригують свої записи у конспектах); лекція із застосуванням ігрових методів (інтерактивна лекція) (використовуються інтерактивні форми роботи)[3].

Лекції із допущеними помилками, спонукатимуть здобувача освіти не тільки перечитати теоретичний матеріал лекції, законспектувати чи завчити, а й проаналізувати, критично обґрунтувати подану інформацію.

Зміст лекційного курсу ґрунтується на наукових підходах щодо тлумачень поняття: «анімація» як «натхнення; стимулювання життєвих сил, залучення в активну діяльність», «соціокультурна анімація» як «діяльність, спрямована на провокування й посилення інтересу до культури та художньої творчості » [2; 5]. Термін «анімація» став уживатися з моменту виникнення мультиплікаційного кіно. Офіційною датою народження такого напряму анімації прийнято вважати 1892 рік, коли з'явився оптичний театр французького винахідника і художника Еміля Рейно (1844-1918) і відбувся перший сеанс «світлових пантомім» в цьому театрі [6].

Звісно, на лекційних заняттях висвітлюється узагальнений досвід соціальних практик: анімація у роботі із соціально незахищеними особами громад (інвалідами, безробітними, мігрантами, особами похилого віку, дітьми-сиротами, самотніми та ін.);

анімація в закладах культури; рекреаційна анімація; шкільна анімація; туристична анімація та ін. Об'єктами соціокультурної анімації можуть бути такі ресурси: природні (клімат, пляжі, водний простір, гори та ін.), культурно-історичні (історія населеного пункту, пам'ятки культури і мистецтва); події (свята, карнавали, спортивні заходи, фестивалі); національні особливості (звичаї, фольклор, народні ремесла); рекреаційні зони (національні парки, гірськолижні курорти, санаторії, бази відпочинку, спортивно-оздоровчі комплекси) та інфраструктура індустрії дозвілля (розважальні центри, тематичні парки, івент-платформи) та ін.

Як правило, майбутні фахівці соціальної сфери отримують практичні поради щодо специфіки механізмів роботи в певних закладах розваг (ігрові кімнати у ресторанах), щодо оснащення таких кімнат (багаторівневими лабіринтами з безліччю перешкод, гірок, драбинок, груш, канатів; яскравими гірками, виготовленими з міцного вуглепластику, сухими басейнами з тисячами різнокольорових кульок; крісла – мішками, іграшками, дошками, столиками, олівцями для малювання та ін.), щодо методики проведення ігор, які можна використовувати в роботі з дітьми в дитячій кімнаті («Сніжна куля», «Зрозумій мене», «Міняємося місцями», «Що змінилося?», «Твістер», настільна гра «Хто я?», «Що я малюю?» та ін.)

Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни «Соціокультурна анімація в соціальній сфері», зокрема: «Основи організації анімаційних послуг в соціальній сфері», «Закордонний досвід підготовки фахівців з анімаційної діяльності», «Поняття дозвілля. Місце дозвілля в структурі бюджету часу людини», «Ознаки дозвілля. Мета дозвілля. Характеристики процесу розваг. Фактори, що впливають на вибір розваг», «Матеріальна база анімації: перший, другий, третій рівні. Музична та танцювальна анімація», «Специфіка вербальної анімації. організація анімаційного шоу. Свято як основа комплексної анімації. Карнавальна анімація». Для засвоєння матеріалу студенти виконують тестові завдання. Приклад тестів:

У науковий обіг поняття «анімація» вводиться на початку ХХ ст. у :

- А) Бельгії;
- Б) Чехії;
- В) Швейцарії;
- Г) Франції;
- Г) Польщі.

У ході самостійної роботи студенти мають можливість усвідомити, сприйняти інформацію, отриману під час аудиторних занять, доповнити її шляхом самостійного опрацювання запропонованих питань. Метою самостійної роботи студентів є розвиток творчих здібностей, активізація розумової активності, формування потреби безперервного самостійного поповнення знань та ін. Самостійна робота передбачає опрацювання рекомендованих підручників, особистого конспекту лекції, додаткової літератури. Форми запису, самостійно вивчених питань, можуть бути різноманітними (конспект, тези, таблиці, схеми, повідомлення, плани, тематичні виписки, звіти, повідомлення, реферати, тощо), мають бути зафіксованими в окремому зошиті для самостійних робіт. Самостійна робота студентів є обов'язковою умовою успішного засвоєння навчального матеріалу [3]. Приклади завдань: 1) розробити ігрову програму.

Форми гри (спортивні, рухливі, настільні ігри, інтелектуальні, рольові). Для програми вибрати та обґрунтувати кількість учасників і їх вік; 2) описати і продемонструвати міні-імпровізацію на тему: привітання, ювілейна промова; презентація; знайомство. При виборі теми міні-імпровізації слід звертати увагу на: основні інтереси аудиторії, групові інтереси.

Отже, соціальна анімація визначається потребою суспільства в кваліфікованих фахівцях соціальної сфери, здатних грамотно управляти вільним часом підростаючого покоління, клієнтів, реалізацією сутнісних сил людини. Здобувачі вищої освіти опановують конкретні програми формування та розвитку клієнтів у сфері вільного часу. Соціокультурна анімація вирішує завдання забезпечення умов для вільного розвитку, творчого самовираження особистості та ефективного соціального контролю в сфері культурного розвитку.

Використана література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.–Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Возна Ю. В. Соціокультурна анімація у контексті соціально-педагогічної діяльності / Ю. В. Возна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. – 2015. – Вип. 25. – С. 24-33. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprk_sp_2015_25_5
3. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. У 2-х ч.; Ч.I Сучасні орієнтири та ключові технології / Зінаїда Кияниця, Жанна Петрочко. – К.: ОБНОВА КОСПАНІ, 2017. – 256 с. – С. 175-178.
4. Килимистий С. Класифікація видів анімаційної діяльності в туризмі / С. Килимистий // Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. – К., 2015.– Вип. II (5).– С. 77-83.
5. Чернишенко О. І. Соціокультурна анімація: міжнародний досвід, перспективи впровадження в Україні / О. І. Чернишенко // Вісник Черкаського університету. Науковий журнал. – 2008. – №123. – С.136-143. – Педагогічні науки.

Авторка статті:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА»: МЕТА І ЗМІСТ

Травматизм, захворювання, аварії, катастрофи, жахлива екологія, загроза втратити засоби для існування тощо. Протягом життя на людину чатує безліч небезпек, які призводять до великих втрат. При цьому у багатьох випадках діяльність самої людини веде до таких наслідків. Тривалий час науковці і політики говорили про державну безпеку і необхідність захисту державних кордонів. Лише в кінці ХХ століття безпека окремої людини стала предметом дослідження і метою соціальної політики. Безпека – це стан захищеності. Вона є необхідною умовою життя і потребою кожної людини. Соціальна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів особистості. Найчастіше вона визначається як стан і характеристика міри досягнення оптимального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, який забезпечується сукупністю здійснюваних державою і суспільством політичних, правових, економічних, ідеологічних, організаційних і соціально-психологічних заходів, які дають змогу зберегти існуючі в суспільстві конституційний устрій, соціальну стабільність, не допускаючи їх послаблення [2, с. 714].

Важливим інструментом формування соціальної безпеки є дотримання соціальних стандартів якості та рівня життя. Держава повинна затвердити пріоритетними не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти, які мають забезпечити різним категоріям населення рівні соціальні можливості, перспективи горизонтальної і вертикальної мобільності та умови для саморозвитку [1, с. 487]. Саме держава має забезпечити механізм захисту від небезпек, в тому числі і соціальних. При цьому людина повинна розуміти цей механізм і вміти їм користатися. Все це зумовлює необхідність введення в програми підготовки фахівців соціальної сфери навчальної дисципліни «Соціальна безпека».

Метою курсу є надати здобувачам вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» знання про суть та теоретичні й практичні засади формування і забезпечення соціальної безпеки; сформувані теоретичну і методологічну бази, необхідні для здійснення соціальної роботи; виробити уміння і навички необхідні для здійснення соціальної роботи, забезпечення соціальної безпеки. Майбутні соціальні працівники повинні знати місце і специфіку соціальних проблем в сучасну добу соціально-економічного й політичного розвитку суспільства; сутність соціальної безпеки України, її структурні компоненти; основні принципи соціальної безпеки; основні складові соціальної безпеки; нормативно-правову базу соціальної безпеки в Україні; сутність соціальної структури суспільства, соціальну стратифікацію українського суспільства; сутність і напрями соціального захисту в Україні; основні поняття соціального страхування, його види; сутність соціального нормування; завдання і основні характеристики соціальної допомоги; державні документи, юридичні акти спрямовані на захист прав та інтересів громадян України, створення умов для реалізації їх соціального потенціалу; сутність

соціальної політики. Вони повинні вміти досліджувати і аналізувати загрози соціальної безпеки в Україні; використовувати механізм державної підтримки при здійсненні соціальної роботи; сприяти подоланню соціальних проблем. Отже, програма навчальної дисципліни «Соціальна безпека» повинна складатись з таких змістовних модулів і тем: Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади формування соціальної безпеки.

Тема 1. Теоретичні аспекти формування соціальної безпеки.

Тема 2. Концептуальні засади соціальної безпеки в Україні.

Тема 3. Соціальна структура та її вплив на соціальну безпеку.

Тема 4. Нормативно-правове забезпечення соціальної безпеки в Україні.

Змістовий модуль 2. Соціальна політика. Її значення для соціальної безпеки

Тема 5. Поняття, сутність і мета соціальної політики.

Тема 6. Основні моделі соціальної політики.

Тема 7. Сутність і напрями соціального захисту.

Тема 8. Соціальне страхування.

Тема 9. Соціальне нормування, соціальна допомога, соціальне забезпечення

Змістовий модуль 3. Безпечне середовище як складова соціальної безпеки

Тема 10. Освітнє середовище та його безпека.

Тема 11. Реалізація права на вільну працю.

Тема 12. Здоров'язберігаюча функція соціальної сфери

Тема 13. Екологічні проблеми в контексті безпечного середовища. Безпека буття та життєдіяльності.

Тема 14. Сімейно-побутова сфера та її безпека.

Тема 15. Формування культури творчого середовища в контексті гарантування духовної безпеки людини

Запропонований зміст дисципліни «Соціальна безпека» охоплює всі найважливіші напрями і сприятиме ефективній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери.

Використана література

1. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 656 с.
2. Социальная политика : учебник / под общ. ред. Н. А. Волгина. 2-е изд. – М. : Изд-во "Экзамен", 2004. – 736 с.

Автори статті:

Світлана Коляденко,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

Віталіна Каленська,
здобувачка

МІЖПРЕДМЕТНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ «ГЕШТАЛЬТ»

Гештальтисти вивчали сприйняття людини. Коли людина щось бачить, чує або відчуває, то це обробляється в свідомості і перетворюється на інформацію, доступну для сприйняття й розуміння. До гештальтистів провідні психологи минулого століття намагалися розкласти свідомість на певні елементи і вже відносно них вивчати психіку. Тобто свідомість і психіка були таким собі конструктором, який можна розібрати і скласти назад. На противагу цьому гештальтисти висунули теорію цілісності, проаналізувавши такі поняття, як інсайд і феномен постаті-фону. Що стосується фігури-фону, то можна знайти безліч картинок, на яких намальовано двояке зображення. Але кожна людина буде бачити якесь одне з цих зображень, це залежить від того, що вона приймає за ціле, а що за його частину. Якщо говорити про інсайд, то це поняття можна визначити як осяяння. Наприклад, людина намагається вирішити важливу життєву проблему, але їй це ніяк не вдається. Вона робить спроби повернути ситуацію, але все одно ситуація не вирішується. І ось в один прекрасний момент, коли вона вже повністю зневірюється, до неї приходить осяяння. Власне, це і є гештальт. Сам термін виник у нетрах німецької школи психології початку ХХ-го століття. У Лейпцігській і Австрійській школах психології «гештальт» вважається терміном, що позначає розвиток живого свідомості на пізніх його етапах. Авторами поняття «гештальт» і «гештальтизм» є відомі німецькі вчені (філософи і психологи): М. Вертгеймер, В. Келер, К. Коффка.

Принцип роботи гештальта простий: загальне ціле – це більше, ніж сума його частин. Саме він був використаний одним з авторів статті (В. Каленською) для вивчення поняття «гештальт інвестицій».

У науковій літературі під інвестиціями традиційно прийнято розуміти здійснення певних економічних проектів у теперішній час, щоб в майбутньому одержати доходи. Такий підхід до розуміння інвестицій є домінуючим, як у вітчизняній, так і в закордонній економічній літературі.

З метою більш детального вивчення змісту інвестицій, їх класифікують за такими ознаками:

За *об'єктами вкладання коштів* (майна) розрізняють інвестиції реальні та фінансові. Під реальними інвестиціями розуміють вкладення коштів (майна) у реальні активи – матеріальні та нематеріальні (інновації). Фінансові інвестиції – це вкладення коштів у фінансові інструменти (активи), переважно цінні папери.

За *характером участі* у справах підприємства розрізняють прямі та портфельні інвестиції. Пряма інвестиція – це господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного капіталу (фонду) юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. До прямих інвестицій можна віднести і безпосереднє внесення будь-яких цінностей на основі договору інвестицій. До прямих належать такі інвестиції, що формують більше 10-25 % капіталу фірми та дають

право на участь в управлінні підприємством. Портфельні інвестиції – це господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за грошові кошти на фондовому ринку. Основною ознакою портфельних інвестицій є те, що інвестор не має права на участь в управлінні підприємством, а такі інвестиції передбачають лише одержання інвестором дивідендів на акції підприємства або інші цінні папери.

За *періодом інвестування* інвестиції поділяють на короткострокові та довгострокові. Короткострокові інвестиції – це інвестиції, на період до одного року. До них належать інвестиції в короткострокові депозитні вклади, державні та корпоративні облігації із строком погашення до 1 року та інші фінансові активи. Довгострокові інвестиції – це інвестиції, на період більше одного року, зокрема, це вкладення в основне виробництво, інноваційну діяльність, цінні папери строком погашення більше 1 року тощо.

За *формами власності* інвесторів інвестиції поділяють на приватні, державні, іноземні та спільні. Приватні інвестиції здійснюють фізичні особи або юридичні особи недержавної форми власності, державні – державні та місцеві органи влади, державні підприємства, установи з бюджетних фондів, іноземні – фізичні та юридичні особи іноземних держав, спільні інвестиції реалізовані спільно приватними та/або державними вітчизняними й іноземними суб'єктами інвестиційної діяльності.

За *регіональною ознакою* інвестиції поділяють на внутрішні інвестиції, які здійснюють в об'єкти інвестування в межах держави, та зовнішні – поза її межами.

Поняття «гештальт» з економічної точки зору пояснюється як певне економічне бачення керівника, представлене образом конкретних цілей, відображених через економічні значення та показники. Даний образ формується відносно теперішнього стану, бажаного стану та конкретних дії для досягнення цілей. Образи (гештальти) в рамках економічної системи мають різні рівні, що вибудовуються в ієрархію значень та спираються на економічні закони. Закони виступають константами, що створюють гештальти та пов'язують їх між собою. Вихідним значенням системи є умова максимізації прибутку ($MC=MR$), що виступає загальним (акумуючим) гештальтом. Дана умова враховує стан та вплив зовнішнього та внутрішнього середовища, при цьому її досягнення можливе тільки якщо будуть виявлені резерви підприємства, з врахуванням ефективності та вартості наявних ресурсів. Далі, відповідно до ієрархічної будови, через виробничу функцію отримуємо цільові гештальти, що є функціональними сферами підприємства: персонал, виробництво, маркетинг та фінансово-інвестиційна діяльність. Сфери формують функціональні гілки, представлені стандартними, загальновідомими показниками та формулами їх розрахунку. Система гештальтів діє як автоматичні стабілізатори, що реагують на зміну стану цільового та загального гештальту відображенням результату зміни стану, зони просідання, з подальшим пропонуванням заходів по ліквідації розриву і виведенням нового значення стану системи.

Теорія і практика гештальтів в економіці не має змістовних досліджень, які б дали змогу дати однозначне визначення цього поняття. В. Каленська пропонує своє авторське визначення поняття гештальт інвестицій, як сукупність теоретичних і практичних елементів інвестування, які взаємопов'язані між собою і беруть участь у інвестиційній діяльності підприємств. Ієрархічна система гештальт інвестицій, на думку автора,

повинна складатись із сукупності понять, що стосуються інвестиційної діяльності підприємств, а саме:

- власний або залучений вільний капітал, вкладений підприємством у свій розвиток для підвищення ефективності підприємництва на основі різних ефектів;
- поведінка інвесторів, тобто тих фізичних, юридичних осіб та інших організацій, які спрямовують мобілізовані ресурси на розвиток певного сектору економіки з метою отримання прибутку від своїх вкладень;
- інвестиційне забезпечення діяльності підприємства, яке можна охарактеризувати у формі організованої ініціативи керівних підрозділів, сформованої в наявних у країні умовах підприємницької діяльності, яка у взаємодії з компетентними фахівцями передбачає обґрунтування необхідності інвестування визначеної суми коштів, вибір відповідних напрямів, умов, елементів та інструментів інвестування, розробку і впровадження інвестиційної програми на основі оцінки доцільності її реалізації та визначення інших позитивних ефектів для підприємства або середовища його функціонування;
- держава та її політика по формуванню інвестиційного клімату в країні;
- відсутність або майже відсутність можливостей самостійного експорту продукції, до якої відноситься, перш за все, зерно, насіння соняшника, овочі, фрукти, м'ясні або молочні вироби;
- інвестиційна привабливість підприємства.

Отже, сформульовані міжпредметні теоретичні та практичні підходи до формування гештальтів у системі інвестиційного забезпечення діяльності підприємств у складі системи гештальт інвестування, дали можливості автору теорії обґрунтувати варіанти залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку України.

Авторка статті:

Вікторія Безсмертна,
аспірантка кафедри педагогіки

ЖИВА БІБЛІОТЕКА ЯК МЕТОД НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасному суспільстві неформальна освіта відіграє важливу роль у процесі розвитку особистості. Адже в умовах соціальної, економічної та технологічної мобільності неформальна освіта є більш адаптивною та гнучкою і може ефективно задовольняти різні освітні потреби особистості. Аналіз наукових джерел засвідчує актуальність неформальної освіти, зокрема праці С. Коваленко, Л. Москаленко, Н. Павлик, Н. Терьохіної, О. Шапочкіної та інших.

Відповідно до визначення Ради Європи, неформальна освіта включає в себе планові, структуровані програми, процеси особистісної та соціальної освіти, які призначені для покращення різних навичок та компетенцій, поза формальними навчальними програмами. Вона вирізняється широким спектром форм та методів. Одним із поширених методів неформальної освіти у світі є «Жива бібліотека» [4].

Метою такого методу є привернення уваги суспільства до питань стигматизації та дискримінації людей, які представляють різні соціальні групи, які зазвичай, суспільство вирізняє через їхню відмінність від загальної більшості.

Жива бібліотека – це метод неформальної освіти, який дозволяє привернути увагу громадськості до проблем дискримінації та стигматизації різних соціальних груп (наприклад, представники та представниці ЛГБТІК+ спільноти, люди, які подолали залежності, ВІЛ/СНІД-позитивні люди, представники/ці різних національних та релігійних груп, внутрішньо переміщені особи, біженці, феміністки, тощо) [1, 3].

Першу Живу бібліотеку реалізовано у 2000 році в Данії, на фестивалі під час музичного фестивалю Roskilde. Її концепцію було розроблено данською неурядовою молодіжною організацією «Стоп насильство» (Stop the Violence). Відтоді ця практика поширилася світом. В Україні перша «Жива бібліотека» відбулася 18 травня 2008 року в Києві під час Міжнародного Всесвітнього дня пам'яті людей, які загинули від СНІДу [1–3].

Жива бібліотека функціонує подібно, як і звичайна, бібліотека – читачі та читачки заповнюють картки, обирають книгу, беручи її в користування на певний час. Прочитавши книгу, читач/ка повертає її до бібліотеки, а також, за бажанням, може взяти іншу. Головна відмінність Живої бібліотеки полягає в тому, що книгами виступають люди з унікальними життєвими історіями та досвідом. Вони представляють різноманітні групи суспільства, які часто зазнають упередженого ставлення й потерпають від стереотипів; люди, які стають жертвами дискримінації, стигматизації або соціальної ізоляції [1].

Жива книга – це людина, яка представляє певну стигматизовану групу і на основі особистого досвіду може відповісти на запитання читачів/ок, розкриваючи свій статус, щоб розвіяти певні суспільні стереотипи [3].

Правила роботи Живої бібліотеки:

- Всі учасники та учасниці (книги та читачі/ки) приймають участь у процесі за власним бажанням (добровільно).

- Читач/ка може поспілкуватися з однією живою книгою від 30 до 45 хвилин і за бажанням «взяти» іншу.
- В процесі спілкування, не має бути жодних словесних та фізичних образ, а також тут немає безглуздих чи незручних запитань.
- Книги мають право не відповідати на запитання, які некомфортні для неї та завершити дискусію, якщо читач/ка веде себе агресивно чи непристойно.
- Модератори/ки організовують та координують процес роботи Живої бібліотеки – реєструють читачів/ок, інформують щодо прав роботи, слідкують за часом.

Живі бібліотеки реалізуються різними організаціями у різних містах України, як правило, це неурядові організації (благодійні фонди, громадські організації, молодіжні простори, ініціативні групи, тощо): щороку Живі бібліотеки проводять під час Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA; функціонує громадська організація «Ініціатива Розмаїть: «Жива бібліотека»; було реалізовано всеукраїнський проект «Поширення полікультурних цінностей через проведення заходів «Жива Бібліотека» в Україні»; у Молодіжному центрі Волині було проведено Живу бібліотеку із фрілансерами.

Таким чином, Жива бібліотека – це метод неформальної освіти, який допомагає позбутися стереотипних уявлень про різні соціальні групи та підвищує рівень взаємодії в суспільстві. Живі бібліотеки стають платформами для обговорення стереотипів, допомагають позбутися упередженого ставлення по відношенню до інших людей, дізнавшись про їхній життєвий досвід, почуття, проблеми у соціумі. А також краще зрозуміти своїх близьких, друзів, колег, які мають різноманітні відмінності.

Використана література

1. Жива бібліотека : творчість та інновації: метод. поради / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2012. – 19 с.
2. Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docudays.ua/living_library/
3. Human Library / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://humanlibrary.org/>
4. Council of Europe / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.coe.int/>

Авторка статті:

Софія Пастощук,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника сьогодні – це процес повноцінного та відповідального творення власного іміджу. Зростання уваги до феномену «імідж» у соціальній роботі зумовлено викликами сьогодення, що активізують діяльність навчальних закладів, організацій і соціальних служб соціальної сфери до формування позитивного образу фахівця як потужного засобу психологічного впливу, спрямованого на самопізнання, саморозвиток, самовдосконалення і самореалізацію особистості у професійній діяльності.

Теоретичні основи формування професійного іміджу соціального працівника постають на сьогодні у фокусі наукових досліджень. Зокрема, їх вивчали: В. Балахтар, О. Кирилюк, Н. Тимошенко, В. Тихонова й ін.

Важливою складовою професіоналізму є імідж. Саме імідж дозволяє створювати перше враження про людину як про керівника. Чим він привабливіше, тим вище професійний авторитет, вище суспільна репутація організації, що він представляє.

Т. Костєва зазначає, що імідж – це образ або уявлення, що виникає в результаті сприйняття проявів зовнішніх і внутрішніх характеристик людини [2, с. 23]. В. Балахтар звертає увагу, що імідж соціального працівника – це позитивна асоціація яка наділяє суб'єкта соціальної взаємодії соціально корисними й особистісно привабливими для клієнта якостями. Імідж особистості фахівця із соціальної роботи варто формувати, враховуючи специфіку соціальної сфери, професійної діяльності, потреб клієнтів, усвідомлюючи, що саме він, фахівець, виступає візитівкою не лише соціальної служби, але й власної особистості як спеціаліста, професійного досвіду, професіоналізму [1, с. 9].

На думку В. Балахтар, формування іміджу особистості фахівця із соціальної роботи є тривалим і постійним процесом, що передбачає гармонійне поєднання зовнішніх даних і внутрішніх умінь та якостей людини й потребує врахування специфіки професійної діяльності, потреб клієнтів, професіоналізму, що сприяють особистісному становленню особистості, розвитку творчості у професійній діяльності, задоволенню і психологічному благополуччю фахівця у сфері соціальної роботи [1, с. 11].

Н. Тимошенко та О. Кирилюк вважають, що синергетичне розуміння професійного іміджу є важливим елементом процесу становлення майбутнього фахівця, адже синергетичному способу мислення властиві відкритість, діалогічність та комунікативність, що орієнтує майбутнього соціального працівника на бачення перспектив свого різнобічного розвитку, важливою складовою якого є професійний імідж [3, с. 194]. Вчені запропонували схематичну модель синергетичного ефекту в процесі формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника (Див. Рис.1) [3, с. 197].

В. Балахтар вважає, що значну роль у формуванні іміджу відіграють певні чинники. Зокрема, імідж фахівця із соціальної роботи поєднує в собі соціальний статус, соціальні

зв'язки, психологічні особливості, якості тощо. До первинних чинників належать елементи, що діють при першій зустрічі з фахівцем і складають первинну, або перцептивну, стадію утворення іміджу: первинна інформація про особистість (зовнішність, одяг, жести, манери), перше враження і галоефект, які пов'язані між собою. Елементи первинної інформації упродовж цілеспрямованого формування іміджу комплексно входять у структуру самопрезентації, необхідність якої зростає з кожним днем. Особливо це важливо для тих фахівців, які прагнуть досягти успіху [1, с. 15].

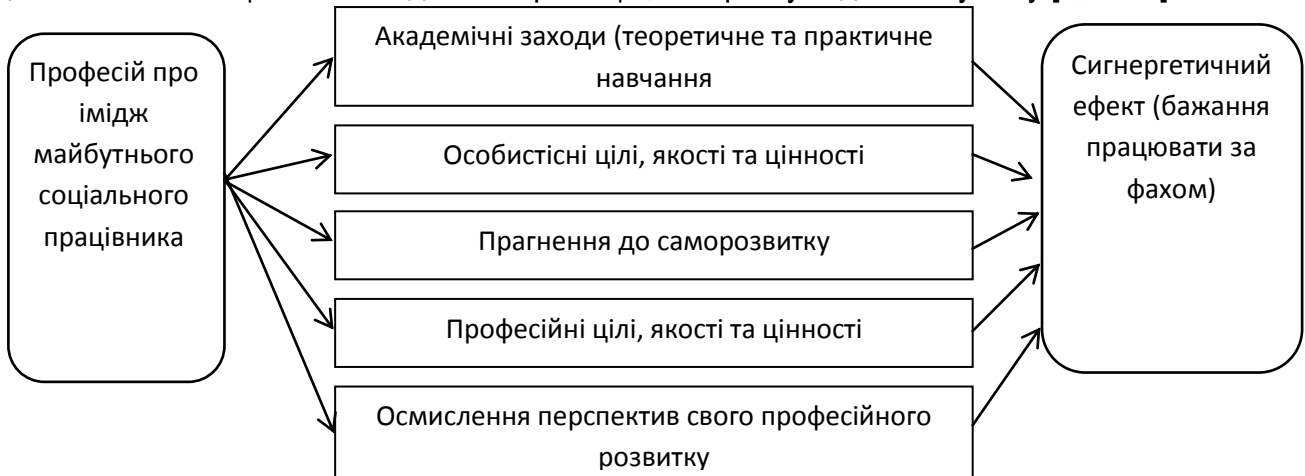

Рис. 1. Структурно-функціональна модель синергетичного ефекту в процесі формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника

Таким чином, досягнення синергетичного ефекту постає одним із пріоритетних завдань формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника. Мова йде про синхронізовану дію різних факторів, цільовий результат яких значно перевищує ефективність їх «індивідуальної» роботи в сумарному вигляді. Об'єднання цих факторів спрямоване на виконання одного завдання або проходження цільової стратегії розвитку.

Отже, образ фахівця соціальної сфери необхідно формувати з урахуванням специфіки його діяльності, при цьому варто пам'ятати, що кожен соціальний працівник є своєрідною рекламою для певної соціальної або освітньої установи, бо саме через його образ в оточуючих складається позитивне чи негативне враження про організацію, яку він представляє.

Використана література

1. Балахтар В. Емпіричне вивчення сформованості іміджу особистості фахівця із соціальної роботи на різних стадіях професійного становлення. // Проблеми сучасної психології. – 2018. – Вип. 42. – С. 9-30.
2. Костєва Т. Б. Роль іміджу в професії соціального працівника. // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Педагогіка. – 2016. – Т. 269, Вип. 257. – С. 21-27.
3. Тимошенко Н. Є., Кирилук О. В. Складові формування професійного іміджу майбутнього соціального працівника. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – 2017. – Вип. 23. – С. 193-199.

Авторка статті:

Тетяна Ничипорук,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

завідувачка кафедри соціальних технологій

СТАН ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У сучасних умовах розвитку суспільства інформатизованість займає провідне місце у житті людей. Інформатизація є важливим фактором суспільного розвитку та способом покращення результативності життєдіяльності людей. Інформаційні технології спрямовані на створення та передачу інформації. Це актуалізує проблему інформаційної культури працівників соціальної сфери. Наукові підходи щодо інформаційної культури працівників соціальної сфери висвітлені у працях таких науковців, а саме: М. Антоненко, Р. Гуревич, О. Хмельницький та ін.

Термін «інформаційна культура» у вітчизняних публікаціях вперше з'явився у 1970-х рр. Згідно з «Енциклопедією освіти»: інформаційна культура – це здатність суспільства ефективно використовувати наявні інформаційні засоби та ресурси інформаційних комунікацій, а також застосовувати передові досягнення у галузі розвитку інформатизації [4, с. 362].

Р. Гуревич наголошує, що рівень інформаційної культури визначають не лише за засвоєними знаннями та набутими вміннями в галузі інформаційних процесів і комп'ютерних дисциплін, а також через здатність існувати в інформаційному суспільстві, якому передусім притаманні новизна та швидкоплинність [3, с. 355]. Із розширенням у працівників соціальної сфери інформаційних потреб з'являється необхідність в оцінюванні всієї вхідної інформації з поділом останньої на релевантну і нерелевантну. Інформаційна потреба визначає сприйняття суб'єктом отриманої в результаті пошуку інформації, оскільки саме це детермінує вибір значимої частини інформації [1, с. 72].

Нами було розроблено та проведено дослідження серед працівників соціальної сфери за допомогою Google Форми. Для виявлення рівня інформаційної культури працівників соціальної сфери нами були розроблене опитування «Інформаційна культура працівників соціальної сфери» та тест Н. Гендіної «Моя інформаційна культура» [2].

Опитування «Інформаційна культура працівників соціальної сфери» призначене для виявлення умінь роботи з інформацією, а також шляхів її сприйняття. Метою тесту Гендіної Н. І. «Моя інформаційна культура» є вивчення рівня інформаційної культури працівників соціальної сфери.

Вибірка досліджених склала 50 респондентів, з них 44 жінки та 6 чоловік. Стаж роботи працівників соціальної сфери, які взяли участь у нашому дослідженні коливається від 1 місяця до 25 років.

Результати дослідження за опитуванням «Інформаційна культура працівників соціальної сфери» показало, що 18% респондентів не дали визначення терміну «інформаційна культура». Узагальнюючи відповіді 82% респондентів, ми змогли вивести наступне визначення: інформаційна культура фахівця соціальної сфери – це одна з частин загальної професійної компетентності фахівця соціальної сфери, що забезпечує вміння працювати з важливою інформацією, шукати, аналізувати, обробляти та

поширювати інформацію у професійній діяльності. Далі респондентам було запропоновано проранжувати набір навичок працівника соціальної сфери від 1 до 5, (1 – найбільш важлива, а 5 – найменш важлива). Відповіді респондентів виглядають таким чином: 1 – здатність забезпечити конфіденційність даних, 2 – виділення значущої інформації, 3 – вироблення критеріїв інформації, 4 – диференціація інформації, 5 – створення інформації та її використання. У подальшому респонденти мали обрати п'ять основних умінь роботи працівників соціальної сфери з інформацією: 90% вибрали вміння аналізувати інформацію, 84% – вміння користуватися джерелами інформації, 80% – вміння критично сприймати інформацію, 78% – вміння орієнтуватися в спеціальній інформації та 78% – вміння оцінювати інформацію. На запитання, «Чи самостійно Ви можете здійснити індивідуально-пошукову роботу?» відповіді опитаних розподілилися таким чином: 60% – відповіли, що так, 32% – це робити не вміють, а 8% – не впевнені. Працюючи з інформацією 98% відзначило, що вміють здійснювати пошук необхідної інформації. Уміють подавати інформацію у вигляді, яка буде зрозуміла іншим – 80%, а 20% респондентів не знають чи здатні подавати зрозуміло інформацію. На запитання, «Які джерела інформації Ви найчастіше використовуєте?» відповіді респондентів виглядають так: 98% – інтернетом, 46% – отримують інформацію від друзів та родичів, 34% – газети/журнали, 34% – бібліотека, і 34% – з телебачення.

Окрім того, 94% респондентів шукають робочу інформацію, 58% – цікавляться зовнішньою та внутрішньою політикою України, 38% – розважальну, 34% – музику і 36% – шукають лайфхаки. Для 60% респондентів інтернет – це основне джерело інформації, 36% вважають, що інтернет – це така ж важлива сфера життя як і робота, друзі, сім'я без якої життя не було б цікавим, а 2% впевнені, що інтернет – це просто розвага. Зазвичай 96% респондентів саме в інтернеті шукають потрібну інформацію, 78% – читають новини, 68% – спілкуються в чатах, 64% – користуються електронною поштою, 18% – грають в інтернет ігри.

Отже, проаналізувавши відповіді респондентів на опитування, ми можемо зробити висновки, що найбільш популярним джерелом інформації на сьогодні для працівників соціальної сфери є інтернет. Всю інформацію, яка стосується професійної діяльності фахівці шукають саме там. Нажаль, лише половина наших респондентів шукають інформацію у друкованих джерелах.

За допомогою тесту Н. Гендіної «Моя інформаційна культура» ми визначали рівень інформаційної культури працівників соціальної сфери. 10% працівників соціальної сфери мають низький рівень інформаційної культури, 84% респондентів мають середній рівень інформаційної культури і лише 6% респондентів мають високий рівень інформаційної культури.

Отже, як ми бачимо у дослідженні виражений гендерний дисбаланс, оскільки, 88% – є жінками і лише 12% є чоловіками, що пояснюється специфікою професійної діяльності. Рівень інформаційної культури є важливою характеристикою професійної компетентності фахівця соціальної сфери. Адже від рівня володіння навичками працювати з інформаційно-комунікаційними технологіями та інформаційно-аналітичними вміннями залежать успішність соціально-педагогічної діяльності, розвиток креативного мислення, здатність моделювати соціально-педагогічні процеси і явища та здійснювати комунікацію.

Авторка статті:

Ольга Колос,

магістрантка

спеціальності 231Соціальна робота

Наукова керівниця:

Світлана Ситняківська,

докторка педагогічних наук, доцентка

кафедри соціальних технологій

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ХОДІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Багатогранність напрямів, форм та методів волонтерської діяльності відкриває широкі перспективи для розвитку духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, що детермінує удосконалення людини і суспільства. Усвідомлення майбутнім соціальним працівником місця і ролі волонтерської роботи як засобу самовизначення та самоствердження, способу надання допомоги особам, які її потребують, є шляхом не тільки саморозвитку, а й професійної самореалізації.

Питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників досліджують такі зарубіжні і вітчизняні вчені: Д. Андерсон, С. Архипова, В. Васильєв, Д. Галахер, О. Карпенко, В. Поліщук, та ін.

Мета: аналіз волонтерської діяльності як одного із чинників саморозвитку та самореалізації майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. Вчені пояснюють поняття професійної самореалізації як процес розкриття професійно-особистісних якостей і властивостей, можливостей, здібностей для відтворення себе у своїй сутності в багатовимірній практичній та професійній діяльності [3]. Тобто, це процес, що охоплює весь трудовий період людини: від виникнення професійних намірів до завершення трудової діяльності.

Професійна самореалізація майбутніх фахівців залежить від багатьох чинників: біологічні, соціально-економічні, соціокультурні, психологічні. Одним до соціокультурних чинників відноситься волонтерська діяльність, яка покращує рівень професійного зростання учасника волонтерського руху, сприяє формуванню професійних умінь. Волонтерська діяльність є не тільки способом проведення дозвілля, самореалізації, і можливістю принести користь суспільству, але і стимулює майбутніх фахівців до професійного зростання та розвитку [3].

Зазначимо, що соціальна робота належить до тих видів професійної діяльності, де не тільки професійні знання, уміння і навички, а, насамперед, особистісні якості волонтера значною мірою визначають ефективність та успішність його роботи. Серед індивідуальних якостей, які мають бути притаманні волонтерам, виокремлюють такі риси як: чесність, толерантність, об'єктивність, витримку і стриманість, справедливість, емпатію, уважність і спостережливість, комунікабельність, тактовність тощо [1].

Волонтерство дає змогу розширити весь спектр професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери і має при цьому певні переваги порівняно із звичною навчально-професійною діяльністю, наприклад: добровільність участі, що в свою чергу забезпечує більш стійку мотивацію до діяльності; свобода вибору об'єктів волонтерської діяльності, її змісту, форм, в результаті чого з'являється більше умов для створення індивідуального шляху професійного зростання; а також створення умов для формування більш об'єктивно-критичного ставлення до себе як особистості й фахівця.

Не менш важливим є отримання майбутніми соціальними працівниками під час волонтерської діяльності нових знань умінь та досвіду, які є необхідними для них як майбутніх фахівців. Наприклад, перевірка власних теоретичних та практичних знань на практиці; набуття додаткових фахових знань для майбутньої професійної діяльності; набуття навичок спілкування з майбутніми клієнтами, спілкування з професіоналами у сфері соціальної роботи; опрацювання нових методик і технології; відпрацювання власного набору професійного інструментарію [2].

Участь у волонтерській діяльності мотивує до активної взаємодії із соціальним середовищем і встановлення тривалих взаємовідносин із представниками різних груп населення. На замовлення Організації Об'єднаних Націй компанія GfK Ukraine провела дослідження стану волонтерства в Україні, та окреме дослідження щодо впливу волонтерства на працівників соціальної сфери [4]. Опитаних було поділено на дві групи: I група – ті, хто не беруть участь у волонтерському русі та II група – ті, хто беруть участь у волонтерській діяльності. Досліджуючи відповіді респондентів, було визначено, що достатньо високий рівень професійної самореалізації мають 69% соціальних працівників, які не беруть участь у волонтерській діяльності і 67% тих, що беруть. Високий рівень соціальної самореалізації мають 39% I групи респондентів, і 73% II групи. Таким чином, рівень професійної самореалізації залежить від участі соціальних працівників у волонтерській діяльності, але меншою мірою ніж рівень соціальної самореалізації. Це спричинено тим, що волонтерські програми за своїм змістом безпосередньо не направлені на розвиток рівня професійної самореалізації майбутніх соціальних працівників.

Отже, обов'язковою є розробка таких волонтерських програм, які сприяли б підвищенню рівня професійної самореалізації майбутніх соціальних працівників.

Використана література

1. Баранюк В. Волонтерська діяльність як умова формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи / В. Баранюк // Вісник Черкаського університету. – 2015. – № 37. – С. 7-11.
2. Романовська Л. Волонтерство як засіб професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників / Л. Романовська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2013. – №1. – С. 77-82.
3. Козубовський Р. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи в процесі волонтерської діяльності / Р. Козубовський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2012. – № 24. – С. 72-74.
4. Загальнонаціональне дослідження «Волонтерство в Україні». – К., 2015. – 32 с.

Авторка статті:

Світлана Малецька,

магістрантка

спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:

Сергій Котловий,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри соціальних технологій

СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Ми живемо та працюємо у часи суттєвих соціально-економічних змін, які впливають на виконання особистістю своєї професійної діяльності, а також на ставлення до неї.

На думку вчених, синдром професійного вигорання характерний спеціалістам «комунікативних» професій, що потребують високої психологічної стійкості в ситуаціях ділового (професійного) спілкування. Професія соціального працівника є однією з найбільш схильних до вигорання внаслідок специфіки своєї діяльності.

Вперше термін «вигорання» в наукову парадигму був введений в 1974 році американським психіатром Х. Фреденбергер для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному та тісному спілкуванні з клієнтами (пацієнтами) в емоційно-навантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги [3].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я синдром вигорання – це фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі і втому, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також вживанням алкоголю або інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності і (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки [2].

О. Романовська виділяє три фактори синдрому професійного вигорання соціальних працівників: особистісний, рольовий, організаційний. Особистісний чинник включає мотивацію, способи реагування на стреси, а також інші різні індивідуальні особливості. Найбільш вразливими, вважаються, люди, які реагують на стрес нестримано, агресивно, прагнуть до суперництва. Також до вигорання здебільшого схильні працівники з високою самовіддачею та відповідальністю. Фактично такі спеціалісти вбачають своє покликання в роботі, працюють до самозабуття, з установкою на постійний робочий процес. Рольовий фактор пов'язаний з рольовою конфліктністю і рольовою невизначеністю. Організаційний фактор включає характеристики професійних завдань, стилі керівництва, а також рівень відповідальності тощо [4, с. 104].

Таким чином, синдром професійного вигорання негативно впливає на особистісний та професійний розвиток працівників соціальної сфери і може призводити до наступних наслідків [1]:

- фізіологічні: виснаження, втрата фізичних сил; психосоматичне нездужання; порушення сну та апетиту тощо;
- духовні: незадоволеність рівнем самореалізації; переживання безглуздості зусиль та безнадії в здійсненні життєвих планів; зневіра у власні сили та можливості; зниження рівня особистісного зростання; втрата себе;
- соціальні: зниження рівня задоволеності якістю взаємовідносин із клієнтами, колегами чи керівництвом; втрата доброзичливості, дегуманізація службових відносин, втрата дбайливості і привітності в ситуаціях ділового спілкування; втрата інтересу до роботи

та клієнтів; незадоволеність соціальною та адміністративною підтримкою, переживання відчуженості;

- психологічні: втрата емоційної піднесеності та позитивного настрою; зниження рівня самооцінки, пов'язаної з роботою; поява відчуття спустошеності; втрата позитивної енергії, незадоволеність настроєм; відсутність життєрадісності, втрата душевної рівноваги (переживання почуття провини, дратівливості, знемоги, нестриманості, залежності тощо); порушення мотиваційно-настановної сфери у професійній поведінці;
- матеріальні: втрата ентузіазму та мотивації до матеріальних заробітків, втрата чи відмова від клієнтів.

Отже, синдром професійного вигорання – надзвичайно шкідливий стан, який негативно впливає на всі сфери життєдіяльності людини. Працівники соціальної сфери належать до групи ризику і одна з категорій, які часто страждають синдромом професійного вигорання. Тому це явище потребує своєчасної та якісної діагностики, а також проведення індивідуальної і групової роботи. Важливою є профілактика виникнення основних симптомів професійного вигорання а формування навичок ефективної нейтралізації професійних стресів. Тому досить важливо у соціальній сфері, для попередження професійного вигорання організовувати проведення спеціалізованих програм, тренінгів з психологічного розвантаження, навчання прийомам і технікам, які знижують ризик виникнення синдрому професійного вигорання у соціальних працівників.

Використана література

1. Главацька О. Особливості професійного вигорання соціальних працівників. // Social Work and Education. – 2017. – Vol. 4, № 2. – С. 46-62.
2. Ільєнко М. М., Пузіков Д. О. Професійне «вигорання» фахівців соціальної роботи: фактори, зміст, шляхи запобігання та подолання. // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: тези доповідей. – К. : Університет «Україна», 2008. – С. 306-309.
3. Карамушка Л. М., Зайчикова Т. В. Проблема синдрому «професійного вигорання» в педагогічній діяльності в зарубіжній та вітчизняній психології. // Актуальні проблеми психології: Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Нора-Друк, 2001. – Вип. 21. – С. 210-217.
3. Романовська О. В, Набільська Є. М. Причини та особливості прояву синдрому «професійного вигорання» в соціальних працівників. // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2011. – Вип. 3(11). – С. 103-107.
4. Скорик Т. В. Профілактика синдрому «професійного вигорання» соціальних працівників як необхідна умова професійної готовності. // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – №3. – С. 98-100.